

1915
ΝΙΚΟΛΑΟΥ Σ. ΓΚΙΝΟΠΟΥΛΟΥ

Ἀριστοβαθμίον Δημοδιδασκάλου — Διδάκτορος τῆς Φιλολογίας

ΙΣΤΟΡΙΑ

ΤΗΣ

ΝΕΩΤΕΡΑΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΔΙΑ ΤΗΝ Δ'. ΤΑΞΙΝ

ΤΩΝ ΔΗΜΟΤΙΚΩΝ ΣΧΟΛΕΙΩΝ ΑΜΦΟΤΕΡΩΝ ΤΩΝ ΦΥΛΩΝ

ΕΓΚΡΙΘΕΙΣΑ

ἐν τῷ τελευταίῳ διαγωνισμῷ ἐπὶ πενταετίᾳ

ΕΚΔΟΤΗΣ

ΙΩ. Ν. ΣΙΔΕΡΗΣ

ἔχει
τοὺναν
πιέσεις
στροφάς διὰ
τὸν ἀκμαστικὸν
ἀντικείμενον
-οἶα ποικίλων

«Ἡ ἱστορία αὕτη εἶναι ἐπαινετὴ διὰ τὸ ἀφελές τοῦ ὄφους
καὶ τὴν συντομίαν καὶ εὐκρίθειαν τῶν ἐννοιῶν. Ἡ τε γλῶσσα
καὶ τὸ περιεχόμενον προσαρμόζονται κάλλιστα εἰς τὴν μικρὰν
ἐτῶν μαθητῶν ἡλικίαν. Ἡ δὲ διαίρεσις τοῦ βιβλίου εἰς 40
μαθήματα περιεκτικὰ καὶ εὐδύνοτα εἶναι ἀρκετὰ ἐπιτυχῆς.
Τὸ ἔργον εἶναι ἀπηλλαγμένον περιττοῦ φόρτου ὕλης, προσφε-
ρομένων εἰς τοὺς παῖδας τῶν ἱστορικῶν ἐκείνων γεγονότων,
ἅτινα εἶναι κατάλληλα πρὸς ἀνάπτυξιν καὶ ἐνίσχυσιν τοῦ
ἐθνικοῦ αἰσθήματος». (Ἐκ τῆς ἐκθέσεως τῶν κριτῶν).

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ «ΑΙ ΜΟΥΣΑΙ», ΙΩΑΝΝΟΥ Ν. ΣΙΔΕΡΗ

15— ΕΝ ΟΔῶ ΕΡΜΟΥ —15

1909

Αριθ. { Πρωτ. 9628
Διεκ. 8978

Εν Ἀθήναις τῇ 9 Ἰουλίου 1904.

ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΤΟ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΝ ΤΩΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΤΗΣ
ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΕΩΣ

Ἡρὸς τὸν κ. Ν. Γκινόπουλον.

Ἐχοντες ὑπ' ὄψει τὸν νόμον ΒΠΓ' τῆς 12ης Ἰουλίου 1895, τὸ σχετικὸν Β. Διάταγμα τῆς 28ης Ὀκτωβρίου ἰδίου ἔτους, τὰς προκηρύξεις περὶ διαγωνισμοῦ διδασκτικῶν βιβλίων τῆς στοιχειώδους ἐκπαιδεύσεως καὶ τὴν ἐκθεσιν τῆς οἰκείας ἐπιτροπείας, δηλοῦμεν ὑμῖν ὅτι ἐγκρίνομεν τὴν ὑφ' ὑμῶν εἰς τὸν διαγωνισμὸν ὑποβληθεῖσαν **Ἱστορίαν τῆς Νεωτέρας Ἑλλάδος** ὅπως εἰσαχθῆ ἐπὶ πενταετίαν ἀπομείνου ἀπὸ τοῦ προσεχοῦς σχολικοῦ ἔτους ὡς διδασκτικὸν βιβλίον διὰ τοὺς μαθητὰς τῆς Δ' τάξεως τῶν Δημοσίων Σχολείων, δημοσυντηρητῶν καὶ ἰδιωτικῶν.

Καλεῖσθε δέ, ὅπως ἐκτελέσητε τὰ ὑπὸ τοῦ εἰρηνοφύλακτου μου κλπ. ὑπαγορευόμενα καὶ τὰς ὑπὸ τῆς ἐπιτροπείας ἀπογραφόμενας παρατηρήσεις.

Ὁ Υπουργός
Σ. ΣΤΑΗΣ

Ἐκτὸς Μ. Παρίσις

Πᾶν ἀντίτυπον φέρει κάτωθι τὴν ὑπογραφήν τοῦ συγγραφέως καὶ τὴν σφραγίδα τοῦ ἐκδότου.

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΝΕΩΤΕΡΑΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΜΑΘΗΜΑ Ιον.

Οἱ Ἕλληνες ὑπὸ τοῖς Ῥωμαίοις. — Κωνσταντῖνος ὁ Μέγας. — Οἱ ἐπίσημοί τε αὐτοκράτορες τοῦ Βυζαντιακοῦ κράτους. — Ἄλωσις τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Τούρκων.

Μετά τὴν ἄλωσιν τῆς Κορίνθου ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων οἱ Ἕλληνες ὑπετάγησαν εἰς αὐτούς, ἡ δὲ Ἑλλάς ἐγένετο Ῥωμαϊκὴ ἐπαρχία. Ἐν τούτοις οἱ Ἕλληνες δὲν ἔχασαν τὸν ἐθνισμόν των· τοῦναντίον, μὲ ὅλας τὰς πιέσεις καὶ τὰς καταστροφὰς διετήρησαν αὐτὸν ἀκμαίον. Ὅτε δὲ ἀνεφάνη καὶ ἐκηρύχθη ὁ χριστιανισμός, οἱ Ἕλληνες πρῶτοι ἀπεδέχθησαν τὴν χριστιανικὴν πίστιν, ἡ δὲ ἑλληνικὴ γλῶσσα ἐχρησίμευσεν ὡς μέσον διαδόσεως τῆς νέας θρησκείας εἰς ὅλα τὰ ἔθνη. Τὸν χριστιανισμόν ἕμως κατεδίωξαν πολλοὶ αὐτοκράτορες τοῦ Ῥωμαϊκοῦ κράτους· ἀλλ' ὁ κατὰ τὸ ἔτος 324 μ.Χ. ἀναβὰς εἰς τὸν θρόνον Κωνσταντῖνος ὑπεστήριξε τὸν χριστιανισμόν καὶ ἀνεκήρυξεν αὐτὸν ὡς ἐπίσημον τοῦ

Μέγας Κωνσταντῖνος.

αὐτοκράτορες τοῦ Ῥωμαϊκοῦ κράτους· ἀλλ' ὁ κατὰ τὸ ἔτος 324 μ.Χ. ἀναβὰς εἰς τὸν θρόνον Κωνσταντῖνος ὑπεστήριξε τὸν χριστιανισμόν καὶ ἀνεκήρυξεν αὐτὸν ὡς ἐπίσημον τοῦ

κράτους του θρησκείαν. Ὁ αὐτὸς μετέφερε καὶ τὴν πρωτεύουσαν αὐτοῦ ἐκ Ῥώμης εἰς τὴν ἀρχαίαν ἑλληνικὴν πόλιν Βυζάντιον, ἣ ὀνομάζεται ἐπὶ τοῦ Θρακικοῦ Βοσπόρου. Διὰ ταῦτα ἡ μὲν Ἱστορία ὠνόμασεν αὐτὸν Μέγαν, ἡ δὲ Ἐκκλησία τὸν κατέταξε μεταξύ τῶν ἁγίων.

Μετὰ τὸν Μέγαν Κωνσταντῖνον πολλοὶ ἀνέβησαν εἰς τὸν θρόνον τοῦ βυζαντιανοῦ κράτους. Ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Θεοδοσίου τοῦ Μεγάλου τὸ βυζαντιανὸν κράτος διηρέθη εἰς δύο, εἰς δυτικὸν καὶ ἀνατολικόν, τοῦ ὁποῦ πρωτεύουσα ἦτο ἡ Κωνσταντινούπολις. Τὸ δυτικὸν κράτος ὀλίγον διετηρήθη, διότι ἐν ἔτει 476 μ. Χ. βάρβαροι λαοὶ ἐπελθόντες τὸ κατέστρεψαν· τὸ βυζαντιανὸν ὁμοίως διετηρήθη ὑπὲρ τὰ χίλια ἔτη καὶ ἔγινε κράτος καθαρῶς ἑλληνικόν, διὰ τοῦτο καὶ ἑλληνικὴ αὐτοκρατορία ὠνομάζετο. Οἱ ἐπισημότεροι ἐκ τῶν αὐτοκρατόρων τοῦ βυζαντιανοῦ κράτους ἦσαν οἱ ἑξῆς.

Ὁ Ἰουστινιανός, ὅστις ἔπραξεν ἔργα μεγάλα καὶ θαυμαστά:

Ἰουστινιανός.

ἔκαμε πολλοὺς ἐπιτυχεῖς πολέμους· ἐξέτεινε τὰ ὄρια τοῦ κράτους του καὶ ἐκυβέρνησε λαμπρῶς· ἐστόλισε τὴν Κωνσταντινούπολιν μὲ λαμπρὰ οἰκοδομήματα· ἀνυποχώρησε τὸν ἐξοχοναὸν τῆς τοῦ Θεοῦ Σοφίας καὶ εἰσήγαγε πρῶτος αὐτὸς εἰς τὴν Εὐρώπην τὴν καλλιέργειαν τῆς μετὰξῆς, ἣτις ἦτο ἄγνωστος ἕως τότε.

Ἄλλος ἐνδόξος αὐτοκράτωρ ἦτο ὁ Ἡράκλειος. Καθ' ὃν χρόνον ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον ὁ Ἡράκλειος τὸ κράτος εὕρισκετο εἰς μεγάλην ἀνωμαλίαν καὶ ἀθλιότητα ἐσωτερικῶς, ἐξωτερικῶς δὲ πολλοὶ ἐχθροὶ τὸ ἠπειλοῦν. Ὁ Ἡράκλειος ἐξεστράτευσε πρῶτον κατὰ τῶν Περ-

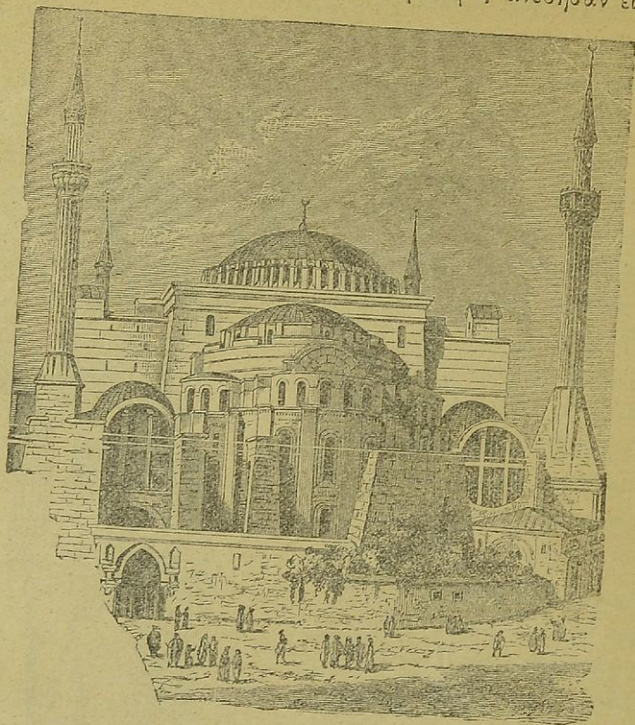
σῶν· ἀλλὰ τῆς εὐκαιρίας ταύτης ἐπωφελαύμενοι ἕτεροι ἐχθροί, οἱ Ἀβάροι ἐπῆλθον ἐναντίον τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἐπολιοῦρκεσαν αὐτήν. Τότε ὁ λαὸς τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἔρχεται εἰς τὸν ναὸν τῆς Ἁγίας Σοφίας καὶ ἐκεῖ ἐπικαλεῖται τὴν βοήθειαν τῆς Θεοτόκου· ἔπειτα δὲ ὀρμήσας κατὰ τῶν Ἀβάρων ἔτρεψαν αὐτοὺς εἰς φυγὴν. Πρὸς ἀνάμνησιν δὲ τοῦ γεγονότος τούτου καὶ εἰς ἐκδήλωσιν τῆς εὐγνωμοσύνης πρὸς τὴν Θεοτόκον εἰς τὴν ὁποίαν ἀπεδόθη ἡ νίκη καὶ ἡ σωτηρία τῆς πόλεως, ἐποιήθη ὁ ἀκάθιστος λεγόμενος ὕμνος, «Τῇ ὑπερμάχῳ στρατηγῷ τὰ νικητήρια κλπ». Τέλος ὁ Ἡράκλειος κατανικήσας τοὺς Πέρσας ἐπανήλθεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν νικητὴς καὶ τροπαιοῦχος.

Ἄλλος ἐξοχος αὐτοκράτωρ ὑπῆρξεν ὁ Βασίλειος ὁ Β'. Ἐπὶ τῆς ἐποχῆς αὐτοῦ οἱ Βούλγαροι, οἱ ὁποῖοι ἦσαν ὑποτεταγμένοι εἰς τὸ βυζαντιανὸν κράτος, ἐπανεστάτησαν καὶ ἐπελθόντες ἐναντίον τῆς Μακεδονίας, Ἡπείρου, Θεσσαλίας καὶ τῆς κυρίως Ἑλλάδος ὑπέταξαν αὐτάς. Τότε ὁ Βασίλειος ἐκίνησε κατ' αὐτῶν μακρὸν καὶ αἱματηρὸν πόλεμον κατορθώσας ἐν τέλει νὰ ὑποτάξῃ αὐτοὺς καὶ καταστήσῃ τὴν Βουλγαρίαν ἐπαρχίαν τοῦ κράτους του. Ἐνεκα δὲ τῶν μεγάλων καταστροφῶν, τὰς ὁποίας ἐπρέξεν εἰς τοὺς Βουλγάρους, ὠνομάσθη Βουλγαροκτόνος.

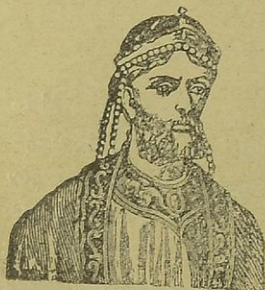
Ἡράκλειος.

Μετά τὸν Βασίλειον πολλοὶ αὐτοκράτορες ἀνέβησαν εἰς τὸν

Ὁ ναὸς τῆς τοῦ Θεοῦ Σοφίας.

θρόνον τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὁ ἐπισημότερος ἐκ τούτων ὑπῆρξεν ὁ Κωνσταντῖνος ὁ Παλαιολόγος. Ἐπὶ τῆς ἐποχῆς αὐτοῦ νέοι φοβεροὶ ἐχθροὶ τοῦ βυζαντιακοῦ κράτους ἀνεφάνησαν, οἱ Τοῦρκοι. Οἱ Τοῦρκοι, φυλὴ βάρβαρος, ἐκυρίευσαν κατὰ πρῶτον τὴν μικρὰν Ἀσίαν, ἔπειτα τὴν Θρακικὴν χερσόνησον καὶ τέλος ἐπῆλθον ἀκράτητοι ἐναντίον τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ὁ μεγάλωψυχος Κωνσταντῖνος καὶ οἱ γενναῖοι κάτοικοι τῆς

Βασίλειος ὁ Βουλγαροκτόνος.

Κωνσταντινουπόλεως ἐπὶ ἕνα καὶ ἡμισὺν μῆνα ἀπέκρουον τὰς ἐπιθέσεις τῶν ἐχθρῶν· ἀλλ' ἐπὶ τέλους δὲν ἠδυνήθησαν ν' ἀντίσχωσι, καὶ τὴν 29ην Μαΐου 1453 ἡ Κωνσταντινούπολις ἐπε-

Κωνσταντῖνος ὁ Παλαιολόγος.

σεν εἰς χεῖρας τῶν Τούρκων, ἀφοῦ ἐφονεύθησαν ἥρωικῶς μαχόμενοι οἱ ὑπερασπισταὶ αὐτῆς, μετὰ τῶν ὁποίων καὶ ὁ ἀλησμόνητος διὰ τὴν ἀνδρείαν καὶ φιλοπατριαν αὐτοῦ Κωνσταντῖνος Παλαιολόγος.

ΜΑΘΗΜΑ 2ον.

Οἱ Ἕλληνας ὑπὸ τοὺς Τούρκους.

Μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως οἱ Τούρκοι ὀλίγον κατ' ὀλίγον ὑπέταξαν καὶ τὴν ἄλλην Ἑλλάδα καὶ τοιουτοτρόπως ἤρχισαν διὰ τοὺς ἀτυχεῖς Ἕλληνας ἡμέραι σκληρᾶς δουλείας. Ἀπὸ τοῦ δεκάτου ἔτους τῆς ἡλικίας τῶν ὑπεχρεοῦντο νὰ πληρώνωσι κατ' ἔτος ἀτιμωτικὸν τινα φόρον χα-

ράτσι όνομαζόμενον, διά τοῦ όποίου ἐξηγόραζον τήν ζωήν των. Ὅστις δὲ ἐπλήρωνε τὸν φόρον τοῦτον ἐλάμβανε παρὰ τοῦ εἰσ-
 πράκτορος ἀπόδειξιν, ἐπὶ τῆς όποίας ἦτο γεγραμένον· «Ὁ ἔχων
 τὴν ἀπόδειξιν ταύτην ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ φέρῃ ἐπὶ ἓν ἔτος
 τὴν κεφαλὴν ἐπὶ τῶν ὤμων του» ! Ἄλλ' ὁ σκληρότερος
 φόρος ἦτο ὁ φόρος τοῦ αἵματος, τὸν όποῖον οἱ προπάτορές μας
 ὠνόμαζον παιδομάζωμα. Ἦρπαζον δηλαδὴ οἱ Τούρκοι χρι-
 στιανόπαιδας ἐξ ἧ ἑπτὰ ἔτων, τοὺς όποίους ἀνέτρεφον εἰς τὴν
 μωαμεθανικὴν θρησκείαν καὶ ὅτε ἤρχοντο εἰς ἡλικίαν τοὺς
 κατέτασσον εἰς τὰ φοβερὰ καὶ ἄγρια τάγματα τῶν Γενιτσά-
 ρων. Καὶ ὡς νὰ μὴ ἤρχουν ὅλα ταῦτα οἱ Τούρκοι τοὺς ἤρπα-
 σαν καὶ τὰ καλύτερα κτήματα, εἰς αὐτοὺς δὲ ἀφήκαν τὰ κεί-
 μενα εἰς τόπους ὀρεινοὺς, ἀλλὰ καὶ πάλιν τοὺς ὑπεχρέωσαν
 νὰ πληρώνωσιν εἰς τὸ δημόσιον ταμεῖον τὸ πέμπτον τῶν εἰσο-
 δημάτων των ! Καὶ μὲ ὅλα ταῦτα ἡ ζωὴ, ἡ τιμὴ καὶ ἡ πε-
 ριουσία τῶν πτωχῶν Ἑλλήνων ἔμενον ἀπροστάτευτος καὶ ἦτο
 εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ τελευταίου Τούρκου !... Οἱ Ἕλληνες δὲν
 εἶχον δικαίωμα νὰ φέρωσι πολυτελεῖ ἐνδύματα, οὔτε νὰ ἰπ-
 πεύωσιν ἵππον παρὰ μόνον ὄνον ἢ ἡμίονον· ἂν δὲ καθ' ὁδὸν
 συνήντων Τούρκον, ὄφειλον νὰ καταβαίνωσιν ἀπὸ τοῦ ζώου καὶ
 νὰ προσκυνῶσιν αὐτόν. Τὸ δίκαιόν των οὐδέποτε εὔρισκον εἰς
 τὰ τουρκικὰ δικαστήρια. Ὁ ἱεροδικαστῆς (καδῆς) ἐδίκαζεν
 ὅπως ἤθελεν, ἡ δὲ μαρτυρία χριστιανοῦ κατὰ Τούρκου δὲν
 ἐλαμβάνετο ὑπ' ὄψιν. Ἴνα δὲ οἱ Ἕλληνες μένωσιν ἀγράμμα-
 τοὶ καὶ τοιοῦτοτρόπως λησμονήσωσι τὴν καταγωγὴν των καὶ
 τὴν ἐθνικότητά των, οἱ Τούρκοι τοὺς ἐκλείσαν πάντα τὰ σχο-
 λεία. Ἄλλ' οἱ Ἕλληνες γνωρίζοντες τὴν ἀξίαν τῶν γραμ-
 μάτων κατώρθωνον νὰ μανθάνωσι τὰ τέκνα των ὀλίγα γράμ-
 ματα ἀποστέλλοντες αὐτὰ εἰς μοναστήρια ἢ ἐν καιρῷ νυκτὸς
 εἰς τὸν οἶκον τοῦ ἱερέως ἢ τοῦ ψάλτου ! Βραδύτερον οἱ Ἕλ-
 ληνες κατώρθωνον μὲ διάφορα μέσα νὰ λαμβάνωσιν ἀδείας πρὸς
 ἴδρυσιν σχολείων καὶ τοιοῦτοτρόπως ἴδρουν σχολεῖα εἰς διάφορα
 μέρη. Εἰς τὰ σχολεῖα ταῦτα ἐδίδασκαν οἱ ὀνομαστοὶ τοῦ γέ-

νους μας διδάσκαλοι, Παναγιώτης Παλαμᾶς, Εὐγένειος Βούλγαρις, Νικηφόρος Θεοτόκης, Ἄνθιμος Γαζής, Νεόφυτος Δούκας καὶ ἄλλοι. Ἄλλ' ὁ περισσότερο δλων συνελέσας ν' ἀναπτυχθῆ καὶ διαδοθῆ ἡ παιδεία παρὰ τῷ λαῷ, ἦτο ὁ ἔξοχος διὰ τὴν σοφίαν καὶ πολυμάθειαν αὐτοῦ Ἄδαμάντιος Κοραῆς. Οὗτος, καὶ ἂν δὲν ἐχρημάτισε διδάσκαλος, ἐν τούτοις διὰ τῶν συγγραμμάτων του φανερώων εἰς τοὺς Ἕλληνας τὸ μεγαλεῖον καὶ τὴν δόξαν τῶν προγόνων μας ἀνερρίπιζε τὸν ὑπὲρ τῆς παιδείας καὶ τῆς ἐλευθερίας ἐνθουσιασμόν.

Ἄδαμάντιος Κοραῆς.

ΜΑΘΗΜΑ 3ον.

Κλέφται καὶ ἄρματολοι.

Κατὰ τοὺς πικροὺς χρόνους τῆς δουλείας κλέφται ἐλέγοντο οἱ γενναῖοι ἐκεῖνοι Ἕλληνες, οἱ ὅποιοι μὴ ὑποφέροντες τὴν σκληρότητα καὶ τὴν ἀπανθρώπιαν τῶν Τούρκων κατέφευγον εἰς ὄρη ὑψηλὰ καὶ βράχους ἀποκρήμους ἢ σπήλαια ἀπρόσιτα, ἵνα ζῶσιν ἐλεύθεροι. Τὰ μέρη ταῦτα, εἰς τὰ ὅποια ἔζων οἱ κλέφται, ὠνομάζοντο Ἰημέρια· ἐκεῖθεν δ' ἐπιπίπτοντες κατὰ τῶν Τούρκων προυξένουν εἰς αὐτοὺς μεγάλας καταστροφὰς ἐκδικούμενοι τὰς καταπίσεις, τὰς ὁποίας ἔκαμνον πρὸς τοὺς ὁμοεθνεῖς των. Οἱ κλέφται διηροῦντο εἰς σώματα, ἕκαστον τῶν ὁποίων εἶχε τὸν ἀρχηγόν του, ὁ ὁποῖος ὠνομάζετο καπετᾶνος· οἱ λοιποὶ κλέφται ὠνομάζοντο παλληκάρια, ὁ δὲ πρῶτος ἐξ αὐτῶν ὠνομάζετο πρωτοπαλληκᾶρον.

Οἱ κλέφται εἶχον ἀδελφικὴν ἀγάπην μεταξύ των καὶ ἔζων λιτότατα ὑποφέροντες μὲ θαυμαστὴν καρτερίαν τὴν πείναν καὶ

κλέφτης.

τὴν δίψαν, τὰς κακουχίας καὶ τὰς στερήσεις. Ὀλίγοι ἐλάται ἢ ἐν τεμάχιον τυροῦ καὶ ὀλίγος ἄρτος ξηρὸς ἤσαν ἀρκετὴ τροφή δι' αὐτούς. Ἡ προσφιλεστέρα των δὲ τροφή ἦτο ὁ ὄβελιός ἀμνός.

Ἡ ζωὴ τῶν κλεφτῶν ἦτο εἰς ἀγῶν ἀτελείωτος κατὰ τῶν τυράννων. Ὅτε δὲ ἐπολέμουν, ἐγυμνάζοντο εἰς διὰ φόρους σωματικὰς ἀσκήσεις ἢ εἰς τὴν σκοποβολὴν. Τόσον δὲ ἦσαν ἐξησχημένοι εἰς αὐτὴν, ὥστε ἠδύνατο ἐξ ἀπο-

στάσεως 100 ἢ 200 μέτρων νὰ περῶσι τὴν σφαῖραν ἀπὸ δακτυλίδιον! Οἱ κλέφται ἔτρεφον φοβερὰν ἐχθρὰν καὶ μῖσος κατὰ τῶν Τούρκων, διὰ τοῦτο δὲ οὐδέποτε ἐχάριζον τὴν ζωὴν εἰς Τούρκον αἰχμάλωτον. Ἀλλὰ καὶ οἱ Τούρκοι, ὡσάκις συνέλαβαν κλέφτην τινά, τὸν ὑπέβαλλον εἰς φρικτὰ βασανιστήρια καὶ ἔπειτα εἰς φοβερὸν καὶ μαρτυρικὸν θάνατον. Διὰ τοῦτο οἱ κλέφται προὔτιμων νὰ φονευθῶσι μᾶλλον παρά νὰ αἰχμαλωτισθῶσι. Διὰ τοῦτο ἡ κυριωτέρα εὐχὴ των εἰς τὰ συμπτώ-

σια ἦτο «καλὸ μολύβι», ἦτοι καλὸ βόλι. Καί ὅμως ἂν συνέβαινε νὰ συλληφθῶσιν, ὑπέφερον τὰ σκληρὰ ἐκεῖνα μαρτύρια ὑπομονητικώτατα χωρὶς νὰ στενάξωσιν ἢ νὰ δακρύσωσι χωρὶς νὰ ἐξέλθῃ ἐκ τοῦ στόματός των μία λέξις φανερώουσα τοὺς τοὺς πόνους των!... Ὅσάκις δὲ τοὺς παρεκάλουν μὲ διαφόρους ὑποσχέσεις νὰ παραδώσωσι τὰ ὄπλα ἢ νὰ προσκυνήσωσι τὸν Πασᾶν ἢ τὸν Βεζίρη, ἀπήντων μὲ ὑπερηφάνειαν·

«Πασᾶ μου ἔχω τὸ σπαθὶ
Βεζίρη τὸ τουφέκι·
Κάλλιο νὰ ζῶ μὲ τὰ θεριὰ
Παρὰ νὰ ζῶ μὲ Τούρκους!».

Ἐπειδὴ δὲ διὰ τῆς βίαις δὲν ἠδύναντο οἱ Τούρκοι νὰ ὑποτάξωσι τοὺς ἀτρομήτους ἐκείνους ἄνδρας, αἱ δὲ ζημίαι, τὰς ὁποίας ὑφίσταντο ὑπ' αὐτῶν ἦσαν μεγάλαι, διὰ τοῦτο ἤρχισαν νὰ τοὺς περιποιῶνται καὶ νὰ συνθηκολογῶσιν ἐκάστοτε μετὰ τινων ἐξ αὐτῶν διορίζοντες αὐτοὺς φύλακας ἐλληνικῶν χωρῶν. Οἱ κλέφται οὗτοι ὠνομάζοντο ἀρματωλοί, αἱ δὲ χῶραι, τὰς ὁποίας ἐφύλαττον ἀρματωλίκια. Μὲ ὅλα ταῦτα οἱ ἀρματωλοὶ ἐμίσουν καὶ ἀπεστρέφοντο τοὺς Τούρκους, διὰ τοῦτο ἐβοήθουν τοὺς κλέφτας μυστικῶς· ὁσάκις δ' ἐβλεπον αὐτοὺς νὰ καταπιέζωσι καὶ βασανίζωσι τοὺς ὁμοθρήσκους των, συνεκρούοντο μετ' αὐτῶν καὶ τότε ἀφήνοντες τὰ ἀρματωλίκια των ἐγίνοντο πάλιν κλέφται. Διὰ τοῦτο πολλάκις τὰ ὀνόματα ἀρματωλὸς καὶ κλέφτης δὲν εἶχον καμμίαν διαφορὰν.

Τὰ ἀνδραγαθήματα ταῦτα τῶν κλεφτῶν καὶ ἀρματωλῶν, τὰ ὁποῖα ὁ λαὸς ἐξύμνει μὲ τὰ χαριτωμένα δημῶδη ποιήματά του, προσέτι δὲ ἡ θρησκεία καὶ ἡ ἐλληνικὴ γλῶσσα, διέσωσαν τὸν ἐλληνικὸν ἐθνισμόν, διετήρησαν ἀχμαῖον τὸ φρόνημα καὶ ἄσβεστον τὸ ἱερόν τῆς ἐλευθερίας πυρ. Ταῦτα δὲ παρέσχον ἡμῖν πατρίδα ἐλευθέραν.

ΜΑΘΗΜΑ 4ον.

**Ἀπόπειρα τῶν Ἑλλήνων πρὸς ἀπελευθέρωσιν
των. — Λάμπρος Κατσώνης. — Ἀνδροῦτσος.**

Ἡ σκληρότης καὶ ἡ ἀπανθρωπία τῶν Τούρκων καὶ οἱ ἐναντίον αὐτῶν ἀτελεύτητοι ἀγῶνες τῶν κλεφτῶν καὶ ἀρματολῶν διετήρουν ὄχι μόνον ἀχμαῖον τὸ φρόνημα ἀλλὰ καὶ τὸν πόθον πρὸς ἀπελευθέρωσιν ἄσβεστον. Διὰ τοῦτο πολλάκις οἱ προπάτορές μας ἔλαβον τὰ ὄπλα εἰς τὰ χεῖρας καὶ προσεπάθησαν νὰ ἐπανακτήσωσι τὴν ἐλευθερίαν των. Ἀλλὰ δυστυχῶς αἱ διάφοροι ἐκεῖναι ἐπαναστάσεις των δὲν ἦσαν γενικαί, ἤτοι δὲν ἐπανεστάτουν ὅλοι μαζί, ἀλλὰ τοπικαί, ἤτοι ἄλλοτε ἐπανεστάτει μία ἑλληνικὴ χώρα ἢ ἐπαρχία καὶ ἄλλοτε ἐπανεστάτει ἄλλη. Ἐνεκα δὲ τούτου εὐκόλως κατεβάλλοντο ὑπὸ τῶν Τούρκων καὶ οἱ ἐπανεστάται κατεσφάζοντο ἀνηλεῶς.

Δύο σπουδαῖαι ἐπαναστάσεις ἐγένοντο ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων, ἢ μία ἐν ἔτει 1770 καθ' ὑποκίνησιν τῆς Ρωσίας καὶ ἡ ἄλλη κατὰ τὸ 1787. Ἀλλ' ἀτυχῶς ἀμφοτέραι ἀπέτυχον. Κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1787 διεκρίθησαν δύο ἄνδρες, περίφημοι διὰ τὸν ἥρωισμὸν καὶ τὴν φιλοπατρίαν των, ὁ Λάμπρος Κατσώνης καὶ ὁ Ἀνδροῦτσος. Ὁ ἥρωας Λάμπρος Κατσώνης ἐγεννήθη ἐν Λεβαδείᾳ κατὰ τὸ ἔτος 1752. Εἰς ἡλικίαν δεκαοκτῶ ἐτῶν μείνας ὀρφανὸς μετέβη καὶ κατετάχθη εἰς τὸν Ῥωσικὸν στρατόν, ὅπου διακριθεὶς εἰς πολλὰς μάχας προήχθη εἰς λοχαγόν. Ὁ Κατσώνης διεφημίσθη τὸ πρῶτον κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1770, κατὰ δὲ τὸ ἔτος 1788 μεταβάς εἰς Τεργέστην παρέλαβε τρία πλοῖα, τὰ ὁποῖα ἐξώπλισαν οἱ ἐκεῖ ἐγκατεστημένοι Ἕλληνες καὶ μετὰ αὐτὰ ἦλθεν εἰς τὴν Ἑλλάδα. Περιερχόμενος δὲ τὸ Αἰγαῖον πέλαγος κατέστρεφε καὶ ἐλεηλάλει τὰ τουρκικὰ παράλια καὶ συνέλαμβανεν ὅσα τουρκικὰ πλοῖα συνήντα. Τοιοῦτοτρόπως ἠῤῥξησε τὸν στόλον του εἰς 15 πλοῖα. Τότε ὁ Σουλτάνος ἀπέστειλεν ἐναντίον τοῦ Κατσώνη μέγαν στόλον ἐκ 57 πλοίων. Ἀλλ' ὁ Κατσώνης συναντήσας τὸν

στόλον. τούτον ἐξώθεν τῆς Καρπάθου ἔτρεψεν εἰς φυγὴν μετὰ πεισματῶδη ναυμαχίαν. Τὸ ἐπόμενον ἔτος κατέστρεψεν ἕτερον στόλον εἰς τὰ παράλια τῆς Ἑπείρου καὶ ἔφθασε νικηφόρος μέχρι τοῦ Ἑλλησπόντου. Ὁ Σουλτάνος μαθὼν τὰ κατορθώματα τοῦ ἀτρομήτου θαλασσομάχου Κατσώνη κατεταράχθη. Διὰ τοῦτο διέταξε τὸν διερμηνέα τοῦ στόλου του νὰ γράψῃ πρὸς αὐτὸν ἐπιστολήν, διὰ τῆς ὁποίας ὑπέσχετο, ἂν ἤθελε παύσει τὰς καταδρομὰς του, νὰ τῷ χαρίσῃ μίαν νῆσον εἰς τὸ Ἰκάριον πέλαγος καὶ νὰ τὸν κάμῃ ἡγεμόνα αὐτῆς. Ὁ Λάμπρος δὲν κατεδέχθη ν' ἀπαντήσῃ εἰς τὴν ἐπιστολήν ἐκείνην, ἀλλ' ἀμέσως ἀπέπλευσε πρὸς συνάντησιν τοῦ Τουρκικοῦ στόλου. Μετ' ὀλίγον δὲ συναντήσας αὐτὸν μεταξύ Σύρου καὶ Μυκόνου ὤρμησε κατ' αὐτοῦ καὶ μετὰ πολύωρον ναυμαχίαν τὸν ἔτρεψεν εἰς φυγὴν! Ἐπειτα πληροφορηθεὶς ὅτι δύο ἰσχυροὶ στόλοι, ὁ εἰς ἐκ Κωνσταντινουπόλεως, ὁ δ' ἕτερος ἐξ Ἀλγερίας, ἤρχοντο ἐναντίον του δὲν χάνει καιρὸν, ἀλλ' ἀμέσως πλέει πρὸς συνάντησίν των παραλαβὼν καὶ τὸν περίφημον κλέφτην Ἀνδρουτσοῦ μετὰ 500 ἄλλων κλεφτῶν. Καὶ ἔτρεψε μὲν εἰς φυγὴν τὸν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως ἐλθόντα στόλον ἐκ 15 πλοίων, ἀλλ' ὅτε τὴν ἐπομένην ἔφθασε καὶ ἐξ Ἀλγερίας στόλος καὶ ἠνώθη μετὰ τοῦ τουρκικοῦ, οἱ δύο ὁμοῦ περιεκύκλωσαν τὸν Κατσώνην. Ἐν τούτοις δὲν ἔχασε τὸ θάρρος του, ἀλλ' ἀντιπαρετάχθη μὲ τὰ ἑπτὰ πλοῖά του καὶ ἐπολέμησεν ἥρωικώτατα· τέλος δὲ ἀπολέσας πάντα σχεδὸν τὰ πλοῖά του καὶ πληγῶθεις ὁ ἴδιος εἰς τὴν κεφαλὴν ἠναγκάσθη νὰ φύγῃ. Ἡττήθη ὁ Κατσώνης εἰς τὴν περίστασιν αὐτήν, ἀλλ' ἡ ἥττά του ἦτο λαμπροτέρα καὶ μίας νίκης, διότι 3000 Τούρκοι ἐφονεύθησαν καὶ ἄπειροι ἐπληγώθησαν. Ἐπὶ δύο ἀκόμη ἔτη ὁ Κατσώνης καὶ ὁ Ἀνδρουτσος

Λάμπρος Κατσώνης.

ἐξηκολούθησαν τοὺς κατὰ τῶν Τούρκων ἐνδόξους ἀγῶνάς των· ἀλλὰ κατὰ τὸ ἔτος 1792 ἡ Ῥωσία συνωμολόγησεν εἰρήνην

Ἄνδρουτσος.

μετὰ τῆς Τουρκίας, ὅτε ἡ αὐτοκράτειρα Αἰκατερίνη χωρὶς νὰ φροντίσῃ καὶ περὶ τῆς δυστυχοῦς Ἑλλάδος διέταξε τὸν Κατσῶνην νὰ παύσῃ πᾶσαν ἐχθροπραξίαν. Τότε ὁ Κατσῶνης ἐξοργισθεὶς λέγεται ὅτι εἶπεν· «Ἐὰν ἡ αὐτοκράτειρα συνωμολόγησεν τὴν εἰρήνην της, ὁ Δάμπρος ἀκόμη δὲν συνωμολόγησεν τὴν ἰδικήν του». Καὶ παραλαβὼν τὸν φίλον του Ἄνδρουτσον ἀπεφάσισε νὰ ὑπονικήσῃ πάλιν τοὺς Ἕλληνας εἰς ἐπανάστασιν. Ἄλλ' οὗτοι ἰδόντες ὅτι ἐγκατελείφθησαν ὑπὸ πάντων ἀπεφάσισαν νὰ χωρισθῶσι καὶ ὁ μὲν Κατσῶνης ἐπανήλθεν εἰς Ῥωσίαν, ὅπου μετὰ τρία ἔτη πλήρης τιμῶν καὶ δοξῆς ἀπέθανεν, ὁ δὲ Ἄνδρουτσος ἀπεφά-

σισε νὰ διασχίσῃ μὲ τὰ παλληκάρια του τὴν Πελοπόννησον καὶ ἀφοῦ φθάσῃ εἰς τὴν Ῥούμελην νὰ διαπεραιωθῇ κατόπιν εἰς τὴν Ἐπτάνησον. Καὶ ἀληθῶς τὸ κατώρθωσε! Φθάσας ἄνω εἰς τὴν Πρέβεζαν, τὴν ὁποίαν κατεῖχον οἱ Ἐνετοί, συνελήφθη ὑπ' αὐτῶν καὶ παρεδόθη εἰς τοὺς Τούρκους, οἵτινες δέσιμον τὸν ἀπήγαγον εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Ἐκεῖ δὲ τὸν ἐπνίξαν εἰς τὰ ὕδατα τοῦ Βοσπόρου, ἀφοῦ προηγουμένως τὸν ὑπέβαλον εἰς φρικωδῆ βασανιστήρια!...

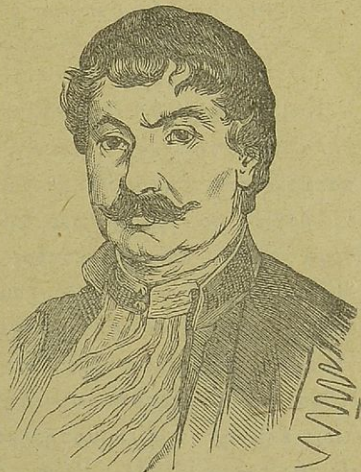
ΜΑΘΗΜΑ 5ον.

Ῥήγας.

Ὁ πρωτομάρτυς τῆς ἐλληνικῆς ἐλευθερίας Ῥήγας ἐγεν-

νήθη κατά τὸ ἔτος 1757 εἰς τι χωρίον τῆς Θεσσαλίας ὀνομαζόμενον Βελεσιῖνον· ἐπειδὴ δὲ τὸ χωρίον τοῦτο εἰς τὴν ἀρχαιότητα ὠνομάζετο Φεραί, διὰ τοῦτο ὁ Ῥήγας ἐπωνομάσθη Βελεσιυιῆς ἢ Φεραῖος. Ὁ Ῥήγας διακούσας τὰ πρῶτα μαθήματα εἰς τὸ σχολεῖον τῆς Ζαγοράς μετέβη κατόπιν εἰς τι χωρίον τῆς Θεσσαλίας ὀνομαζόμενον Κισσός, ὅπου διέμενεν ὡς διδάσκαλος.

Ἀλλὰ νέος αὐτὸς φιλελεύθερος καὶ ὀργῶν πρὸς μάθησιν ἀπῆλθεν εἰς Βουκουρέστιον, ἔνθα ἐξεπαιδεύθη τελειότερον καὶ ἔμαθε ξένας γλώσσας. Τότε δὲ ὁ Ἕλληνας ἡγεμῶν τῆς Βλαχίας Μαυρογένης προσέλαβε τὸν Ῥήγαν ὡς γραμματέα του. Ἡ θέσις του ἦτο λαμπρά, ἀλλ' ἡ ἀνάμνησις τῶν μαρτυριῶν, τὰ ὅποια ὑπέφερον οἱ Ἕλληνες ὑπὸ τῶν Τούρκων, δὲν ἄφηνον αὐτὸν νὰ ἡσυχάσῃ. Νύκτα καὶ ἡμέραν ὁ Ῥήγας οὐδὲν ἄλλο

Ῥήγας Φεραῖος.

ἐσκέπτετο παρὰ πῶς νὰ ἐλευθερώσῃ τὴν φίλην πατρίδα. Καὶ δὲν ἄφηνε καμμίαν εὐκαιρίαν νὰ χάνεται χωρὶς νὰ ἐνεργήσῃ καὶ ὠφέλιμόν τι δι' αὐτήν. Συνέγραψε πολλὰ ὠφέλιμα βιβλία καὶ ἐξέδωκε χάρτην τῆς Ἑλλάδος, τῆς μεγάλης Ἑλλάδος μὲ πρωτεύουσαν τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἵνα διαφωτίσῃ τοὺς Ἕλληνας καὶ δείξῃ εἰς αὐτοὺς ὅποια ἦτο ἄλλοτε ἡ πατρίς των καὶ ὅποια ἦτο τότε. Ἴνα δ' ἐξάψῃ ἐπι μᾶλλον τῶν ἐθνικῶν φρόνημα συνέθεσε διάφορα πατριωτικὰ ποιήματα, τὰ ὅποια φαλλόμενα εἰς τὰ συμποσία καὶ τὰς συναναστροφὰς συνεχίνουν καὶ ἐθέρμαινον τὰς καρδίας τῶν Ἑλλήνων. Ἐν ἑκ τῶν ποιημάτων ἐκείνων εἶναι καὶ τὸ φλογερὸν ὑπὲρ ἐλευθερίας ποίημα·

Ὡς πότε, παλληκάρια, νὰ ζῶμεν ἔς τὰ στενά
 Μονάχοι ἄν λιανιάρια ἔς τοὺς βράχους, ἔς τὰ βουνά ;
 Σηλιές νὰ κατοικῶμεν, νὰ βλέπωμεν κλαδιά,
 Νὰ φεύγωμεν τὸν κόσμο γιὰ τὴν πικρὴ σκλαβιά ;
 Ν' ἀφήνωμεν ἀδέλφια, πατριδα καὶ γοιεῖς.
 Τοὺς φίλους, τὰ παιδιά μας κι ὅλους τοὺς συγγενεῖς ;
 Καλύτερα μιᾶς ὥρας ἐλεύθερη ζωὴ
 Μαζὰ σαράντα χρόνων σκλαβιά καὶ φυλακὴ ;
 Τί σ' ὠφελεῖ κι ἂν ζήσης καὶ εἶσαι ἔς τὴ σκλαβιά ;
 Φαντάσου πῶς σὲ πῆγουν καθ' ὥρα εἰς τὴ φωτιά . . .

Καὶ δὲν ἤρκεσθη εἰς ταῦτα μόνον ὁ φιλόπατρις Ῥήγας, ἀλλὰ συνέστησε καὶ ἑταιρείαν, τῆς ἐποίας σκοπὸς ἦτο νὰ παρασκευάσῃ τὴν μεγάλην τῶν Ἑλλήνων ἐπανάστασιν· προσέτι ἤρχισε νὰ γράφῃ πρὸς τοὺς ἐπισημοτέρους κλέφτας καὶ ἄρματωλοὺς, πρὸς ἐπισκόπους καὶ ἐμπόρους, πρὸς πλουσίους Ἕλληνας καὶ διαπρεπεῖς Τούρκους καὶ Ἀλβανούς. Ἐπειτα δὲ ἦλθεν εἰς Βιέννην σκοπὸν ἔχων νὰ μεταβῆ εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ ὑποκινήσῃ τοὺς Ἕλληνας εἰς ἐπανάστασιν· ἀλλ' ὅτε ἔφθασεν εἰς Τεργέστην, συνελήφθη ὑπὸ τοῦ διοικητοῦ τῆς πόλεως ἐκείνης ὡς συνωμότης κατὰ τῆς Τουρκίας καὶ ἐρρίφθη εἰς τὰς φυλακάς. Ὁ Ῥήγας ἀπολογούμενος ἔλεγεν· « Ἐγὼ ἐργαζόμενος ὑπὲρ ἀπελευθερώσεως τοῦ ἔθνους μου οὐδένα ἀδικῶ »· ἀλλ' ἡ αὐστριακὴ κυβέρνησις εὐρισκομένη εἰς φιλικὰς σχέσεις μὲ τὴν Τουρκίαν παρέδωκε τὸν Ῥήγαν μὲ ἑπτὰ ἄλλους συντρόφους του εἰς τὸν Πασᾶν τοῦ Βελιγραδίου, ὅστις τοὺς ἐνέκλεισεν εἰς σκοτεινὴν φυλακὴν. Ἐκεῖ δὲ κατὰ τὴν νύκτα τοὺς μὲν συντρόφους του ἐστραγγάλισαν, αὐτὸν δ' ἐφόνευσαν, διότι ἀντέστη εἰς τοὺς δημίους του. Ἀποθνήσκων δ' ὁ Ῥήγας ἀνέκραξεν· « Ἐτσι ἀποθνήσκουν τὰ παλληκάρια οἱ Ἕλληνες θὰ ἐκδικήσωσι τὸν θάνατόν μου. Ἐγὼ ἀρκετὸν σπόρον ἔσπειρα, τὸ δὲ Γένος μου θὰ θερίσῃ τὸν γλυκὴν αὐτοῦ καρπὸν ». Καὶ ἀληθῶς ἡ προφητεία τοῦ Ῥήγα ἐξεπληρώθη· ὁ σπόρος ἐβλάστησε καὶ ἐκαρποφόρησε, ἡμεῖς δὲ σήμερον γεύομεθα τοὺς γλυκεῖς τῆς ἐλευθερίας καρπούς . . . Διὰ

τοῦτο ἡ πατρις θέλουσα νὰ δεῖξῃ τὴν εὐγνωμοσύνην της πρὸς τὸν πρωτομάρτυρα τῆς ἑλληνικῆς ἐλευθερίας Ῥήγαν ἔστησε τὸν ἀνδριάντα του πρὸ τοῦ Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου.

ΜΑΘΗΜΑ 6ον.

Ἄλῃ-Πασᾶς.

Ὁ διαβόητος Τουρκαλβανὸς Ἄλῃ-Πασᾶς ἐγεννήθη κατὰ

τὸ ἔτος 1741 εἰς τι χωρίον τῆς Ἀλβανίας Τεπελέμι ὀνομαζόμενον. Νεώτατος ἐγινε ληστής, ἔπειτα δὲ ἀρχηγὸς ληστοσυμμορίας· ἀλλ' ἔνεκα τῆς κακῆς του διαγωγῆς πολὺ ἔνωρίς ἐγκατελείφθη ὑπὸ τῶν συντρόφων του. Τέλος διὰ τῆς μοναδικῆς πονηρίας καὶ διὰ πολλῶν δολοφονιῶν κατώρθωσε ν' ἀναγνωρισθῆ ὑπὸ τοῦ Σουλτάνου Πασᾶς τῶν Ἰωαννίνων. Τότε πλέον ἐπεδόθη εἰς πᾶν εἶδος σκληρότητος, ἀπανθρωπίας καὶ ἀκολασίας. Πόλεις κατέστρεψεν· οἰκογενείας ἐξηφάνισε·

Ἄλῃ-Πασᾶς

περιουσίας διήρπασε καὶ πλείστους ἀθώους ἔρριψεν εἰς τὰς φυλακὰς ἢ ἐφόνευσαν. Ὁ Ἄλῃς δὲν ἦτο ἄνθρωπος· ἦτο θηρίον αἰμοχαρὲς, τέρας ἀπαίσιον, τὸ ὁποῖον μορφήν μόνον εἶχεν ἀνθρωπίνην. Ὑπὸ τὰ νεύματά του δὲ 12,000 στρατοῦ ὑπήκουον καὶ δύο ἑκατομμύρια Ἑλλήνων Ἀλβανῶν καὶ Τούρκων ἐστέναζον ὑπὸ τὸν ἄγριον ζυγόν του.

Αἱ Σουλζιώται.—Πρώτη καὶ δευτέρα προσβολὴ τοῦ Ἄλῃ κατὰ τοῦ Σουλτάνου.

Ἐνῶ πᾶσαι αἱ πέριξ τῶν Ἰωαννίνων χῶραι ἐκ φόβου ὑπε-

τάσσοντο εἰς τὸν Ἄλῃν, τὸ ἥρωικὸν Σουλι διετήρει τὴν ἀνεξαρτησίαν του. Οἱ Σουλιῶται ἦσαν ποιμένες, οἵτινες ἀποσυρθέντες εἰς τοὺς ἀπρόσιτους βράχους τῶν Κασσιοπαίων ὄρεων, ἔζων ὅπως οἱ ἀρχαῖοι Σπαρτιάται, ἦτοι ἐξησκούντο ἐκ παιδικῆς ἡλικίας εἰς τὰ ὄπλα, μὲ αὐτὰ ἐτρωγον, μὲ αὐτὰ ἐκοιμῶντο, μὲ αὐτὰ προσηύχοντο. Καὶ αὐταὶ αἱ γυναῖκες τῶν πολλὰς ἐκράτουν ἀντὶ βόσκας τὸ καρποφύλλι. Ὁ Ἄλῃς μὴ ὑποφέρων νὰ βλέπῃ ἐλευθέρους τοὺς ὀλίγους ἐκείνους Σουλιώτας ἐπεχείρησε κατὰ τὴν ἀνοιξιν τοῦ 1790 νὰ τοὺς ὑποτάξῃ, ἀλλ' ὄχι μόνον ἐνικήθη, ἀλλὰ καὶ κατεδιώχθη ὑπὸ τῶν γενναίων Σουλιωτῶν μέχρι τῶν Ἰωαννίνων. Τότε ἀπεφάσισε νὰ ὑποτάξῃ αὐτοὺς διὰ τοῦ δόλου. Κατὰ τὸ θέρος δηλαδή τοῦ ἔτους 1792 ἐξεστράτευσε κατ' αὐτῶν μετὰ 14,000 περίπου Τουρκαλβανῶν, διέδιδεν, ὅμως, ὅτι διηυθύνετο ἐναντίον τοῦ Ἀργυροκάστρου. Ἴνα δὲ μὴ ὑποπτευθῶσιν οἱ Σουλιῶται, ἔγραψε πρὸς αὐτοὺς ἐπιστολὴν, διὰ τῆς ὁποίας ἐζήτηι τὴν συμμαχίαν των. Ἄλλ' οἱ Σουλιῶται γνωρίζοντες τὴν ἀπιστίαν καὶ τὴν δολιότητα τοῦ Ἄλῃ ἀπέστειλαν πρὸς αὐτὸν 70 μόνον ἀνδρας ὑπὸ τὸν Δάμπρον Τζαβέλλαν, ὅστις εἶχε παραλάβει μαζί του καὶ τὸν υἱὸν του Φῶτον. Ὅτε ὅμως οὗτοι ἐφθασαν εἰς τὸ στρατόπεδον τοῦ ἀπίστου Ἄλῃ καὶ ἀφῆκαν τὰ ὄπλα των, διὰ νὰ λάβωσιν μέρος εἰς τὰς διασκεδάσεις τοῦ ὀδοῦ καὶ τοῦ πηδήματος, συνελήφθησαν κατὰ διαταγὴν τοῦ Ἄλῃ καὶ ἐδέθησαν. Δύο ἐξ αὐτῶν θελήσαντες ν' ἀντιστῶσιν ἐφρονεύθησαν, εἰς δὲ πεσὼν εἰς τὸν ποταμὸν Καλαμᾶν κατώρθωσεν ὑπὸ χάλιαν σφαιρῶν νὰ διαφύγῃ, ἵνα φέρῃ εἰς τὸ Σουλι τὴν θλιβερὰν εἰδήσιν. Τὴν ἐπομένην ὁ Ἄλῃς ἀποστείλας τὸν Φῶτον καὶ τοὺς ἄλλους Σουλιώτας σιδηροδεσμίους εἰς τὰ Ἰωάννινα, αὐτὸς δὲ παραλαβὼν τὸν Τζαβέλλαν ἐπῆλθεν ἐναντίον τοῦ Σουλίου, τὸ ὅποσον ἠλπίζεν ὅτι θὰ εὑρισκεν ἀπαράσκευον· ἀλλ' οἱ Σουλιῶται ἐγκαίρως εἰδοποιηθέντες καὶ παρασκευασθέντες ὤρμησαν κατ' αὐτοῦ μὲ τόσῃν ἀνδρείᾳ καὶ ὀρμῇ, ὥστε τὸν ἠνάγκασαν ν' ἀναχωρήσῃ καὶ πάλιν ἐντροπιασμένος.

ΜΑΘΗΜΑ 7ον.

Τρίτη προσβολή τοῦ Ἀλῆ κατὰ τοῦ Σουλίου.

Ἡ φιλοπατρία τοῦ Λάμπρου Τζαβέλλα.

Μετὰ τὴν ἀποτυχίαν καὶ τῆς δευτέρας ἐκστρατείας ὁ Ἀλῆς διέταξε καὶ ἔφεραν ἐνώπιόν του τὸν Λάμπρον Τζαβέλλα, πρὸς τὸν ὁποῖον εἶπε· «Τζαβέλλα, ἡ ζωὴ σου καὶ ἡ ζωὴ τοῦ παιδιοῦ σου εἶνε εἰς τὰς χεῖράς μου· εἰάν μοῦ παραδώσης τὸ Σούλι, θὰ σοῦ δώσω πλοῦτη πολλὰ καὶ δόξαν· εἰάν δὲ δὲν θελήσης νὰ μοῦ τὸ παραδώσης, θὰ σὰς ψήσω ζωντανούς καὶ θὰ κάμω τὸ Σούλι χορτάρι νὰ μὴ φυτρώσῃ!». Τότε ὁ Τζαβέλλας ὑπεσχέθη νὰ τῷ παραδώσῃ τὸ Σούλι, ἀλλ' ἀφοῦ ἀφήσῃ αὐτὸν νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς αὐτό, ὅπως συνεννοηθῆ καὶ μετὰ τῶν ἄλλων ὀπλαρχηγῶν. Ὁ Ἀλῆς ἐπίστευσε εἰς τὰς ὑποσχέσεις τοῦ Τζαβέλλα καὶ τὸν ἀφήκεν, ἀλλ' ἐκράτησεν ὡς ὄμηρον τὸν υἱὸν του Φῶτον. Ὅτε ὁ Τζαβέλλας ἐπέστρεψεν εἰς τὸ Σούλι, προέτρεψε τοὺς Σουλιώτας ν' ἀντιστῶσι με ὄλας των τὰς δυνάμεις· ὅτε δὲ παρεσκευάσθησαν, ἔγραψε πρὸς τὸν Ἀλῆν τὴν ἐξῆς ἐπιστολήν· «Χαίρω ὅπου ἐγέλασα ἓνα δόλιον ἄνθρωπον. Εἶμαι ἐδῶ, διὰ νὰ ὑπερασπίσω τὴν πατρίδα μου· ἤξεύρω, ὅτι ὁ υἱός μου θ' ἀποθάνῃ· ἀλλ' ἐγὼ θὰ ἐκδικηθῶ τὸν θάνατόν του. Ἄν δὲν μείνῃ εὐχαριστημένος ν' ἀποθάνῃ διὰ τὴν πατρίδα του, τότε δὲν εἶναι ἄξιος νὰ ζῆσῃ καὶ νὰ γνωρίζεται υἱός μου». Ὁ Ἀλῆς, ὅτε ἀνέγνωσε τὴν ἐπιστολήν αὐτήν, ἐλύσσαξεν ἀπὸ ὀργήν· ὁ δὲ υἱός του Βελῆς διατάξας νὰ φέρωσιν ἐνώπιόν του τὸν μικρὸν Φῶτον τὸν ἠπέλησεν, ὅτι θὰ τὸν ψήσῃ ζωντανόν· ἀλλ' ὁ νεαρὸς Φῶτος ἀπεκρίθη· «Δὲν σὲ φοβοῦμαι, διότι διὰ τὴν πατρίδα ἐγενήθηκα καὶ διὰ τὴν πατρίδα θ' ἀποθάνω. Ἄν μὲ ψήσης, ὁ πατήρ μου θὰ ἐκδικήσῃ τὸν θάνατόν μου». Ὁ Βελῆς ἐκπλαγείς ἐκ τῆς ἀπαντήσεως τοῦ μικροῦ ἀλλ' ἀτρομήτου Σουλιώτου δὲν τὸν ἐφόνευσε, ἀλλὰ τὸν ἔρριψε πάλιν εἰς τὴν φυλακὴν. Τῇ 20 δὲ Ἰουλίου 1792 ὁ Ἀλῆς ἐφώρμησε καὶ πάλιν κατὰ τοῦ Σουλίου· φοβερὰ μάχη συνήφθη τότε, εἰς τὴν ὁποίαν ἔλαβε μέρος

καὶ ἡ σύζυγος τοῦ Τζαβέλλα Μόσχω ἐπὶ κεφαλῆς 400 γυναικῶν! Ἡ μάχη αὕτη ὑπῆρξε καταστρεπτικὴ διὰ τὸν Ἄλῆν. Ἐκ τῶν 2,000 Ἀλβανῶν μόνον 140 ἐσώθησαν καὶ αὐτοὶ διὰ τῆς φυγῆς. Τότε ὁ Ἄλῆς ἠναγκάσθη νὰ συνομολογήσῃ εἰρήνην μὲ ὄρους βαρεῖς καὶ ἐξευτελιστικούς· ὑπεχρεώθη δηλαδὴ ν' ἀποδώσῃ εἰς τοὺς Σουλιώτας τὸν Φῶτον καὶ τοὺς λοιποὺς αἰχμαλώτους, νὰ πληρώσῃ δὲ ὡς λύτρα δι' ἕκαστον αἰχμαλῶτον Τουρκαλβανὸν 1,000 γρόσια! Δυστυχῶς κατὰ τὴν μάχην ταύτην ἐπληρώθη ὁ ἀλησμόνητος διὰ τὴν ἀνδρείαν καὶ τὴν φιλοπαορίαν του Λάμπρος καὶ ἐκ τοῦ τραύματος αὐτοῦ ἀπέθανε μετ' ὀλίγας ἡμέρας, ἀφήσας ὅμως ἀντάξιον διάδοχόν του, τὸν υἱόν του Φῶτον.

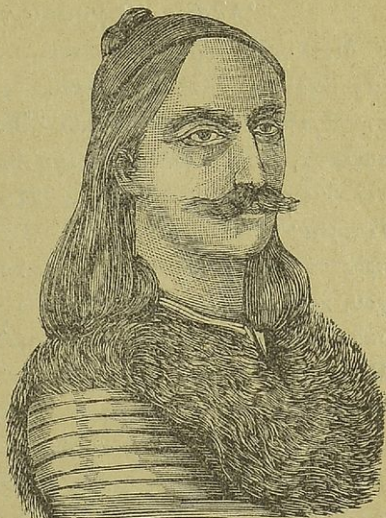
ΜΑΘΗΜΑ 8ον.

Τετάρτη προσβολὴ τοῦ Ἄλῆ κατὰ τοῦ Σουλίου.

Ἡ ἥρωικὴ πτώσις αὐτοῦ.

Ὀκτῶ ἔτη παρήλθον ἀπὸ τῆς τελευταίας προσβολῆς τοῦ Ἄλῆ κατὰ τοῦ Σουλίου, καὶ ἐν τούτοις ὁ ἄγριος Τουρκαλβανὸς δὲν τὸ ἐλησμόνησεν. Ὅθεν κατὰ τὸ ἔτος 1800 ὀδηγῶν 10,000 Ἀλβανῶν ἐπέρχεται κατ' αὐτοῦ καὶ τὸ ἀποκλείει πανταχόθεν. Οἱ Σουλιῶται κατελήφθησαν ἀπροσδοκῆτως, ἀλλὰ δὲν ἔχασαν τὸ θάρρος των· μὴ στερούμενοι δὲ τροφῶν καὶ πολεμοφοδίων καὶ ἔχοντες ἀρχηγὸν τὸν γενναῖον Φῶτον ἐπὶ τρία ὀλόκληρα ἔτη ἀπέκρουον τὰς λυσσώδεις ἐφόδους τῶν ἐχθρῶν προξενοῦντες εἰς αὐτοὺς πολλὰς ζημίας. Ἄλλ' ἤδη οἱ Σουλιῶται ἤρχισαν νὰ ὑποφέρωσι πολλὰς στερήσεις· αἱ τροφαὶ εἶχον ἐξαντληθῆ· πείνα καὶ δίψα ἐμάστιζεν αὐτούς· ἐν τούτοις ἔμενον ἄκαμπτοι καὶ ἐξηκολούθουν νὰ μάχωνται ἥρωικώτατα. Θὰ ἐνόμιζε κανεὶς, ὅτι ἡ πείνα καὶ ἡ δίψα καὶ αἱ ἄλλαι κακουχίαι ἐδίδον εἰς αὐτοὺς δύναμιν ὑπεράνθρωπον καὶ σθένος ἀκατάβλητον. Διὸ προυτίμων ὅλοι ν' ἀποθάνωσι παρὰ νὰ ὑποταχθῶσι. Δυστυχῶς ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον δὲν κατάρθρωσε ἡ ἀνδρεία καὶ τὰ ὅπλα τοῦ Ἄλῆ, τὸ κατάρθρωσε τὸ χρυσίον του. Εὐρέθη ὁπλαδὴ μεταξὺ τῶν πολιορκουμένων εἰς προδότης

— τὸν ὁποῖον θὰ βαρύνῃ ἡ αἰωνία κατὰρα τῆς Πατρίδος —
 ὀνομαζόμενος Πήλιος Γούσης, ὅστις δωροδοκῆθεις ὑπὸ τοῦ
 Ἄλῃ ὠδήγησεν ἐν καιρῷ νυκτὸς καὶ ἐκρυψεν ἐντὸς τῆς οἰκίας
 τοῦ 200 Τουρκαλβανούς. Ὅτε δὲ ἐξημέρωσεν ἡ 26 Σεπτεμ-
 βρίου τοῦ ἔτους 1803 καὶ
 ἐπανελήφθη ἡ μάχη, οἱ
 Σουλιῶται εὐρέθησαν με-
 ταξὺ δύο πυρῶν. Ἐν τού-
 τοις δὲν ἀπεδειλίασαν, ἀλλ'
 ἐξηκολούθησαν μὲ γενναϊό-
 τητα καὶ ἥρωισμὸν ἀξιο-
 θαύμαστον ἢ ἀποκούσῃ
 τοὺς ἐχθρούς. Τέλος ἠναγ-
 κάστησαν νὰ ὑποχωρήσωσιν
 εἰς τὸ φρούριον τῆς Ἁγίας
 Παρασκευῆς τὸ ὀνομαζόμε-
 νον Κοῦγκι· ἐκεῖ δὲ ὀχυ-
 ρωθέντες ἐξηκολούθουν κα-
 τόπιν τόσον ἀτυχημάτων
 γενναῖοι καὶ ἀκτάβλητοι
 ἢ ἀποκρούσωσι τὰς ἐφόδους

Φῶτος Τζαβέλας.

τῶν ἐχθρῶν. Μετ' ὀλίγον ὅμως αἱ τροφαὶ τῶν ἐξηντλήθη-
 σαν καὶ διὰ νὰ καταπαύσωσι τὴν πείνάν των ἔπρωγον ρίζας
 καὶ φλοιούς δένδρων· ὅτε δὲ οἱ ἐχθροὶ τοῖς ἀπέκοψαν τὸ ὕδωρ,
 ἠναγκάζοντο νὰ δένωσι σπόγγους εἰς τὰ ἄκρα μακρῶν σχοι-
 νίων, τοὺς ὁποίους κρεμῶντες εἰς τὰς κοιλότητας καὶ τὰς σχι-
 σμάδας τῶν βράχων ἐλάμβανον τὸ ὀλίγον ὕδωρ, τὸ ὁποῖον εἶχεν
 ἀπομείνει ἐν αὐταῖς ἐκ τῆς βροχῆς· τοῦτο δὲ ἀπορροφῶντες
 ἐδρόσιζον ὀλίγον τὴν γλῶσσαν των! Ἐκτεθειμένοι δὲ εἰς τὸ
 ψῦχος, τὰς χιόνας καὶ τὴν βροχὴν εἶχον καταπτήσει ἡμιθα-
 κεῖς· ἐκ τῶν στερήσεων ἐφαίνοντο ὡς φαντάσματα κινούμενα.
 Τότε ὁ Ἄλῃς θαυμάσας τὸν ἥρωισμὸν των καὶ τὸ ἀκατά-
 βλητον τοῦ φρονήματός των τοῖς ἐπρότεινε ἢ ἀπέλθωσι μὲ

τὰ ὄπλα των καὶ τὰ πράγματά των καὶ νὰ ὑπάγωσιν ὅπου θέλωσιν. Οἱ Σουλιῶται τὸ ἐδέχθησαν.

ΜΑΘΗΜΑ 9ον.

Ἀναχώρησις τῶν Σουλιωτῶν. — Παρασπονδία τοῦ Ἀλῆ. — Ὁ χορὸς τοῦ Ζάλογγον.

Μετὰ τὴν συμφωνίαν ἐκείνην οἱ Σουλιῶται βαρέως λυπημένοι καὶ μὲ δάκρυα γεμάτους τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐγκατέλιπον τὴν ἀγαπημένην των πατρίδα. Ἐφυγον δὲ διηρημένοι εἰς τρία σῶματα, ἐκ τῶν ὁποίων τὸ μὲν πρῶτον ἐκ 1500 ἀνδρῶν ἀποτελούμενον ὑπὸ τὸν Φῶτον Τζαβέλλαν διηυθύνθη εἰς τὴν Πάργαν· τὸ δεῦτερον ἐξ 800 ἀνδρῶν ὑπὸ τὸν Κουτσοῦνικαν πρὸς τὸ Ζάλογγον, κείμενον ἐπὶ ὑψηλοῦ καὶ ἀποκρήμνου βράχου, κάτωθεν τοῦ ὁποίου ἔρρεεν ὁ Ἀχέρων, τὸ δὲ τρίτον σῶμα ὑπὸ τὸν Κίτσον Βότσαρην, διηυθύνθη πρὸς τὴν Ῥαριάσαν. Μόνος ὁ καλόγηρος Σαμουήλ μαζί μὲ τὸν Σουλιώτα εἰμεινεν ὀπίσω, διὰ νὰ παραδώσῃ τὸν τόπον καὶ πληρωθῇ διὰ τὰ πολυμεφῶδια, τὰ ὁποῖα ἐναπέμειναν ἐκεῖ. Ὁ γραμματεὺς τοῦ Ἀλῆ, ἀφοῦ ἐπλήρωσεν πρὸς αὐτὸν τὴν ἀξίαν των, εἶπε πρὸς τὸν Σαμουήλ· «καὶ τώρα ποῖαν τιμωρίαν νομίζεις ὅτι θὰ ὑποστῆς, καλόγηρε, ἀφοῦ εἶχες τὴν ἀνοησίαν νὰ παραδοθῆς εἰς τὰς χεῖρας τοῦ Πασᾶ;». «Καμμίαν», ἀπαντᾷ ὁ ἀτρόμητος Σαμουήλ, καὶ ἀμέσως χωρὶς νὰ χάσῃ καιρὸν ἐξεκένωσε τὸ πιστόλι του εἰς τὴν πυρίτιδα. Τὸ φρούριον ἀνετινάχθη εἰς τὸν ἀέρα καὶ ὁ Σαμουήλ μετὰ τῶν 5 συντρόφων του καὶ 500 ἐχθρῶν ἐτάφη ἐνδόξως κάτωθι τῶν ἑρειπίων.

Τὴν ἥρωικὴν ταύτην ποῶξιν τοῦ Σαμουήλ μεταχειρισθεὶς ὡς πρόφασιν ὁ ἄπιστος Ἀλῆς παρέβη τὴν συμφωνίαν καὶ διέταξε νὰ καταδιώξωσι τοὺς Σουλιώτας. Ἀλλὰ τὸ μὲν πρῶτον σῶμα εἶχε φθάσει εἰς τὴν Πάργαν, τὸ δεῦτερον ὅμως, τὸ ὁποῖον διηυθύνετο εἰς Ζάλογγον, τὸ ἐπρόφθασαν οἱ Τοῦρκοι καὶ τὸ περιεκύκλωσαν εἰς τὸ κρημνώδες Ζάλογγον. Ἐπὶ δύο ὁλοκλήρους ἡμέρας οἱ Σουλιῶται ἀπέκρουον τὰς λυσσώδεις ἐφόδους τῶν ἐχθρῶν, ἀλλ' ἐπὶ τέλος ἐξαντλήσαντες τὰς τροφὰς

καὶ τὰ πολεμεφόνια περιῆλθον εἰς δεινὴν θέσιν καὶ δὲν ἐγνώριζον τί νὰ πράξωσι. Τότε 60 Σουλιώτισσαι θέλουσαι ν' ἀποφύγωσι τὴν δουλείαν καὶ τὴν ἀτίμωσιν ἀνέβησαν εἰς τὸν ὑψηλότερον βράχον τοῦ Ζαλόγγου, κάτωθεν τοῦ ὁποίου ἔρρεεν ὁ ποταμὸς Ἀχέρων, καὶ ἀπ' ἐκεῖ, ἀφοῦ ἠσπάσθησαν διὰ τελευταίαν φοράν τὰ φίλτατα αὐτῶν τέκνα, τὰ ἔρριψαν εἰς τὸν ποταμόν· κατόπιν δὲ ἀφοῦ ἐσχημάτισαν χορὸν ἐκρημνίζετο εἰς τὸ φοβερὸν ἐκεῖνο βάραθρον, ἐκείνη, ἥτις εἰς ἐκάστην περιστροφὴν ἔσυρε πρώτη τὸν χορὸν· τοιοιυτοτρόπως δ' ἐκρημνίσθησαν ὅλαι παρασχοῦσαι εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς ἀνθρωπότητος μοναδικὸν καὶ ἀξιοθαύμαστον παράδειγμα γυναικείου ἥρωισμοῦ—ἥρωισμοῦ, τὸν ὅποιον οὐδέποτε θέλουσιν ἐννοῆσαι αἱ σημεριναὶ γεννεαί... Οἱ δὲ ἄνδρες ἀπελπισθέντες ἐπέρασαν ξηφῆρεις διὰ μέσου τῶν πολεμίων, ἀλλ' ἐκ τῶν 800 ἀνδρῶν μόλις 150 διεσώθησαν καταφυγόντες εἰς Πάργαν.

ΜΑΘΗΜΑ 10ον.

Ἄρματωλοὶ τοῦ Ὀλύμπου.—Νίκος Τσάρας

Ὁ Ἄλῃς, ἀφ' οὗ ἀπηλλάγη ἀπὸ τοὺς Σουλιώτας, ἔστρεψε τὴν προσοχὴν του κατὰ τῶν ἀρματωλῶν τοῦ Ὀλύμπου. Καὶ ἄλλους μὲν ἐξ αὐτῶν ὑπέταξε διὰ τῆς βίας, ἄλλους δὲ κατέστρεψε διὰ ὀλοῦ. Τινὲς ὁμῶς διέφυγον τὰς πλεκτάνας τοῦ Ἄλῃ καὶ ἐξηκολούθησαν φοβερὸν ἐναντίον αὐτοῦ καὶ τῶν Τούρκων πόλεμον. Ἐκ τῶν ἀνδρῶν ἐκείνων ἐπισημότεροι ἦσαν ὁ Νίκος Τσάρας καὶ ὁ Εὐθύμιος Βλαχάδας.

Ὁ Νίκος Τσάρας, ὅστις Νικοτσάρας συνηθέστερον ἐκαλεῖτο, ἐγεννήθη εἰς τι χωρίον κείμενον εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ Ὀλύμπου καὶ ὀνομαζόμενον Γιαννωτά· ἦτο δὲ υἱὸς τοῦ περιφήμου ἀρματωλοῦ τοῦ Βλαχολιβιάδου Τσάρα. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρός του ἔλαβεν αὐτὸς τὸ ἀρματωλικίον, ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ Ἄλῃ-Πασᾶς μετ' ὀλίγον χρόνον διώρισεν ἀντ' αὐτοῦ εἰς τὸ ἀρματωλικίον ἄλλον τινά, Βλαχοθόδωρον ὀνομαζόμενον, ὁ Νίκος Τσάρας ὀργισθεὶς ἀνέβη εἰς τὰ ὄρη καὶ ἐγινε κλέφτης. Ἐπειτα δὲ καταρτίσας μικρὸν στολίσκον ἐγινε πει-

ρατῆς φοβερός. Κατὰ τὸ ἔτος 1807 ὁ Νίκος Τσάρας καταρτίσας μικρὸν σῶμα ἐκ 550 κλεφτῶν ἀπεφάσισε νὰ διασχίσῃ μετ' αὐτοῦ τὴν Μακεδονίαν καὶ Βουλγαρίαν, ὅπως ἔλθῃ εἰς βοήθειαν τῶν Σέρβων, οἱ ὅποιοι εἶχον ἐπαναστατήσῃ κατὰ τῶν Τούρκων. Ἄλλ' ἐν ᾧ προυχώρει εἰς τὰ ἐνδότερα τῆς Μακε-

Νίκος Τσάρας.

δονίας αἴφνης περικυκλοῦται ὑπὸ 3000 Ἀλθανῶν, ἀφ' οὗ δὲ ἐπολέμησεν ἐπὶ τρία ἡμερονύκτια γενναϊότατα, ἠναγκάσθη ἐπὶ τέλους νὰ ὑποχωρήσῃ εἰς τὴν Ζύχταν. Ἄλλὰ καὶ ἐκεῖ περικυκλωθεὶς ὑπὸ 15,000 ἐχθρῶν ἐπὶ τρεῖς ὀλοκλήρους ἡμέρας ἐμάχετο μετὰ δύναμιν ὑπεράνθρωπον ἔχων ὡς μόνην τροφήν καὶ ὡς μόνον ποτὸν τὴν χιόνα. Κατόπιν ἐπιχειρήσας ἐξοδον

ἐν καιρῷ νυκτὸς ἐπέρασε ξιφῆρης διὰ μέσου τῶν ἐχθρῶν καὶ ἔφθασεν εἰς τὸν Ἀγγίτην ποταμόν. Ἄλλ' εὕρισκει τὴν γέφυραν τοῦ ποταμοῦ τούτου φραγμένην μὲ σιδηρᾶς πύλας καὶ ἀλυσοδεμένην, περίξ δὲ πολλοὶ Τούρκοι ἐφύλασσαν αὐτήν. Ἐν τούτοις ὁ Νικοτσάρας δὲν δειλιά· ὀρᾷ κατὰ τῶν Τούρκων καὶ τρέπει αὐτοὺς εἰς φυγὴν, ἔπειτα δὲ θραύσας τὰς πύλας καὶ κόψας τὰς ἀλύσεις διέρχεται ξιφῆρης τὴν γέφυραν καὶ φθάνει εἰς τὸ Πράβι. Ἀπ' ἐκεῖ δὲ διὰ τῆς παραθαλασσίας ὁδοῦ κατέφυγεν εἰς τὸ Ἅγιον ὄρος καὶ τέλος εἰς τὴν Σκόπελον. Κατὰ τὴν περίφημον ἐκείνην ἐκστρατείαν ὁ Νικοτσάρας ἔχασε 370 ἄνδρας, ἀλλ' ἐφόνησεν ἐχθροὺς ἀπειραρίθμους, αὐτὸς δὲ καὶ οἱ σύντροφοὶ του ἔλαβον πολλὰς πληγὰς.

Εἰς τὴν Σκόπελον εὕρισχόμενος ὁ Νικοτσάρας δὲν ἔμεινεν ἥσυχος, ἀλλ' ἐνωθεὶς μετ' ἄλλων ἀρματωλῶν ἐκ τοῦ Ὀλύμπου κατήρτισε μικρὸν στόλον ἐξ 70 πλοίων, τοῦ ὁποῦ ναύαρχος μὲν διωρίσθη ὁ Σταθᾶς, ὑποναύαρχος δὲ ὁ Νικοτσάτας. Διὰ τοῦ στόλου δὲ τούτου οἱ ἀρματωλοὶ ἐκεῖνοι διέπραξαν τόσα κατορθώματα, ὥστε ὁ Σουλτᾶνος ἠναγκάσθη νὰ καταφύγῃ εἰς τὸν Πατριάρχην, διὰ τῶν ἐνεργειῶν τοῦ ὁποῦ κατώρθωσε νὰ εἰρηνεύσῃ πάντας τοὺς ἀρματωλοὺς, ἐκτὸς τοῦ Νικοτσάρα. Ὁ Νικοτσάρας παρέμεινεν εἰς τὴν Σκόπελον, ἀλλ' ἐκεῖ ἐδόλοφονήθη ὑπὸ τινος Ἀλβανοῦ.

ΜΑΘΗΜΑ 11ον.

Εὐθύμιος Βλαχάβας.

Ὁ Εὐθύμιος Βλαχάβας ἐγεννήθη ἐν τῇ Θεσσαλίᾳ καὶ ἦτο υἱὸς τοῦ περιφήμου ἀρματωλοῦ Ἀθανασίου Βλαχάβα. Κατὰ τὴν νεανικὴν του ἡλικίαν ὁ Εὐθύμιος εἰσηλθε κατὰ τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ πατρὸς του εἰς τι μοναστήριον καὶ ἔγινε μοναχός· ἐκεῖ δὲ μετὰ παρέλευσιν ὀλίγων ἐτῶν ἐχειροτονήθη ἱερεύς, διὰ τοῦτο καὶ Παπα-Θύμιος συνήθως ὠνομάζετο. Ἄλλ' ὁ Παπα-Θύμιος ἦτο ἀνὴρ φιλελεύθερος καὶ δὲν ἠδύνατο νὰ βλέπῃ τὰς βασάνους, τὰς ὁποίας οἱ ἀτυχεῖς Ἕλληνες ὑπέφερον ὑπὸ τῶν Τούρκων· διὰ τοῦτο εὐθύς ὡς ἀπέθανεν ὁ πατὴρ του ἐξεδύθη

τὸ ράσον καὶ ἔγινε κλέφτης. Ἡ τουρκικὴ κυβέρνησις μετ' ὀλίγα ἔτη τὸν διώρισεν ἀρματωλὸν τῶν Χασίων. Ἐπειδὴ ὁμοίως ὁ Βλαχάβας ἦτο ἀνὴρ ἰκανὸς νὰ συλλαμβάνῃ μεγάλα σχέδια, συνέλαβε τὴν ἰδέαν νὰ κινήσῃ ἐπανάστασιν πρὸς ἀπελευθέρωσιν τοῦ ἔθνους του. Συνεννοηθεὶς λοιπὸν μεθ' ὄλων τῶν ἀρματωλῶν τοῦ Ὀλύμπου καὶ ἀναγορευθεὶς ὑπ' αὐτῶν ἀρχηγὸς διαργάνωσε τὸ κίνημα καὶ ὥρισεν ὡς ἡμέραν ἐνάρξεως τοῦ ἀγῶνος τὴν ἡμέραν, καθ' ἣν ἡ Κωνσταντινούπολις ἔπεσεν εἰς τὰς χεῖρας τῶν Τούρκων, ἤτοι τὴν 29 Μαΐου. Δυστυχῶς τὸ σχέδιον ἐπροδόθη εἰς τὸν Ἄλῆν, ἔνεκα δὲ τούτου ὁ Βλαχάβας ἠναγκάσθη νὰ μὴ περιμεῖνῃ τὴν ὠρισμένην ἡμέραν, ἀλλὰ νὰ ὑψώσῃ τὴν σημαίαν τῆς ἐπαναστάσεως πρὸ αὐτῆς, ἤτοι τὴν 5 Μαΐου. Ἀμέσως δὲ μετὰ τοῦτο ἐπιτεθεὶς κατὰ τῆς Καλαμπάκας ἔγινε κύριος αὐτῆς· ἔπειτα δὲ ἀφήσας ἐν αὐτῇ τὸν ἀδελφόν του Θεόδωρον μὲ 600 ἀνδρας αὐτὸς σπεύδει εἰς τὸν Ὀλυμπον, ἵνα προτρέψῃ καὶ τοὺς ἄλλους ἀρματωλοὺς νὰ λάβωσι μέρος εἰς τὴν ἐπανάστασιν· ἀλλ' ἀτυχῶς οἱ πλεῖστοι εἶχον μεταμεληθῆ. Ἐν τῷ μεταξύ ὁμοίως οἱ ἐν Καλαμπάκᾳ εὐρισκόμενοι ὑπὸ τὸν Θεόδωρον Βλαχάβαν περικυκλωθέντες ὑπὸ δεκαπλασίων ἐχθρῶν καὶ ἐπὶ δέκα ὀλοκλήρους ὥρας πολεμήσαντες ἥρωικῶς ἐφονεύθησαν πάντες. Καὶ ἔσπευσε μὲν εἰς βοήθειάν των ὁ Βυθύμιος μετὰ 500 κλεφτῶν, ἀλλ' ἔφθασε δύο ὥρας μετὰ τὴν καταστροφὴν, καταλυπημένος δὲ τότε ἐπέστρεψεν εἰς τὸν Ὀλυμπον καὶ ἐκείθεν εἰς τὴν Σκόπελον. Ἐκεῖ δὲ συνενωθεὶς μετὰ τοῦ Σταθά, τοῦ Νικοτσάρα καὶ ἄλλων ἀρματωλῶν καὶ ἐξοπλίσας μετ' αὐτῶν μικρὸν στόλον ἐπετίθετο κατὰ παντὸς τουρκικοῦ πλοίου καὶ ἐλεηλάτει τὰ τουρκικὰ παράλια. Οἱ κλέφται μὲ τὸν στολίσκον αὐτὸν προξένουν μεγάλας ζημίας εἰς τοὺς Τούρκους, διὰ τοῦτο ὁ Σουλτάνος μετεχειρίσθη ὅλα τὰ μέσα, ὅπως καθησυχάσῃ αὐτούς. Τέλος δὲ ὁ Βλαχάβας ὑπακούσας εἰς τὰς συμβουλὰς τοῦ Πατριάρχου ἀπεχώρησεν, ἀφοῦ προηγουμένως ἔλαβε παρὰ τοῦ Σουλτάνου ἀμνηστίαν. Κατόπιν ὁμοίως συλληφθεὶς δολίως ὑπὸ τοῦ Ἄλῃ ἀπῆ-

χθη δέσμιος εἰς τὰ Ἰωάννινα, ὅπου κατὰ διαταγὴν τοῦ αἰμο-
δόρου ἐκείνου τυράννου ὑπέστη φρικώδη μαρτυρικὸν θάνατον.

ΜΑΘΗΜΑ 12ον

Πόλις τῆς Πάργας. — Θάνατος τοῦ Ἀλῆ.

Ὁ φιλοδόξος καὶ ἀπληστος Ἀλῆς, ἀφοῦ ἐξωλόθρευσε τὸ ἥρωικόν Σούλι καὶ ἀπηλλάγη ἀπὸ τοὺς ἀρματωλοὺς τοῦ Ὀλύμπου, μίαν εἶχεν ἐπιθυμίαν, ἡ ὁποία δὲν ἄφηνεν αὐτὸν νὰ ἡσυχάσῃ· καὶ ἡ ἐπιθυμία αὕτη ἦτο πῶς νὰ γίνῃ κύριος τῆς Πάργας, ἡ ὁποία μόνη ἐκ τῶν πόλεων τῆς Ἡπείρου διετῆρει τὴν ἐλευθερίαν τῆς. Ἀλλὰ δὲν εἶχε τὴν τόλμην νὰ κάμῃ ἐπι-
θεσιν ἐναντίον αὐτῆς, διότι ἦτο ὑπὸ τὴν προστασίαν τῶν Ἄγγλων. Ἐπρότεινε λοιπὸν εἰς αὐτοὺς νὰ τὴν ἀγοράσῃ. Οἱ Ἄγγλοι ἐδέχθησαν τοῦτο καὶ ὡς ἀποζημιώσιν ἐζήτησαν 150 χιλιάδας λίρας· ὅτε δὲ ὁ Ἀλῆς ἐδέχθη νὰ πληρώσῃ ταύτας, οἱ Ἄγγλοι ὤρισαν ὡς ἡμέραν παραδόσεως τῆς Πάργας τὴν 19 Μαΐου 1819 ἔτους. Οἱ δυστυχεῖς Πάργιοι μόλις ἔμαθον ὅτι ἐπωλήθη ἡ πατρίς των, κατελήθησαν ὑπὸ λύπης καὶ ἀπελπισίας, μὲ δάκρυα δὲ γεμάτους τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐξέθα-
ψαν τὰ ὄσῳ τῶν πατέρων των καὶ τῶν συγγενῶν των καὶ ἀφοῦ τὰ ἔκαυσαν ἐν τῇ ἀγορᾷ, παραλαβόντες τὴν κόνιν τῶν ὄσῳ, τὰς εἰκόνας τῶν ἁγίων, τὰς γυναῖκας καὶ τοὺς παῖ-
δας των, ἀπέπλευσαν εἰς τὰς νήσους τοῦ Ἰονίου πελάγους.

Μετὰ τὴν κατάληψιν τῆς Πάργας ὁ Ἀλῆς ἦτο πλέον κύριος τῆς Ἀλβανίας, τῆς Ἡπείρου, τῆς Θεσσαλίας καὶ με-
γάλου μέρους τῆς Μακεδονίας· διὰ τοῦτο σκοτισθεὶς ὑπὸ τῆς φιλοδοξίας καὶ νομίσας ὅτι ἠδύνατο νὰ γίνῃ μόνάρχης ἀνεξάρ-
τητος ἐπανεστάτησε κατὰ τοῦ Σουλτάνου. Ἀλλ' ὁ Σουλ-
τάνος ἀποστείλας ἐναντίον αὐτοῦ πολὺν τουρκικὸν στρατὸν
κατάρθωσε μετὰ δύο περίπου ἔτη, ἦτοι τὴν 26 Ἰανουαρίου
τοῦ ἔτους 1822, νὰ φονεύσῃ αὐτὸν καὶ τοιοιυτοτρόπως ν' ἀπαλ-
λάξῃ τὴν ἀνθρωπότητα ἀπὸ τέρας ἀνθρωπόμορφον, ἀπὸ τύ-
ραννον αἰμοχαρῆ, ἀπληστον, πανοῦργον, τοῦ ὁποίου ὅμοιον
εἶθε νὰ μὴ γεννήσῃ ἡ φύσις!...

Φιλικὴ Ἐταιρεία

Οἱ πατέρες μας μίαν μόνην εἶχον ἐπιθυμίαν, χάριν τῆς ὁποίας ὑπέφερον ἀγογγύστως βασιανιστήρια, στερήσεις, κακουχίας καὶ αὐτὸν ἀκόμη τὸν θάνατον. Καὶ ἡ ἐπιθυμία αὕτη ἦτο πῶς νὰ ἰδῶσιν ἐλευθέραν τὴν δούλην πατρίδα των. Πολλάκις δέ, ὡς εἶδομεν, ἔλαβον τὰ ὄπλα κατὰ τῶν τυράνων, ἀλλ' ἐπειδὴ αἱ ἐπαναστάσεις των ἐκεῖναι ἦσαν τοπικαὶ καὶ ὄχι γενικαὶ εὐκόλως κατεβάλλοντο. Διὰ τοῦτο εἶχον κατανοήσει, ὅτι διὰ νὰ ἐπανακτήσωσι τὴν ἐλευθερίαν των, ἔπρεπε νὰ ἐξευρεθῇ μέσον τι, διὰ τοῦ ὁποίου νὰ προητοιμάζετο τὸ ἔθνος εἰς γενικὴν κατὰ τῶν Τούρκων ἐπανάστασιν. Καὶ τὸ καταλληλότερον μέσον ὑπῆρξεν ἡ ὑπὸ τριῶν φιλοπατρίδων ἀνδρῶν τοῦ Σκουφᾶ, τοῦ Εἰάνθου καὶ τοῦ Τσακάλωφ ἰδρυσις τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας.

Ἡ ἔταιρεία αὕτη ἰδρύθη ἐν Ὀδησσῶ τῆς Ῥωσίας κατὰ τὸ ἔτος 1814, σκοπὸς δὲ αὐτῆς ἦτο νὰ προπαρασκευάσῃ καὶ ἐξεγείρῃ τοὺς Ἕλληνας κατὰ τῶν Τούρκων. Κατ' ἀρχὰς τὰ μέλη τῆς ἔταιρείας ἦσαν ὀλίγα, ἀλλ' ἐπειδὴ αὕτη εἰργάζετο μετὰ μεγάλης μυστικότητος καὶ ἐπιτηδεϊότητος κατάρθρωσεν ἐντὸς ὀλίγου νὰ ἐπεκτείνῃ τὰς ἐνεργείας τῆς εἰς ὅλα τὰ μέρη τῆς Ἑλλάδος, ὡς καὶ εἰς ἄλλα μέρη τοῦ κόσμου, ὅπου ἦσαν διεσκορπισμένοι Ἕλληνες, καὶ νὰ περιλάβῃ εἰς τοὺς κόλπους τῆς ὅλας τὰς ἐξεχούσας τάξεις τοῦ ἔθνους, ἤτοι ἀρχιερεῖς, ἱερεῖς, λογίους ἀρματωλοὺς, κλέφτας, πολιτικούς καὶ ναυτικούς ἀνδράς. Ὅτε δὲ τὰ πάντα ἦσαν ἔτοιμα, ἀπεστάλη ὑπὸ τῆς Ἐταιρείας ὁ Εἰάνθος εἰς τὴν Πετρούπολιν, ἵνα προσφέρῃ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ κινήματος εἰς τὸν ἐκ Κερκύρας ὑπουργὸν τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Ῥωσίας Ἰωάννην Καποδίστριαν· ἀλλ' ἐπειδὴ οὗτος δὲν ἐδέχθη ἀπετάθη πρὸς τὸν ὑπασπιστὴν τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλέξανδρον Ὑψηλάντην, ὅστις ἀποδεχθεὶς μετὰ πολλῆς προθυμίας τὴν ἀρχηγίαν ἀνηγορεύθη τῷ 1820 Γενικὸς ἐπίτροπος καὶ πληρεξούσιος τῆς ἀρχῆς.

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΙΣ

ΜΑΘΗΜΑ 13ον

Ἐπανάστασις ἐν ταῖς ἡγεμονίαις. — Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης.

Ὁ Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης ἐγεννήθη ἐν Κωνσταντινουπόλει κατὰ τὸ ἔτος 1792. Ὁ πατὴρ του Κωνσταντῖνος ἐχρη-

μάτισεν ἡγεμὸν τῆς Βλαχίας, εἶτα δὲ φεύγων τοὺς διωγμοὺς τῶν Τούρκων κατέφυγεν εἰς τὴν Πετρούπολιν, ὅπου ὁ νεαρὸς Ἀλέξανδρος εἰσῆλθεν, ὡς ὑπότροφος τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Ῥωσίας, εἰς τὴν στρατιωτικὴν σχολήν. Ἐκεῖ ἐξεπεδεύθη καλῶς καὶ ὅτε ἐξῆλθεν ἐκ τῆς σχολῆς κατετάχθη εἰς τὸν Ῥωσικὸν στρατόν. Ὁ Ὑψηλάντης ἔλαβε μέρος εἰς πολλὰς μάχας, εἰς τὰς ὁποίας διεκρίθη διὰ τὴν

Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης.

ἀνδρείαν του· εἰς τινὰ μάλιστα μάχην γενομένην ἐναντίον τοῦ Ναπολέοντος ἔχασε καὶ τὸν δεξιὸν αὐτοῦ βραχίονα. Ἀπὸ τότε τὸν ἠγάπησεν ὁ αὐτοκράτωρ καὶ τὸν προσέλαβεν ὡς ὑπασπιστὴν του, κατόπιν δὲ τὸν προεβίβασεν εἰς τὸν βαθμὸν τοῦ στρατηγοῦ. Ἐν τούτοις ἡ λαμπρά του θέσις καὶ ἡ μεγάλη του δόξα δὲν τὸν ἔκαμον νὰ λησμονήσῃ τὴν Ἑλλάδα — τὴν πτωχὴν καὶ δουλεύουσαν πατρίδα του... Ἀδιαλείπτως τὴν ἐσκέπτετο, καὶ τὸ γλυκύτερον ὄνειρόν του ἦτο ἡ ἀπολευθέρωσις αὐτῆς.

Ὁ Ὑψηλάντης ἀποδεχθεὶς τὴν ἀρχηγίαν ἐζήτησε παρὰ τοῦ αὐτοκράτορος ἀόριστον ἀδειαν ἀπουσίας καὶ κατὰ τὸν μῆνα

Φεβρουάριον τοῦ ἔτους 1821 διαβάς τὸν ποταμὸν Προῦθον ἔφθασεν εἰς τὸ Ἰάσιον τῆς Μολδαυίας καὶ ἐκεῖ ὕψωσε τὴν σημαίαν τῆς ἐπαναστάσεως. Τότε πολλοὶ Ἕλληνες, Σέρβοι καὶ Βούλγαροι ἐτάχθησαν ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ Ὑψηλάντου, πεντακόσιοι δὲ νέοι σπουδασταί, ἐξ εὐγενῶν οἰκογενειῶν καταγόμενοι, ἀπετέλεσαν κατὰ μίμησιν τοῦ ἀρχαίου τῶν Θηβῶν στρατηγοῦ Πελοπίδου Ἰερὸν Λόχον· ὀρκισθέντες δὲ νὰ ἐλευθερώσωσι τὴν πατρίδα των ἢ ν' ἀποθάνωσιν ἐτάχθησαν καὶ οὗτοι ὑπὸ τὴν σημαίαν του.

Ἡ τουρκικὴ καθέρνησις, μόλις ἔμαθε ταῦτα, ἀμέσως ἀπέστειλε ἐναντίον τῶν ἐπαναστατῶν πολὺν στρατὸν· τότε ὁ Ὑψηλάντης εὐρισκόμενος εἰς τὸ Ῥιμνικὸν μετὰ 7,500 ἀνδρῶν καὶ 4 τηλεβόλων διέταξε τὰ περισσότερα στρατεύματα νὰ προχωρήσωσιν εἰς τὸ Δραγατσάνιον καὶ ἐκεῖ νὰ καταλάβωσιν ἰσχυρὰς θέσεις· νὰ μὴ ἀρχίσωσι δὲ τὴν μάχην πρὶν ἢ ἔλθῃ αὐτός.

Ἡ ἐν Δραγατσάνιῳ μάχῃ.

Τὰ ἐπαναστατικὰ σώματα, συμφώνως μὲ τὴν διαταγὴν τοῦ Ὑψηλάντου, ἀνεχώρησαν ἀπὸ τὸ Ῥιμνικὸν καὶ μετέβησαν εἰς τὸ Δραγατσάνιον· ἐκεῖ ὁ μὲν Γεωργάκης Ὀλύμπιος κατέλαβε τὴν ὁδὸν τοῦ Ῥιμνίκου, ὁ δὲ Καραβίας μετὰ 500 ἰππέων καὶ ὁ Νικόλας Ὑψηλάντης, ἀδελφὸς τοῦ Ἀλεξάνδρου καὶ ἀρχηγὸς τοῦ Ἰεροῦ Λόχου, ἐτοποθετήθησαν ἀπέναντι τοῦ Δραγατσανίου, καὶ τέλος ὁ Ἀργυροχαστρίτης κατέλαβε λόφον τινὰ πρὸς νότον τοῦ Δραγατσανίου. Εἰδοποιήθησαν δὲ πάντα τὰ σώματα νὰ εἶναι ἔτοιμα διὰ τὴν ἐπομένην, κατὰ τὴν ὁποίαν θὰ ἤρχετο ὁ Ὑψηλάντης μετὰ 2,000 ἀνδρῶν.

Τὸ Δραγατσάνιον εἶχον καταλάβει προηγουμένως 2,000 Τούρκοι καὶ εἶχον ὀχυρωθῆ ἐκεῖ Ἄλλ' ὁ Ὀλύμπιος κατορθώσας νὰ περικυκλώσῃ αὐτοὺς ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη εἶχε καταστήσει ἀδύνατον τὴν ἐξοδὸν των. Τότε οἱ Τούρκοι, ὅπως διευκολύνωσι τὴν θέσιν των, ἔθεσαν πῦρ εἰς τὸ χωρίον. Ὁ ἀπερίσκεπτος ὁμως Καραβίας νομίσας ὅτι οἱ Τούρκοι θὰ ἐφευγόν ἀπ' ἐκεῖ ὤρμησε κατ' αὐτῶν παραπείσας καὶ τὸν Νικόλαον

Υψηλάντην νά τὸν παρακλουθήσῃ μετὰ τῶν Ἱερολοχιτῶν. Οὗτοι, ἂν καὶ ἦσαν νέοι ἀσκήτραγώγητοι καὶ ἄπειροι τοῦ πολέμου, ἐν τούτοις ἐπολέμησαν ἥρωικώτατα καὶ ἔπεσον σχεδὸν πάντες ἐνδόξως. Μετὰ τὴν μάχην ταύτην ὁ Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης ἀπελπισθεὶς ἐπέρασεν εἰς τὴν Αὐστρίαν, ἵνα ἀπ' ἐκεῖ καταβῆ εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ ἐξακολουθήσῃ τὸν ἀγῶνα. Ἀλλὰ συλληφθεὶς ὑπὸ τῆς αὐστριακῆς κυβερνήσεως ἐρρίφθη εἰς τὰς φυλακὰς· ἀπεφυλακίσθη δὲ κατὰ τὸ 1827 διὰ τῆς μεσολαβήσεως τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Ῥωσίας. Τὸ ἐπόμενον ὁμως ἔτος ἀπέθανεν ἐν Βιέννῃ πάσχων ἐκ καρδιακοῦ νοσήματος, τὸ ὁποῖον ἀπέκτησεν ἐν τῇ φυλακῇ.

ΜΑΘΗΜΑ 14ον.

Γρηγόριος Παπαφλέσσας.

Ἡ Φιλικὴ Ἐταιρεία, ἀφοῦ ἀνέθηκεν εἰς τὸν Ὑψηλάντην τὴν ἑναρξιν τῆς ἐπαναστάσεως ἐν ταῖς ἡγεμονίαις, ἐξηκολού-

Γρηγόριος Παπαφλέσσας

θαι αὐτὴ μετὰ μεγάλης προσοχῆς καὶ μυστικότητος τὰς ἐνεργείας τῆς εἰς τὰ διάφορα μέρη τῆς Ἑλλάδος. Πολλὰ μέλη αὐτῆς ἔτρεχον εἰς τὰς πόλεις καὶ εἰς τὰ χωρία καὶ διέδιδον τὴν ιδέαν τῆς ἐπαναστάσεως. Μεταξὺ τῶν ἀποστόλων τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας διεκρίνετο ὁ δραστήριος καὶ ἀτρόμητος Γρηγόριος Δικαῖος ἢ Παπαφλέσσας. Οὗτος κατήγετο ἐξ ἐπισήμου οἰκογενείας καὶ ἐγεννήθη εἰς τι χωρίον τῆς Πελοποννήσου Πολιανῆ ὀνομαζόμενον· ἐκπαιδευθεὶς δὲ εἰς

τὴν τότε ἀκμάζουσαν σχολὴν τῆς Δημητσάνης ἠσπάσθη τὸν μοναχικὸν βίον καὶ εἰσῆλθεν εἰς τι μοναστήριον, ὅπου μετ' ὀλί-

γον ἐχειροτονήθη ἱεροδιάκονος. Ἄλλ' ἐκεῖ περιελθὼν εἰς ἔριδα μέ τινα Τεῦρκον καὶ φοβούμενος ἐκδίκησιν ἔφυγεν εἰς Πάτρας καὶ κατόπιν εἰς Ζάκυνθον. Ἐν Ζακύνθῳ ἤκουσε νὰ ὀμιλῶσι περὶ τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας, ἡ ὁποία εἶχε τότε τὴν ἔδραν τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει, καὶ χωρὶς νὰ χάσῃ καιρὸν ἀναχωρεῖ διὰ τὴν Κωνσταντινούπολιν, διὰ νὰ μάθῃ ποῖον σκοπὸν εἶχον αἱ μυστικαὶ καὶ δραστήρια ἐνέργειαι τῆς. Ἐκεῖ δὲ ἀγαπηθεὶς ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου διὰ τὴν εὐφυΐαν καὶ τὴν φιλοπατρίαν του χειροτονεῖται ἀρχιμανδρίτης καὶ γίνεται μέλος τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας. Μετὰ τοῦτο ἐπανελθὼν εἰς τὴν Πελοπόννησον πλήρης ἐνθουσιασμοῦ ἔτρεχεν ἀπὸ χωρίου εἰς χωρίον καὶ διέδιδεν εἰς τὸν λαόν ὅτι ἐπλησίασεν ἡ ἡμέρα τῆς ἐπαναστάσεως καὶ ὅτι ἡ Ῥωσία θὰ ἐβοήθη τὴν Ἑλλάδα μὲ χρήματα καὶ μὲ στρατόν· προσέτι δὲ ὅτι ὁ Σουλτάνος ἐμελλε νὰ δολοφονηθῆ καὶ ἡ Κωνσταντινούπολις νὰ καῆ. Ὡς ἦτο ἐπόμενον, αἱ τοιαῦται μυθῶδεις διηγήσεις ἐνεθουσίαζον τὸν λαὸν καὶ τὸν ἔκαμνον νὰ περιμένῃ μὲ ἀνυπομονησίαν μεγάλην τὴν ἀγίαν ἡμέραν τῆς ἐνάρξεως τοῦ ἀγῶνος.

Θεόδωρος Κολοκοτρώνης.

Ὅτε ἡ πυρῆτις τῆς ἐλευθερίας ἦτο ἐτοιμὴ καὶ δὲν ἐπερίμενον ἢ μίαν σπῆθαν ν' ἀνάψῃ πυρκαϊάν καθ' ὅλην τὴν Ἑλλάδα, τότε ἐφθασεν εἰς τὴν Μάνην ὁ ἐνδοξότερος τῆς ἐλληνικῆς ἐπαναστάσεως ἥρωας, ὁ ἀτρόμητος Θεόδωρος Κολοκοτρώνης. Ὁ Κολοκοτρώνης ἐγεννήθη τῇ 3 Ἀπριλίου τοῦ ἔτους 1770, ἦτο δὲ υἱὸς τοῦ Κωνσταντίνου Κολοκοτρώνη, περιφήμου κλέπτου. Ἐννέα ἐτῶν ἦτο ὁ Κολοκοτρώνης, ὅτε ἀπώλεσε τὸν πατέρα του φονευθέντα ὑπὸ τῶν Τούρκων, καὶ ἀπὸ τότε ὠρίσθη νὰ ἐκδικηθῆ τοὺς τυράννους. Ἐκτοτε καταφυγὼν εἰς τὰ ὄρη, δεκαπέντε ἐτῶν τὴν ἡλικίαν ἀνεγνωρίσθη ἀρχηγὸς ὑπὸ τῶν παλληκαριῶν τοῦ πατρός του, δεκαεπταέτης δὲ διωρίσθη ἀρματωλὸς τοῦ Λεονταρίου καὶ ἔπειτα τῆς Καρυταίνης. Ἄλλ' ἐπειδὴ οἱ Τούρκοι ἀπεπειράθησαν νὰ τὸν δο-

λοφονήσωσιν, ἠναγκάσθη ν' ἀφήσῃ τὸ ἀρματωλίκιόν του καὶ γίνῃ πάλιν κλέφτης. Ὡς κλέφτης ὁ Κολοκοτρώνης τὸσον φόβον καὶ τρόμον εἶχε προξενήσῃ εἰς τοὺς Τούρκους, ὥστε ὅτε οὗτοι ὠρκίζοντο, ἔλεγον: «Νὰ μὴ γλυτώσω ἀπὸ τὸ σπαθὶ τοῦ Κολοκοτρώνη». Ἀλλὰ καταδιωκόμενος ἀδιακόπως ἀπὸ τὰ τουρκικὰ ἀποσπάσματα κατέφυγεν ἐπὶ τέλους εἰς τὰς νήσους τοῦ Ἴονίου πελάγους, τὰς ὁποίας κατεῖχον οἱ Ἄγγλοι, καὶ κατετάχθη εἰς τὸν ἀγγλικὸν στρατὸν μὲ τὸν βαθμὸν τοῦ λοχαγοῦ· κατόπιν δὲ προσεβιάσθη εἰς ταγματάρχην. Ἐν Ζακύνθῳ ὁ Κολοκοτρώνης ἐγένετο μέλος τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας καὶ κατὰ τὰς παρα-

Θεόδωρος Κολοκοτρώνης

μονάς τῆς ἐπαναστάσεως ἀνεχώρησεν ἐκ Ζακύνθου καὶ ἀπεβιβάσθη εἰς Μάνην, ἵνα λάβῃ μέρος εἰς τὸν ἱερὸν τοῦ ἔθνους του ἀγῶνα.

ΜΑΘΗΜΑ 15ον.

Ἔκρηξις τῆς ἐπαναστάσεως.

Ἡ Φιλικὴ Ἐταιρεία ὡς ἡμέραν ἐνάρξεως τῆς ἐπαναστάσεως εἶχεν ὀρίσει τὴν 25 Μαρτίου τοῦ ἔτους 1821, ἀλλὰ μικροσυμπλοκαὶ τινες καὶ συγχρούσεις μεταξύ τῶν Ἑλλήνων καὶ Τούρκων καὶ πρὸ πάντων ἡ ἐκ τῆς Πελοποννήτου ἀπουσία τοῦ ἱκανοῦ καὶ δραστηρίου διοικητοῦ αὐτῆς Χουρσίτ-Πασᾶ, ὁ ὅποιος εἶχεν ἀποσταλῆ κατὰ τοῦ ἀποστάτου Ἄλῃ, ἐπετάχυναν τὴν ἐναρξιν τῆς ἐπαναστάσεως. Κατὰ τὴν 22 λοιπὸν Μαρτίου 1821 οἱ Μανιάται πρώτοι ὕψωσαν τὴν σημαίαν τῆς ἐπαναστάσεως, ἐπὶ τῆς ὁποίας εἶχον ἐπιγράψει τὸ σπαρτιατικὸν

ἐκεῖνο «ἢ τῶν ἢ ἐπὶ τῆς», ὀδηγούμενοι δὲ ὑπὸ τοῦ Πέτρου Μαυρομιχάλη, τοῦ συνήθως ἐπονομαζομένου Πετρόμπεη, κατέβησαν ἀπὸ τὰς δυτικὰς πλευρὰς τοῦ Ταυγέτου καὶ ἐκεῖ ἐνωθέντες μετ' ἄλλων ἐπαναστατῶν ὑπὸ τὸν Κολοκοτρώνη, Παπαφλέσαν, Νικηταρᾶν καὶ ἄλλους ὄπλαρχηγούς ἐπολιορκήσαν τὰς Καλάμας, τὰς ὁποίας καὶ ἐκυρίευσαν τῇ 23 Μαρ-

Πετρόμπεης.

τίου. Τὴν ἐπομένην οἱ ἐπαναστάται ἐψαλαν δοξολογίαν καὶ ἠὺχαρίστησαν τὸν Θεὸν διὰ τὴν πρώτην ταύτην ἐπίτυχίαν. Μετὰ ταῦτα ὁ Πετρόμπεης ἐξέδωκε θαυμασίαν διακήρυξιν πρὸς τὰς εὐρωπαϊκὰς Δυνάμεις, ἐν τῇ ὁποίᾳ ἐξέθετε τὰ αἷτια τῆς ἐπαναστάσεως καὶ τὴν ἀμετάτρεπτον ἀπόφασίν των ν' ἀποθάνωσιν ἢ νὰ ἐλευθερωθῶσιν· ἐν τέλει δὲ πα-

ρεκάλει αὐτάς, ὅπως βοηθήσωσι ν' ἀνακτήσωσι τὴν ἐλευθερίαν των οἱ ἀπόγονοι ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι παντοιοτρόπως εὐηργέτησαν τὴν ἀνθρωπότητα.

Τὴν ἰδίαν ἡμέραν, κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ Πετρόμπεης καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ ἐκυρίευσαν τὰς Καλάμας, ὁ ἀρχιεπίσκοπος τῶν Παλαιῶν Πατρῶν Γερμανὸς μετὰ τοῦ Ζαΐμη, Ρούφου, Λόντου καὶ ἄλλων ὄπλαρχηγῶν εἰσέβαλεν εἰς τὰς Πάτρας καὶ ἐκεῖ εἰς τὴν πλατεῖαν τοῦ Ἁγίου Γεωργίου ὕψωσε τὴν σημαίαν τῆς ἐπαναστάσεως, τὴν ὁποίαν προηγουμένως εἶχεν εὐλογῆσει ἐν τῇ Μονῇ τῆς Ἁγίας Λαύρας.

Τότε οἱ ἐπαναστάται προσερχόμενοι μὲ ἐνθουσιασμὸν μέγαν ἠσπάζοντο αὐτὴν καὶ ὠρκίζοντο ἢ νὰ ἐλευθερωθῶσιν ἢ ν' ἀποθάνωσιν. Ἐπειτα ὁ Γερμανὸς καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ ἐπο-

λιόρκησαν τούς Τούρκους, οί όποιοί περίτρομοί είχον κλεισθή εις τὸ φρούριον καί μετὰ τοῦτο ἀπέστειλαν πανταχοῦ ἐπαναστατικάς προκηρύξεις.

Μὲ ὄσσην ταχύτητα ἀναφλέγεται πυριτιδαποθήκη τις, ὅταν καί εἷς μόνος σπινθήρ πέση εἰς αὐτήν, μετὰ τόσης ταχύτητος ἡ ἐπανάστασις μετεδόθη εἰς ὀλόκληρον τὴν Ἑλλάδα. Πάντες, μικροί καί μεγάλοι, πάντες ὡς εἷς ἄνθρωπος ἔλαβον τὰ ὄπλα εἰς τὰς χεῖρας καί μετὰ λύσσης ἐπετέθησαν κατὰ τῶν τυράννων, οί όποιοί ἐπὶ τέσσαρας σχεδὸν αἰῶνας τούς ἔκαμαν νά στενάζωσιν ὑπὸ τὸν βαρὺν καί ἄγριον αὐτῶν ζυγόν. Τὴν ἐκρηξίν τῆς ἐπαναστάσεως ἄριστα περιέγραψεν ὁ ἔθνικός μας ποιητῆς Διογύσιος Σολωμός, διὰ τοῦ ἐπομένου ποιήματος:

Ἐάν τὴ σπῖθα κρουμένη ἔς τὴ σιάχη
Ἐκρουβότουν γιὰ ἡμᾶς ἑλευτεριά.
Ἦλθ' ἡμέρα πετιέται, ἀνάπτει,
ἔξανοίχθη σὲ κάθε μεριά.

«Ἦλθ' ἡμέρα» φωιάζουν τὰ χεῖλη
Ποῦ κλεισμένα τὰ εἶχ' ἡ σκλαβιά,
Καὶ μὲ μιᾶς ἐπειάχθησαν χίλιοι
Κι' ἄλλοι χίλιοι πετιῶνται μὲ μιά.

Τρέχουν, ἄρματα ἀρπάζουν μὲ βία
Τὸ σταυρὸ γιὰ σημεῖο ἕνας βαστᾶ
Καὶ γυναῖκες, παιδιὰ τοὺς φωιάζουν
«Ὁρκισθῆτε γιὰ τὴν ἑλευτεριά.

Τοῦτ' ἡ ἡμέρα ἔπ' ὁ Θεὸς εἶχε στείλει
Τὸν υἱόν του ἔς τὸν κόσμον γιὰ ἡμᾶς,
Τοῦτ' ἡ ἡμέρα, ἀδελφια καὶ φίλοι,
Εἶν' ἡμέρα μεγάλης χαρᾶς».

Ἐάν θεριά ὄλοι ὠρμήσανε τότε,
Μπαίνουν μέσα εἰς τὴν ἐκκλησιά.
Συγγωριοῦνται κι ἀγκάλες ἀνοίγουν
Παίρνουν ὄλοι τὴ θεία εὐλογία.

Τι εὐλογία ἦτον ἐκείνη ἡ θεία !
 Τῶν Ἑλλήνων ἀνάγχι ἡ καρδιά,
 Τὸ σταυρὸν γιὰ βοήθεια εἶχαν πάντα
 Κι' ἀποχῆσαν μ' αὐτὸν ἑλπιόσφι.

ΜΑΘΗΜΑ 16ον.

Θηριωδία τῶν Τούρκων. — Ἀπαγχονίσις τοῦ Πατριάρχου.

Ἡ τουρκικὴ κυβέρνησις, ἃν καὶ εἶχεν ἀνακαλύψει τὸ σχέδιον τῆς ἐπαναστάσεως ἐκ τινῶν κατασχεθέντων ἐγγράφων τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας, ἐν τούτοις δὲν εἶχε δεῖξει εὐθύς ἀμέσως τὰς συνήθεις βιαιότητις καὶ ἀγριότητάς της· ἀλλ' ἔτε ἔμαθε τὸ κίνημα τοῦ Ὑψηλάντου καὶ τὴν ἐπανάστασιν τῆς Πελοποννήσου ἐλύτσαζεν ἐξ ὀργῆς καὶ διέταξε νὰ φυλακίζωσι πάντα Ἕλληνα, κατὰ τοῦ ὁποίου ὑπῆρχον ὑπόνοιαι, ὅτι ἐνήργει ὑπὲρ τῆς ἐπαναστάσεως. Ὅτε δὲ ὁ Σουλτάνος ἐπληροφόρηθη, ὅτι ἐν Κωνσταντινουπόλει εἶχε γίνῃ συνωμοσία τις ἐξ Ἑλλήνων, ἡ ὁποία σκοπὸν εἶχε νὰ καύσῃ τὸν ναύσταθμον, νὰ καταλάβῃ τὸ πυροβολικὸν καὶ νὰ φονεύσῃ καὶ αὐτὸν τὸν ἴδιον, ἐγίνε θηριώδης καὶ διέταξε γενικὴν σφαγὴν κατὰ τῶν Ἑλλήνων. Ἀλλ' ἰδίως ὀληντῶν τὴν ἀγριότητα οἱ Τούρκοι ἔδειξαν εἰς τὸν τότε οἰκουμένικόν πατριάρχην Γρηγόριον τὸν Ε', τὸν ὁποῖον συλλαβόντες ἐντὸς τοῦ ναοῦ, μετὰ τὴν θείαν λειτουργίαν, ἐκρέμασαν ἐπὶ τοῦ ἀνωπλίου τῆς μεσαίας πύλης τῶν πατριαρχείων, ἡ ὁποία πρὸς ἀνάμνησιν τοῦ ἀνουσιουργήματος ἐκείνου μένει ἕως σήμερον κλειστή.

Ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας τὸ ἱερόν τοῦ πατριάρχου λείψανον ἔμεινε κρεμάμενον· καθ' ὅλον δὲ αὐτὸ τὸ διάστημα ὁ τουρκικὸς ὄχλος διερχόμενος ἐκεῖθεν διαφοροτρόπως περιύβριζεν αὐτό. Τέλος τὴν τετάρτην ἡμέραν ἐξεκρεμάσθη καὶ παρεδόθη εἰς ὄχλον Ἑβραίων καὶ Τούρκων, οἱ ὁποῖοι δέσαντες τοὺς πόδας αὐτοῦ διὰ σχοινίων ἔσυρον διὰ μέσου τῶν ἀκαθάρτων ὁδῶν τοῦ Φαναρίου καὶ ἔφερον μέχρι τῆς παραλίας βλαττημοῦντες καὶ πτύοντες αὐτό· ἐκεῖ δὲ δέσαντες εἰς τὸν λαίμῳ του μέγαν λίθον τὸν ἔρριψαν

εις τὴν θάλασσαν! Ἄλλὰ μετὰ τινὰς ἡμέρας ἀνήλθε κατὰ θείαν ἐπίνευσιν εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης. τότε Κεφαλλήν τις πλοίαρχος, Ἰωάννης Σκλάβος ὀνομαζόμενος, ἀνέσυσεν αὐτὸ κρυφίως εἰς τὸ πλοῖόν του καὶ τὸ μετεκόμισεν εἰς Ὀδησσόν, ὅπου κατὰ διαταγὴν τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Ῥωσίας κηδεύθη μὲ τιμὰς βασιλικὰς. Κατὰ τὸ ἔτος δὲ 1871 τὸ εἶδόν τοῦ Πατριάρχου ἀλείψανον μετεφέρθη εἰς τὰς Ἀθήνας

Ὁ Πατριάρχης Γρηγόριος Ε΄.

καὶ ἐκεῖ μετὰ μεγίστης πομπῆς κατετέθη ἐντὸς μαρμαρίνης λάρνακος εἰς τὸν ναὸν τῆς Μητροπόλεως. Ἡ δὲ πατρὶς εὐγνωμονοῦσα ἔστησε κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος τὸν ἀνδριάντα τοῦ ἔμπροσθεν τοῦ ἐθνικοῦ πανεπιστημίου.

ΜΑΘΗΜΑ 17ον.

Ἡ ἐν Βελτεσίῳ μάχη.

Καθ' ὃν χρόνον ἐξεργάγη ἡ ἐπανάστασις διοικητῆς τῆς Πελοποννήσου ἦτο ὁ δραστήριος Χουρσίτ-Πασᾶς. Ἄλλ' εὐτυχῶς

κατὰ τὰς παραμονάς τῆς ἐπαναστάσεως μετέβη, ὡς εἶδμεν, ἕπως καταβάλῃ τὸν ἀπὸ τοῦ Σουλτάνου ἀποστατήσαντα Ἄλῃ-Πασᾶν. Ὁ Χουρσίτ λοιπὸν μαθὼν τὴν ἐναρξίν τῆς ἐλληνικῆς ἐπαναστάσεως καὶ φοβηθεὶς μήπως χάσῃ τοὺς θησαυροὺς τοῦ καὶ τὴν οἰκογένειάν του, τὴν ὁποίαν εἶχεν ἀφήσει εἰς τὴν Τρίπολιν, πρωτεύουσαν τότε τῆς Πελοποννήσου, ἀπέστειλεν εἰς τὴν Πελοπόννησον τὸν Μουσταφάμπεην μετὰ 3,500 Ἄλβανῶν. Ὁ Μουσταφάμπεης καταβάς ἀκολούτως ἐξ Ἰωαννίνων εἰς τὰς Πάτρας διέλυσε τὴν πολιορκίαν αὐτῶν καὶ εἶτα προεχώρησεν εἰς τὸ Αἴγιον, τὸ ὁποῖον καὶ κατέκαυσε. Ἀπ' ἐκεῖ ἤλθεν εἰς τὴν Κόρινθον, ὅπουθεν, ἀφοῦ διεσκόπησε τοὺς Ἕλληνας, οἱ ὁποῖοι ἐπολιόρχουν τὸν Ἀκροκόρινθον, μετέβη εἰς Ναύπλιον, τοῦ ὁποῦ ἐπίσης διέλυσε τὴν πολιορκίαν. Τέλος δὲ κατὰ τὴν 6 Μαΐου ἔφθασεν εἰς τὴν Τρίπολιν. Ἄλλ' ἐκεῖ μαθὼν ὁ Μουσταφάμπεης, ὅτι ὁ Ἡλίας καὶ Κυριακούλης Μαυρομηχάλης εἶχον ὀχυρωθῆ εἰς τὸ Βαλιέτσι μετὰ 485 ἀνδρῶν, ὤρμησε κατ' αὐτῶν τὴν 21 Μαΐου τοῦ 1821 ὁδηγῶν 12,000 πεζοὺς καὶ 1,200 ἵππους. Οἱ Ἕλληνες ἐπὶ τρεῖς ὀλοκλήρους ὥρας ἐπολέμησαν γενναίως καὶ ἀπέκρουσαν πάσας τὰς ἐφόδους τῶν Τουρκαλβανῶν· ἀλλ' αἰφνης καταφθάνει ὁ Κολοκοτρώνης μετὰ 700 Ἕλληνας καὶ ἀπὸ τὴν κορυφὴν τοῦ ἀπέναντι βουνοῦ φωνάζει: «Τοῦρκοι ζωντανοὺς θά σᾶς πιάσω» εἶμαι ὁ Κολοκοτρώνης». Οἱ Τοῦρκοι, οἱ ὁποῖοι ἐγνώριζον τί θά εἰπῆ Κολοκοτρώνης, ἐδειλίασαν, ἐνῶ οἱ Ἕλληνες ἔλαβον μέγα θάρρος καὶ ἐξηκολούθησαν γενναίως ἀνθιστάμενοι καὶ ἀποδεκατίζοντες τοὺς ἐχθροὺς. Μετ' ὀλίγον φθάνει καὶ ὁ Πλαπούτας ἀπὸ τὴν Πιάναν μετὰ 800 ἀνδράς· τότε δὲ ἐνωθέντες ὁ Πλαπούτας καὶ ὁ Κολοκοτρώνης κατέλαβον τὰ πλάγια τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ καὶ ἤρχισαν φοβερὸν κατ' αὐτοῦ πῦρ. Ἡ μάχη διήρκεσε μέχρις ἑσπέρας. Περὶ τὸ μεσονύκτιον οἱ Ἕλληνες ἔλαβον νέας βοθητίας, διὰ τοῦτο τὴν πρωτάν, ὅτε ἐπανελήφθη ἡ μάχη ἐξελθόντες ἐκ τῶν ὀχυρωμάτων των ἐφόρμησαν ξιφῆρεις κατὰ τῶν Τούρκων καὶ ἔτρεψαν αὐτοὺς εἰς αἰσχρὰν φυγὴν. Τότε δὲ

οί Τούρκοι, διὰ τὰ τοὺς δίδεται καιρὸς νὰ φεύγωσιν, ἔρριπτον ἔπροσθεν τῶν Ἑλλήνων τὰ χρυσᾶ καὶ ἀργυρᾶ των ὄπλα. Κατὰ τὴν μάχην ταύτην ἐφονεύθησαν 600 Τούρκοι καὶ πλείστοι ἐπληρώθησαν, ἐνῶ ἐκ τῶν Ἑλλήνων ἐπληρώθησαν 17 καὶ ἐφονεύθησαν 4. Ἡ πρώτη αὕτη νίκη τόσον θάρρος ἐνέπνευσεν εἰς τοὺς Ἑλληνας, ὥστε, ἐνῶ πρότερον ἐφευγον, ὅτε ἤκουον «ἔρχονται Τούρκοι», ἀπὸ τότε ἤρχισαν νὰ ἐρωτῶσι «ποῦ εἶναι Τούρκοι ;».

Ἡ ἐν Δολιανοῖς μάχη.

Μετ' ὀλίγας ἡμέρας ὁ Μουσταφάμπεης θέλων ν' ἀποπλύνῃ τὸ αἰσχὸς του διὰ τὴν ἐν Βαλπετσιῶ ἡττάν του ἐπέπεσεν ἐν καιρῷ νυκτὸς κατὰ 200 Ἑλλήνων ἐν Δολιανοῖς εὐρισκομένων, ἐνῶ αὐτὸς ὠδήγει 6,000 πεζοὺς καὶ ἵππεις. Ἄλλ' οἱ Ἑλληνες ἔχοντες ἀρχηγὸν τὸν ἀνεψιὸν τοῦ Κολοκοτρῶνη *Νικητᾶν Σταματελόπουλον*, τὸν ἐπονομαζόμενον *Νικηταρᾶν*, ἐπὶ 11 ὀλοκλήρους ὥρας γενναίως πολεμήσαντες ἀπέκρουσαν τὰς λυσσώδεις ἐφόδους τῶν Τούρκων. Ὅτε δὲ ἦλθε πρὸς αὐτοὺς καὶ βοήθεια ἐκ Βερβαίνων, ἐξώρμησαν ἐκ τῶν οἰκιῶν, ὅπου ἦσαν ὠχυρωμέιοι, μὲ τὰ ξίφη εἰς τὰς χεῖρας καὶ ἔτρεψαν τοὺς Τούρκους εἰς ἀτακτον φυγὴν. Κατὰ τὴν μάχην ἐφονεύθησαν ἐκ μὲν τῶν Ἑλλήνων 2 καὶ ἐπληρώθησαν 12, ἐκ δὲ τῶν Τούρκων ἐφονεύθησαν 70. Ὁ δὲ Νικητᾶς διὰ τὴν ἀνδρείαν του καὶ διὰ τὴν φθοράν, τὴν ὁποίαν ἐπροξένησε τότε εἰς τοὺς Τούρκους, ἐπωνομάσθη *Τουρκοφάγος*.

ΜΑΘΗΜΑ 18ον

Ἐπιπέσεις τῆς Τριπόλεως.

Κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἐπαναστάσεως ἡ Τρίπολις ἦτο πρωτεύουσα τῆς Πελοποννήσου καὶ ἐπιμένως ἡ ἐδρα τοῦ Πασᾶ· διὰ τοῦτο ἀπὸ τὴν ἐποχὴν τοῦ ἀγῶνος ἤρχισαν νὰ καταφεύγωσιν εἰς αὐτὴν ἀπὸ τὰ διάφορα μέρη οἱ ἰσχυρότατοι καὶ πλουσιώτατοι ἐκ τῶν Τούρκων μὲ τὰς οἰκογενεῖας των καὶ τοὺς θησαυροὺς των, ὅπως εὕρωσιν ἐν αὐτῇ σωτηρίαν. Οἱ κάτοικοι αὐτῆς ἀνῆλθον τότε εἰς 32,000.

Μετὰ τὰς ἐν Βαλτετσίῳ καὶ Δολιανοῖς ἤττας οἱ Τούρκοι κατελήφθησαν ὑπὸ μεγάλης δειλίας καὶ ἀποθαρρύνσεως, ἐνῶ οἱ Ἕλληνες ἔλαβον μέγα θάρρος, καὶ δὲν ἔμειναν εἰς αὐτοὺς ἄλλο τι νὰ πράξωσι παρὰ νὰ κυριεύσωσι τὴν Τρίπολιν, ὅπως στερεώσωσι τὴν ἐπανάστασιν. Ἦρχισαν λοιπὸν νὰ πολιορκώσιν αὐτὴν στενῶς καὶ ἀκολουθοῦντες τὸ μέγα στρατιωτικὸν σχέδιον τοῦ Κολοκοτρώνη ἤγειρον καθ' ἑκάστην νέα προχώματα καὶ κατελάμβανον τὰς περίξ αὐτῆς ὀχυράς θέσεις. Τοιοῦτοτρόπως δὲ ἡ θέσις τῶν πολιορκουμένων ἡμέρα τῆ ἡμέρα χειροτέρευε, διότι οὔτε τροφαὶ ὑπῆρχον ἱκαναὶ ἐν τῇ πόλει, οὔτε ὕδωρ· καὶ ὡς νὰ μὴ ἤρχουν ὄλα αὐτά, ἀνεπτύχθησαν καὶ νόσοι θανατηφόροι ἐκ τῶν ἀκαθαρσιῶν καὶ τοῦ συνωστισμοῦ. Διὰ τοῦτο ἀπελπισθέντες ἠναγκάσθησαν νὰ συνθηκολογήσωσι μετὰ τῶν πολιορκητῶν, ἀλλ' οἱ ὄροι, τοὺς ὁποίους προέτειναν, δὲν ἦτο δυνατόν νὰ γίνωσι δεκτοὶ ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων, καὶ τοιοῦτοτρόπως ἡ πολιορκία ἐξηκολούθησεν. Οἱ Τούρκοι μετ' ὀλίγον ἤρχισαν νὰ στενοχωρῶνται φοβερά, πολλοὶ δὲ καθ' ἑκάστην ἀπέθνησκον ἐκ τῆς πείνης καὶ τῶν ἀσθενειῶν· τότε οἱ ἐν Τρίπολει Ἄλβανοὶ προέτειναν εἰς τὸν Κολοκοτρώνη, ὅτι ἂν ἐπέτρεπεν εἰς αὐτοὺς ν' ἀναχωρήσωσι μὲ τὰς γυναῖκάς των καὶ τὰ πράγματα των ἀνενόχλητοι, ἦσαν ἔτοιμοι νὰ ἐγκαταλείψωσι τοὺς ὀμοθρήσκους των Τούρκους. Ὁ Κολοκοτρώνης συσκεφθεὶς μετὰ τῶν ἄλλων ὀπλαρχηγῶν ἀπεδέχθη τὴν πρότασιν τῶν Ἄλβανῶν καὶ ὤρισεν εἰς αὐτοὺς ὡς ἡμέραν ἐξόδου τὴν 23 Σεπτεμβρίου 1821. Ἐνεκα λοιπὸν τῆς ἐπικειμένης ἀναχωρήσεως τῶν Ἄλβανῶν ἡ πόλις ἀπὸ τῆς πρωίας τῆς 23 Σεπτεμβρίου εὐρίσκειτο εἰς κίνησιν καὶ ἀνησυχίαν, οἱ δὲ ἐντόπιοι Τούρκοι καὶ οἱ Μπέηδες ἐφῶναζον κατὰ τῶν Ἄλβανῶν. Ἄλλ' οὔτοι δὲν ἐδίδον εἰς αὐτοὺς καμμίαν προσοχὴν· ἔνεκα τούτου ὄλοι οἱ Τούρκοι συνῆλθον εἰς τὸ Διοικητήριον, ὅπως σκεφθῶσι καὶ αὐτοὶ τί ν' ἀποφασίσωσιν. Ἐνῶ ὁμως ἐγίνοντο ταῦτα, οἱ Ἕλληνες παρετήρησαν, ὅτι τὸ πρὸς τὴν πόλιν τοῦ Ναυπλίου κανονιστάσιον ἔμεινεν ἀφροῦρητον. Δὲν ἔχασαν καιρόν, ἀλλ' ἀμέσως 50 Ἑλ-

ληνες πατούντες ὁ εἷς ἐπὶ τῶν ὤμων τοῦ ἄλλου ἀνέβησαν ἐπὶ τοῦ τείχους καὶ ἐνέπηξαν ἐπ' αὐτοῦ τὴν ἑλληνικὴν σημαίαν· μετὰ τοῦτο δὲ ἔστρεψαν τὰ πυροβόλα κατὰ τῆς πόλεως καὶ ἤνοιξαν τὰς πύλας. Τότε οἱ Ἕλληνες ὤρμησαν ἀθρόοι ἐντὸς τῆς πόλεως καὶ ἤρχισαν φοβερὰν σφαγὴν καὶ λεηλασίαν. Αἱ οἰκίαι ἐκαίοντο, ἡ γῆ ἐσκεπάσθη μὲ πτώματα, τὸ δὲ αἷμα ἔρρεε ποταμηδόν. Ἐπὶ τρεῖς ὀλοκλήρους ἡμέρας διήρκεσεν ἡ καταστροφὴ καὶ ἡ λεηλασία. Οὐδεὶς ἐκ τῶν πολιορκουμένων διεσώθη· 12,000 ἐφονεύθησαν, οἱ δὲ λοιποὶ ἤχμαλωτίσθησαν. Ἐκ τῶν Ἑλλήνων ἐφονεύθησαν 200.

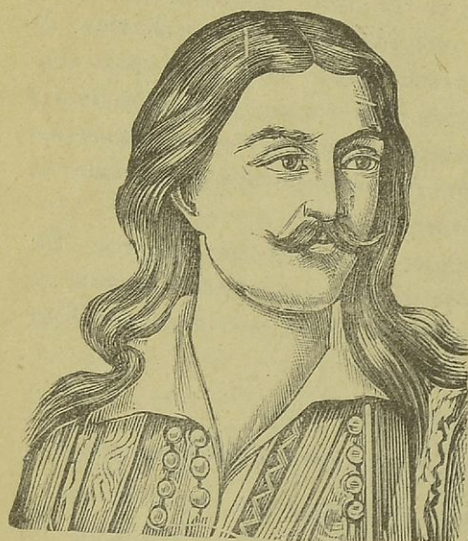
Ἡ ἄλωσις τῆς Τριπόλεως ἐνεθάρρυνε μεγάλως τοὺς Ἕλληνας, ἐστερέωσε τὴν ἐπανάστασιν καὶ ἐπολλαπλασίασε τὰς πρὸς ἀπελευθέρωσιν ἐλπίδας τῶν Ἑλλήνων. Ἐκτοτε οἱ Τούρκοι ἔτρεμον τοὺς Ἕλληνας.

ΜΑΘΗΜΑ 19ον.

Ἄθανάσιος Διάκος. — Ἡ ἐν Θερμοπύλαις μάχη.

Ὁ Ἄθανάσιος Διάκος εὐθύς ὡς ἔμαθεν, ὅτι ἡ Πελοπόννησος ἐπανεστάτησεν, ὕψωσε καὶ αὐτὸς ἐν Λεβαδείᾳ τὴν 3ην Ἀπριλίου 1821 τὴν σημαίαν τῆς ἐπαναστάσεως. Ὁ Διάκος ἐγεννήθη εἰς τι χωρίον τῆς Παρνασσίδος ὀνομαζόμενον Μουσουλίταν. Δωδεκαετῆς εἰσήχθη εἰς τὸ ἐκεῖ πλησίον τοῦ χωρίου του ὑπάρχον μοναστήριον τοῦ Προδρόμου, ὅπου ἔμαθεν ὀλίγα γράμματα καὶ ἐχειροτονήθη μετ' ὀλίγον διάκονος. Ἄλλ' ὁ νεαρὸς διάκονος φύσει φιλελεύθερος ὦν καὶ μισῶν τὴν τυραννίαν ἐξεδύθη τὸ ράσον καὶ ἐνεδύθη τὴν στολὴν τοῦ κλέφτου· καὶ τοιοῦτοτρόπως ὁ στρατιώτης τοῦ Χριστοῦ ἔγινε στρατιώτης τῆς πατρίδος, ἐνώπιον δὲ τῆς εἰκόνης τοῦ Χριστοῦ ὠρκίσθη νὰ πολεμήσῃ μέχρι τῆς τελευταίας του πνοῆς ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος! Ὅτε λοιπὸν ἔμαθε τὴν ἐπανάστασιν τῆς Πελοποννήσου, ὕψωσε τὴν σημαίαν τῆς ἐπαναστάσεως ἐν Λεβαδείᾳ καὶ ἐξηνάγκασε τοὺς ἐν τῇ πόλει ταύτῃ Τούρκους νὰ παραδώσωσι τὰ ὅπλα. Ὁ Χουρσίτ μόλις ἐπληροφόρηθη καὶ

τὴν ἐν τῇ Ἀνατολικῇ Ἑλλάδι ἐκραγεῖσαν ἐπανάστασιν, ἀπέστειλε τοὺς ὑποστρατήγους Ὁμὲρ-Βριώνην καὶ Κιοσέ-Μεχμέτ με 8,000 πεζοὺς καὶ 800 ἵππεις, ὅπως καταστείλωσι ταύ-

Ἀθανάσιος Διάκος

την. Ἄλλ' ὁ Διάκος πληροφορηθεὶς ὅτι ὁ τουρκικὸς στρατὸς διηθύνετο ἐκ Λαμίας εἰς τὴν Φωκίδα ἠνώθη μετὰ τοὺς ὀπλαρχηγούς Δουβουνιώτην καὶ Πανουργιᾶν καὶ ἔσπευσαν, ὅπως ἐμποδίσωσι τὴν διάβασιν τῶν Τούρκων· καὶ ὁ μὲν Πανουργιᾶς μετὰ τοῦ Δουβουνιώτου μετὰ 600 ἀνδρῶν παρετάχθησαν πρὸς τὰ ἀριστερὰ τοῦ Σπερχειοῦ ποταμοῦ, ὁ δὲ Διάκος κατέλαβε τὴν γέφυραν τοῦ Σπερχειοῦ με 400 ἀνδρας. Ἡ θέσις τοῦ Διακού ἦτο ἡ πλέον ἐπικίνδυνος. Φθάσαντες δὲ οἱ Τούρκοι διεσκόρπισαν κατὰ πρῶτον τοὺς περὶ τὸν Πανουργιᾶν καὶ Δουβουνιώτην καὶ εἶτα ἐπετέθησαν κατὰ τοῦ Διακού. Τότε οἱ σύντροφοὶ του βλέποντες τὸν κίνδυνον ἤρχισαν νὰ φεύγωσι καὶ ἐκ τῶν 400 μόνον 48 εἶχον ἑναπομείνει. Ἐν τούτοις ὁ Διάκος δὲν δειλιά, ἀλλ' ἐξακολουθεῖ νὰ μάχηται. Ἐν τῇ ἀκμῇ τοῦ κινδύνου οἱ σύντροφοὶ του τὸν προτρέπουσι νὰ φύγη· ἀλλ' ὁ Διάκος δὲν ἀκούει τίποτε· μετ' ὀλίγον εἰς τῷ προσφέρει καὶ ἵππον, ἀλλ' ὁ ἥρωὸς ἀπαντᾷ· «Ὁ Διάκος δὲν φεύγει οὔτε ἀφίνει τοὺς συντρόφους του. Ἄς μὴ φύγωμεν, Ἕλληνες· ἀπ' ἐκεῖ μᾶς βλέπουν οἱ 300 Σπαρτιάται. Ἄς μὴ τοὺς ἐντροσιάσωμεν». Καὶ πράγματι ὁ Διάκος ἀνεδείχθη νέος Λεωνίδας. Οἱ σύντροφοὶ του ἔ-

εἰς μετὰ τὸν ἄλλον πίπτουσι νεκροὶ ἐπὶ τῶν ἐχθρικῶν πτωμάτων, ἀλλ' ὁ Διάκος ἔχων προμαχῶνα τὸ πτώμα τοῦ φονευθέντος ἀδελφοῦ του Μήτρου πολεμᾷ ὡς λέων. Τέλος τὸ ὄπλον του γίνεται θρύμματα, ἀλλ' ὁ Διάκος δὲν δειλιά· σύρει τὸ ξίφος καὶ ἐπιπίπτει κατὰ τῶν ἐχθρῶν. Ἀλλὰ μία σφαῖρα συντρίβει αὐτὸ ἀνω τῆς λαβῆς καὶ ἄλλη θραύει τὸν δεξιὸν του βραχίονα, ὁπότε ὁ Διάκος συλλαμβάνεται καὶ αἰμόφυρτος σύρεται ἐνώπιον τοῦ Ὁμέρ Βριώνη. Οὗτος θευμάσας τὴν ὠραίαν μορφήν καὶ τὸ ἥρωϊκὸν παράστημα τοῦ Διακού εἶπε πρὸς αὐτόν· «Διάκο, σοῦ χαρίζω τὴν ζωὴν, ἀν ἀρνηθῆς τὴν πίστιν σου καὶ γίνῃς Μωαμεθανός». Ἀλλ' ὁ ἥρωας ἀπήντησεν ὑπερηφάνως. «Ἐγὼ Ἕλληνα ἐγεννήθηκα καὶ Ἕλληνα θ' ἀποθάνω». Ὅτε δὲ ὁ Ὁμέρ-Βριώνης τὸν ἠπειλήσεν, ὅτι θα τὸν ψῆσῃ ζωντανόν, ὁ Διάκος εἶπε μὲ ἀπάθειαν καὶ ἀφοβίαν· «ἢ Ἕλλάς ἔχει πολλοὺς Διακούς». Τότε ὀργισθεὶς ὁ Ὁμέρ-Βριώνης διατάσσει νὰ σουβλισθῇ καὶ νὰ ψηθῇ ζωντανός. Ὅτε δὲ οἱ δῆμιοὶ τὸν ἔφερον εἰς τὸν τόπον, ὅπου θὰ ἐσουβλιζέτο, καὶ παρατήρησε γύρω τὴν φύσιν μὲ τὴν ὠραίαν ἐκ χλόης καὶ ἀνθέων σπολῆν τῆς, εἶπε τὸ ἐξῆς ὠραῖον καὶ παθητικὸν δίστιχον·

*Γιὰ ἰδὲς καιρὸ ποῦ διάλεξεν ὁ Χάρος νὰ μὲ πάσῃ
τώρα π' ἀνθίζουν τὰ κλαριά καὶ βγάν' ἡ γῆ χοιτάρι!*

Καὶ ὑπέφερε τὸ μαρτύριόν του μὲ ἀταραξίαν καὶ γενναιοψυχίαν ὑπεράνθρωπον, χωρὶς νὰ στεναῖξῃ, χωρὶς νὰ δακρύσῃ, χωρὶς νὰ προφέρῃ λέξιν δεικνύουσαν τοὺς πόνους του!...

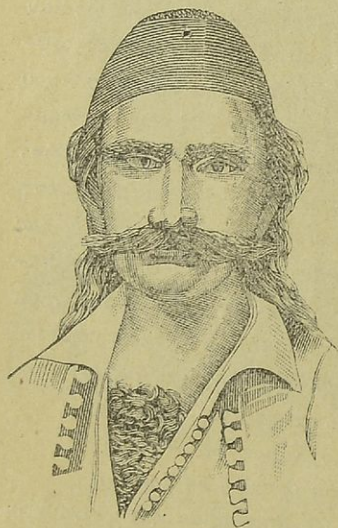
ΜΑΘΗΜΑ 20ον.

Ὁδυσσεὺς Ἀνδρουττός καὶ τὸ χάνι τῆς Γραβιάς.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Διακού ὁ Ὁμέρ-Βριώνης ἀναχωρήσας μετὰ τοῦ στρατοῦ του ἐκ Λαμίας διηυθύνετο κατὰ τῆς Ἀμφίσσης, τὴν ὁποίαν κατεῖχον οἱ Ἕλληνες. Ἀλλὰ τὴν πορείαν αὐτοῦ ἀπεφάσισε νὰ ἐμποδίσῃ ὁ Ὁδυσσεὺς Ἀνδρουττός.

Ὁ ἀνὴρ οὗτος ἦτο υἱὸς τοῦ περιφήμου κλέφτου Ἀνδρουττοῦ, ἐγεννήθη δ' ἐν τῇ νήσῳ Ἰθάκῃ κατὰ τὸ ἔτος 1790. Ὁ Ὁδυσσεὺς ἦτο ἀνὴρ ὠραῖος, ἀνδρείος καὶ ῥωμαλέος. Τὰ νωτὰ του

ἦσαν εὐρέα, τὸ βλέμμα δὲ καὶ φλογερόν, ἡ εὐκίνησις του ἀξιοθαύμαστος. Οὐδὲ ὁ ταχύτατος ἵππος ἠδύνατο νὰ τὸν φθάσῃ, ὅτε ἔτρεχεν, ἠδύνατο δὲ νὰ πηδήσῃ ἄμαξαν φορτωμένην μὲ χόρτον! Ὁ Ὀδυσσεὺς λοιπὸν θέλω νὰ ἐμποδίσῃ τὴν πορείαν τῶν Τούρκων ἐσπευτεν εἰς Γραβιάν· ἐκεῖ δὲ ἐμπροσθεν πλινθοκτίστου τινὸς χανίου εἶπεν εἰς τὰ παλληκάρια του· «Παιδιά! ὅποιος ἀπὸ σᾶς θέλει νὰ μὲ ἀκολουθήσῃ εἰς τὸ χάνι

Ὀδυσσεὺς Ἀνδρουῦτος.

ἄς πιασθῇ εἰς τὸν χορόν», καὶ παρρηθὺς ἤρχισε νὰ χορεύῃ. Τότε 118 γενναῖοι ἄνδρες ἐπιάσθησαν ἀπὸ τὰς χεῖρας καὶ τοιουτοτρόπως τραγυδοῦντες καὶ χορεύοντες εἰσῆλθον εἰς τὸ χάνι. Ταχέως ἔφραξαν τὰς θύρας αὐτοῦ καὶ τὰ παράθυρα μὲ λίθους καὶ ἤνοιξαν ἐπί τοῦ τοίχου πολεμίστρας. Μετ' ὀλίγον ἐφάνησαν καὶ οἱ Τούρκοι· εἰς δερβίσης προεπορεύετο ἔριππος. Ὁ Ὀδυσσεὺς τὸν ἐρωτᾷ ἄλθανιστί, «ποῦ πηγαίνεις, δερβίση;» «νὰ σφάξω ὅπου βρῶ ἐχθροὺς τοῦ προφήτου», ἀπαντᾷ, ἀλλὰ δὲν εἶχε τελειώσει, ὅτε ὁ Ὀδυσσεὺς πυροβολήσας τὸν ῥίπτει νε-

κρόν! Οἱ Τούρκοι μόλις εἶδον τὸν δερβίσην τῶν νεκρὸν ἐξεμάνησαν καὶ ὤρμησαν κατὰ τοῦ χανίου προσπαθοῦντες νὰ τὸ κρημνίσωσιν· ἀλλ' οἱ Ἕλληνες ἀκαταπαύστως πυροβολοῦντες ἐφόνεον πολλοὺς Τούρκους. Τέσσαρας ἐφόδους ἔκαμαν οἱ Τούρκοι κατὰ τοῦ ἐνδόξου χανίου, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὰς τέσσαρας ἀπεκρούσθησαν. Τότε ὁ Ὁμέρ Βριώνης βλέπων ὅτι δὲν ἠδύνατο νὰ κυριεύσῃ τὸ χάνι ἀπέστειλε στρατιώτας εἰς τὴν Λαμίαν, ἵνα τῷ φέρωσι πυροβόλα. Ἀλλὰ περὶ τὸ μεσονύκτιον οἱ ἥρωες τοῦ χανίου ἐξεληθόντες διήλθον διὰ μέσου τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ καὶ ἀνῆλθον εἰς τὰ ὄρη.

Κατὰ τὴν μάχην ταύτην ἐκ μὲν τῶν Ἑλλήνων ἐφρονεύθησαν 4, ἐκ δὲ τῶν Τούρκων ἐφρονεύθησαν καὶ ἐπληρώθησαν ἄνω τῶν 1000. Οἱ Τούρκοι μετὰ τὸ πάθημα τοῦτο δὲν ἐτόλμησαν νὰ προχωρήσωσι κατὰ τῆς Ἀμφίσης.

Πυρπόλοις τουρκικῆς φρεγάττας.

Ὅτε διεδόθη ἡ ἐπανάστασις, αἱ νῆσοι Σπέτσαι, Ὑδρα καὶ Ψαρά καταβαλοῦσαι περὶ τὰ εἴκοσιν ἑκατομμύρια δραχμῶν κατώρθωσαν ν' ἀπαρτίσωσι στόλον ἐκ 300 πλοίων, ὁ ὁποῖος πολὺ ἐπιτυχῶς ἀντιπαρετάχθη κατὰ τῶν ἰσχυροτάτων στόλων τῆς Τουρκίας. Ναύαρχος δὲ τούτου εἶχε διορισθῆ ὁ Ἰάκωβος Τομπάζης.

Ὁ ἑλληνικὸς στόλος, ἀφοῦ προηγουμένως ἔχαμε πολλὰ μικρὰ κατορθώματα, κατὰ τὸν Μάιον τοῦ 1821 ἔμαθεν, ὅτι ὁ τουρκικὸς στόλος ἐξέπλευσε τοῦ Ἑλλησπόντου ἀμέσως δὲ ἐξῆλθε καὶ αὐτὸς πρὸς συνάντησίν του. Ἄλλ' εἰς τὴν Λέσβον συνήντησε μίαν τουρκικὴν φρεγάτταν ἔχουσαν 84 τηλεβόλα καὶ 1100 ναύτας, ἡ ὁποία διηυθύνετο εἰς τὴν Χίον, ὅπως ἐνωθῆ μετὰ τοῦ ἄλλου στόλου. Τὴν καταδιώκει καὶ τὴν ἐξαναγκάζει νὰ καταφύγῃ εἰς τὸν λιμένα τῆς Λέσβου Ἐρεσσόν. Τότε ὁ ναύαρχος Τομπάζης ἀποστέλλει ἐναντίον αὐτῆς δύο πυρπολικά, ἄλλα τὸ ἐν ἀπέτυχε, τὸ ἄλλο ὅμως διευθυνόμενον ὑπὸ τοῦ γενναίου πυρπολητοῦ Παπανικολῆ κατώρθωσε νὰ προσκολληθῆ ἐπ' αὐτῆς. Τὸ πῦρ μετεδόθη ἀμέσως καὶ ἡ φρεγάττα ἐντὸς ὀλίγου ἀνετινάχθη εἰς τὸν ἀέρα. Πάντες οἱ ἐν αὐτῇ ἐφρονεύθησαν, ὁ δὲ τουρκικὸς στόλος περιφόβος ἀπέπλευσε πάλιν εἰς τὸν Ἑλλησπόντον.

Παπανικολῆς

ΔΕΥΤΕΡΟΝ ΕΤΟΣ ΤΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ ΜΑΘΗΜΑ 21ον.

Ἄνδρέας Μιαούλης.

Κατὰ τὸ δεύτερον ἔτος τῆς ἐπαναστάσεως ναύαρχος τοῦ ἑλληνικοῦ στόλου εἶχε διορισθῆ ὁ πολμηρὸς καὶ ἀτρόμητος θαλασσομάχος Ἄνδρέας Μιαούλης.

Ὁ Μιαούλης γεννηθεὶς ἐν Εὐβοίᾳ κατὰ τὸ ἔτος 1769 ἐξαέτης εἰσήλθεν εἰς τὰ πλοῖα ὡς ναυτόπαις καὶ ἐν ἡλικίᾳ 16

Ἄνδρέας Μιαούλης.

ἐτῶν ἀπέκτησεν ἰδικόν του πλοῖον. Ὅτε ἐξερράγη ἡ ἐπανάστασις, ὁ Μιαούλης δὲν ἔλαβε μέρος εἰς αὐτήν, διότι ἐνόμιζεν, ὅτι οἱ Ἕλληνες δὲν θὰ ἠδύναντο ν' ἀντιπαραταχθῶσι μὲ τὰ μικρά των ἐμπορικὰ πλοῖα κατὰ τοῦ ἰσχυροῦ τουρκικοῦ στόλου· ἀλλ' ὁ συμπατριώτης του Λάζαρος Κουντουριώτης, ὁ ὁποῖος ἐγνώριζε τὴν ναυτικὴν του ἰκανότητα, ἐπεισεν αὐτὸν ν' ἀναλάβῃ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ ἑλληνικοῦ στόλου. Καὶ τοιοῦτοτρόπως ὁ Μιαούλης ἐγίνε ναύαρχος ἀφιερῶθεις ψυχῇ τε καὶ σώματι εἰς τὸν ὑπὲρ ἐλευθερίας ἀγῶνα.

Ὁ Μιαούλης λοιπὸν κατὰ τὸν Φεβρουάριον τοῦ ἔτους 1822 συναντήσας τὸν Τουρκικὸν στόλον πρὸ τοῦ κόλπου τῶν Πατρῶν ἐπετέθη κατ' αὐτοῦ μὲ τὰ ὀλίγα του μικρὰ πλοῖα καὶ συνεκρότησε τὴν πρώτην τακτικὴν ναυμαχίαν. Μὲ τὴν δὲ ἀνδρείαν καὶ ἐπιτηδειότητα ἠγωνίσθη κατὰ τῶν μεγάλων τουρκικῶν πλοίων, ὥστε ἠνάγκασαν αὐτὰ νὰ τραπῶσιν εἰς φυγὴν.

Αὕτη ἦτο ἡ πρώτη κατὰ θάλασσαν νίκη τῶν Ἑλλήνων. Τὸν Σεπτέμβριον τοῦ ἰδίου ἔτους ὁ Μισούλης ἔχων 60 μικρὰ πλοῖα συνήνητσε τὸν τουρκικὸν στόλον ἐκ 48 μεγάλων πλοίων συγχείμενον, εἰσπλέοντα εἰς τὸν Ἀργολικὸν κόλπον, ἵνα τροφοδοτήτῃ τὸ ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων πολιορκούμενον Ναύπλιον, ἐπιτεθείς δὲ κατ' αὐτοῦ καὶ συγκροτήσας πεισματώδη ναυμαχίαν τὸν ἔτρεψεν εἰς φυγὴν.

Καταστροφὴ τῆς Χίου.

Οἱ κάτοικοι τῆς ὠραίας νήσου Χίου δὲν ἐπανεστάτησαν κατὰ τὸ πρῶτον ἔτος τῆς ἐπαναστάσεως, διότι ἦσαν ἄνθρωποι φιλήσυχου καὶ φιλεργοῦ, οἱ πλείστοι δὲ ἠσχολοῦντο εἰς τὸ ἐμπόριον, ἐκ τοῦ ὁποίου εἶχον ἀποκτήσει μεγάλα πλούτη. Κατὰ τὰς ἀρχὰς ὅμως τοῦ Μαρτίου τοῦ ἔτους 1882 ὁ διοικητὴς τῆς Σάμου Λυκούργος Λογοθέτης μὲ 2,500 ἄνδρας ἀποβίβασθεὶς εἰς τὴν Χίον καὶ ἀποκλείσας τοὺς Τούρκους εἰς τὸ φρούριον, ἐκάλεσε τὸν λαὸν εἰς ἐλευθερίαν. Οὕτω δὲ οἱ Χῖοι ἐξηναγκάσθησαν ν' ἀποστατήτωσιν.

Ὁ Σουλτάνος μαθὼν τὴν ἀποστασίαν τῶν Χίων ἐξηγριώθη καὶ διέταξε νὰ θανατωθῶσιν οἱ ἐν Κωνσταντινουπόλει εὕρισκόμενοι Χῖοι, ὁ δὲ Τουρκικὸς στόλος νὰ πλεύσῃ ὑπὸ τὸν ναύαρχον Καρὰ-Ἀλῆν καὶ καταστρέψῃ αὐτήν. Καὶ πράγματι τῇ 30 Μαρτίου ὁ τουρκικὸς στόλος καταπλεύσας εἰς τὸν λιμένα τῆς Χίου ἀπεβίβασεν εἰς τὴν νῆσον 7,000 στρατοῦ, ὅστις ἐνωθεὶς μετὰ τῶν ἐν τῷ φρουρίῳ Τούρκων καὶ μετ' ἄλλων ἀπειραρίθμων σιφῶν ἐλθόντων ἐκ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ἐπετέθησαν μετὰ λύσσης κατὰ τῶν ἐπαναστατῶν. Ἡ ἀντίστασις τῶν ἐπαναστατῶν ἦτο μικρά, διότι μετ' ὀλίγον ἐτράπησαν εἰς φυγὴν, οἱ δὲ δυστυχεῖς Χῖοι ἐντρομοὶ ἐφευγον εἰς τὰ ὄρη καὶ ὅπου ἀλλαγῆς ἠδύναντο νὰ κρυβῶσιν, ὅπως ἀποφύγῃ τὴν μάχαιραν. Οἱ Τούρκοι ὅμως θέσαντες πῦρ εἰς τὴν πόλιν, διεσπάρησαν καθ' ὅλην τὴν νῆσον καὶ ἤρχισαν νὰ σφάζωσιν ἀγρίως καὶ νὰ λεηλατῶσιν. Ἡ θηριωδία τῶν δὲν εἶχεν ὄρια, οὐδὲ εἶναι δυνατὸν νὰ τὴν περιγράψῃ τις. Τίποτε δὲν ἀφήκαν,

τίποτε δὲν ἐσεβάσθησαν. Τοὺς ναυτοὺς ἐμόλυναν καὶ ἐπυρπόλησαν, ἐκ δὲ τῶν δυστυχῶν Χίων ἄλλους, ἔσφαζον, ἄλλους ἐκρήμνιζον, ἄλλους διεμελίζον καὶ ἄλλους ἠχμαλώτιζον· παιδιά ἔρριπτον εἰς τὴν θάλασσαν, βρέφη ἐσφενδόνιζον εἰς τὰς πέτρας καὶ τὸ αἷμα τῶν ἀθῶν Χίων ἐπλημμύρει εἰς τὰς ὁδοὺς. Καθ' ὅλην τὴν νῆσον ἠκούοντο θρῆνοι, ὄδυρμοὶ καὶ φωναὶ σπαραξικάρδιοι ἀνδρῶν, γυναικῶν καὶ παιδῶν, οἱ ὁποῖοι ἔρριπτοντο εἰς τὴν γῆν, ἵνα σφαγῶσιν ἀπανθρώπως. Καὶ αὐτὸ τὸ νοσοκομεῖον, τυφλοκομεῖον καὶ φρενοκομεῖον κατέκαυσαν μετὰ τῶν ἐν αὐτοῖς ἀσθενῶν ! Πλεῖστοι δὲ ἄνδρες καὶ γυναῖκες συσσωρευθέντες εἰς τινα ἀκτὴν, ὅπως ἀποπλεύσωσιν ἐκεῖθεν μὲ κανὲν πλοῖον κατεσφάγησαν ἀνηλεῶς, τὸ δὲ αἷμά των ῥέυσαν εἰς τὴν θάλασσαν τὴν ἔθαψεν εἰς ἀρκετὴν ἀπόστασιν ἐρυθρὰν. Παρομοίᾳ σφαγῇ δὲν ἐγένετο ποτε. Ἐκ τῶν 120,000 κατοίκων τῆς νήσου 23,000 ἐσφάγησαν καὶ 47,000 ἠχμαλώτισθησαν, καὶ οὕτως ἡ εὐανθὴς Χίος μετεβλήθη ἐντὸς ὀλίγου εἰς κοιμητήριον πτωμάτων ἀτάφων, σωρὸν ἐρειπίων ἀμόρφων.

Μετ' ὀλίγον ἡ πόλις ἐκείνη,

Ἡ πλουσία τερπνὴ καὶ φαιδρὰ

Ἦτο τέφρα θανάτου ψυχρά,

Ἦτις φρίκην ἔς τὰ κόκκαλα χύνει.

Ἄλλοῦ ἔβλεπες μέλη κομμένα,

Ἄλλοῦ βρέφη χωρὶς κεφαλᾶς,

Ἐμαρτύρησ' ἐκεῖ ἡ Ἑλλάς

Μὲ ἐντόσθια κάτω χυμένα.

ΜΑΘΗΜΑ 22ον.

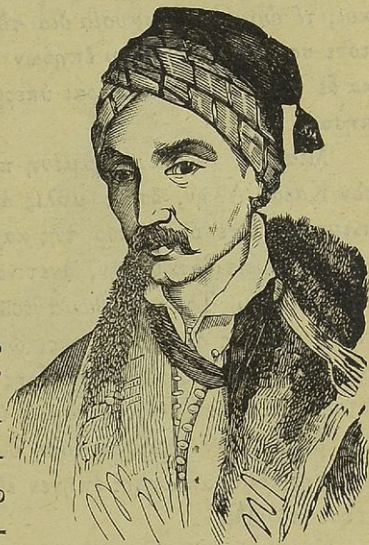
Κωνσταντῖνος Κανάρης

Τὴν φοβερὰν ὅμως καὶ σπαρακτικὴν ἐκείνην τῆς Χίου καταστροφὴν ἐμελλε μετ' ὀλίγον νὰ ἐκδικήσῃ ὁ ἀτρόμητος Ψαριανὸς Κωνσταντῖνος Κανάρης. Ὅτε οἱ Τούρκοι κατέστρεφον τὴν Χίον, ὁ ἑλληνικὸς στόλος εὐρίσκετο εἰς τὰ Ψαρά, ἔνεκα δὲ τῶν ἐναντίον ἀνέμων δὲν ἠδυνήθη νὰ πλεύσῃ πρὸς ὑπεράσπι-

σιν αὐτῆς. Ὅτε δὲ οἱ Ἕλληνες ἔμαθον τὴν θλιβεράν περὶ τῆς Χίου ἀγγελίαν, ἀπεφάσισαν νὰ καύσωσι μὲ τὰ πυρπολικά των τὸν τουρκικὸν στόλον, ὁ ὁποῖος εὔρισκετο ἀκόμη εἰς τὸν λιμένα τῆς Χίου. Δύο ἄνδρες, ὁ Ὑδρατος Πιπίνος καὶ ὁ Φαριανὸς Κωνσταντῖνος Κανάρης, ἀνέλαβον τὰ ἐκτελέσωσι τὴν κινδυνώδη καὶ παράτολμον ταύτην ἀπόφασιν. Κατὰ τὴν νύκτα λοιπὸν τῆς βῆς πρὸς τὴν 7ην Ἰουνίου τοῦ ἔτους 1822,

ἀφοῦ μετέλαβον τῶν ἀχράντων μυστηρίων, ἐξέπλευσαν μετὰ δύο πυρπολικῶν διευθυνόμενοι εἰς τὴν Χίον. Τέλος μετὰ πολλοὺς κινδύνους ἐφθάσαν ἀπαρατήρητοι εἰς τὸν λιμένα τῆς καὶ ὁ μὲν Κανάρης διηυθύνθη κατὰ τῆς ναυαρχίδος, ὁ δὲ Πιπίνος κατὰ τῆς ὑποναυαρχίδος. Ἡ νύξ ἦτο σκοτεινὴ καὶ ἀσέλιμος, ἀλλ' ἐφώτιζον τὰ περίξ τὰ τουρκικὰ πλοῖα, τὰ ὅποια ἦσαν κατὰ φωτα, διότι ἡ νύξ ἐκεῖνη ἦτο ἡ τελευταία νύξ τοῦ ῥαμαζανίου· εἶναι δὲ τὸ ῥαμαζάνι

Κωνσταντῖνος Κανάρης

θηρησκευτικὴ νηστεία τῶν Ὀθωμανῶν, κατὰ τὴν ὁποίαν οὗτοι ἐπὶ ἓν μῆνα νηστεύουσι τὴν ἡμέραν, τὴν νύκτα δὲ τρώγουσι καὶ διασκεδάζουσι. Ὁ Καρᾶ-Ἀλῆς λοιπὸν κατὰ τὴν νύκτα ἐκεῖνην εἶχε προσκαλέσει εἰς τὴν ναυαρχίδα πάντας τοὺς ἀξιωματικούς τῆς ξηρᾶς καὶ τοῦ στόλου καὶ συνδιεσκέδαζε μετ' αὐτῶν. Τοιοῦτοτρόπως δὲ ὁ θόρυβος τῆς ἐορτῆς καὶ ἡ ταραχὴ αὐτῆς ὑπεβοήθου, ὄχι ὀλίγον τὸ ἔργον τῶν ἀτρομήτων πυρπολητῶν. Μόλις λοιπὸν οὗτοι ἐφθασαν, ἀμέσως προτεκόλλησαν τὰ πυρπολικά των, τὰ ἤναψαν καὶ ἀπεμακρύνθησαν. Ἄλλ' ἀτυχῶς τοῦ Πιπίνου τὸ

πυρπολικόν νοηθὲν ἐγκαίρας ἀπεμακρύνθη ὑπὸ τῶν ναυτῶν τοῦ πλοίου, τὸ τοῦ Κανάρη ὁμως ὑπῆρξεν εὐτυχές, διότι αἱ φλόγες μετεδόθησαν ἀμέσως εἰς τὴν ναυαρχίδα, ἣ ὁποία διὰ μιᾶς μετεβλήθη εἰς ἡφαίστειον φλογερόν. Ὁ Κανάρης ἀποπλέων μετὰ τῶν συντρόφων του καὶ βλέπων τὸ ὠραῖον θέαμα τῆς καιομένης ναυαρχίδος ἐφώναξε· «Νά ! ἰδέτε παληότουρο-κοι, τί ὠραία φωτοχυσία διὰ τὸ μπαϊράμι σας !» Οἱ ἄνδρροι τότε σφαγεῖς τῆς Χίου ἐπήδων ἐντρομοὶ εἰς τὰς λέμβους, ἔνεκα δὲ τούτου αἱ πλειότεραι ὑπερμέτρως πληρωθεῖσαι ἀνετράπησαν.

Μία δὲ κεραία ἀνημμένη πεσοῦσα ἐπλήγωσε θανασίμως τὸν Καρᾶ Ἀλῆν, ὅστις μόλις ἀπεβιβάσθη εἰς τὴν ξηρὰν ἐξέπνευσεν. Ὅτε δὲ τὸ πῦρ τῆς καιομένης ναυαρχίδος μετεδόθη εἰς τὴν πυριτιδαποθήκην, ἀνετινάχθη εἰς τὸν ἀέρα μετὰ φοβεροῦ κρότου. Τὸ κατόρθωμα τοῦτο τοῦ Κανάρη τόσον τρόμον ἐνέπνευσεν εἰς τοὺς Τούρκους, ὥστε ἀμέσως ἀπέπλευσαν εἰς τὸν Ἑλλήσποντον. Ὁ Κανάρης ἐπιστρέψας εἰς τὰ Ψαρά ἐγένετο δεκτὸς μετ' ἐνθουσιασμοῦ ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων. Ἐν τούτοις αὐτὸς δὲν ὑπερηφανεύθη διὰ τὸ κατόρθωμά του, ἀλλ' ἀσκεπῆς καὶ ἀνυπόδητος ἐπῆγεν εἰς τὴν ἐκκλησίαν καὶ ἠὺχαρίστησε τὸν Θεόν.

Κατὰ τὴν 28 Ὀκτωβρίου τοῦ ἰδίου ἔτους ὁ Κανάρης εἰσελθὼν εἰς τὸ μεταξὺ Τενέδου καὶ Τρωάδος, ὅπου εἶχε προσορμισθῆ ἔνεκα τριχυμίας ὁ τουρκικὸς στόλος, προσεκόλλησε τὸ πυρπολικόν του εἰς τὴν ὑπονναρχίδα καὶ ἀνετίναξεν αὐτὴν εἰς τὸν ἀέρα μετὰ τῶν ἐντὸς ὑπαρχόντων 1600 ἀνδρῶν. Τοιαῦτα κατορθώματα ὁ Κανάρης διέπραξε πολλά, διὰ τοῦτο ἡ Πατρίς εὐγνωμονοῦσα ἐτίμησεν αὐτὸν μὲ τὰ μέγιστα ἀξιώματα.

ΜΑΘΗΜΑ 23ον

Αἱ ἐν Φαναρίῳ καὶ Πέτα ἀτυχεῖς μαχαὶ τῶν Ἑλλήνων. — Θάνατος Κυριακούλη Μαυρομιχάλη.

Ὁ Χουρσίτ πασᾶς, ἀφοῦ κατέβαλε τὸν ἀποστάτην Ἀλῆν,

ἐπετέθη κατὰ τῶν Σουλιωτῶν, οἱ ὅποιοι ἐπιστρέψαντες ἐκ τῆς Κερκύρας κατὰ τὸ ἔτος 1820, ἤρχισαν τὸν ὑπὲρ ἐλευθερίας ἀγῶνα. Ἄν καὶ ἐξ ἀρχῆς ὁ Χουρσίτ ἐπαθε μεγάλας ζημίας, ἐν τούτοις ἐξηκολούθησε τὸν κατὰ τῶν Σουλιωτῶν ἀγῶνα μετὰ μεγάλης ἐπιμονῆς. Οἱ Σουλιῶται τέλος μὴ δυνάμενοι πλέον ν' ἀντίσχωσι κατὰ τῶν πολυαρίθμων τουρκικῶν στρατευμάτων καὶ ἐξαντλήσαντες τὰς τροφὰς καὶ τὰ πολεμεφόδια ἀπεφάσι-

σαν νὰ ζητήσωσι τὴν βοήθειαν τῶν ἄλλων Ἑλλήνων. Καὶ πράγματι ἡ τότε ἐλληνικὴ Κυβέρνησις ἔσπευσε ν' ἀποστείλῃ 4,000 Ἑλλήνων καὶ φιλελλήνων ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Ἀλεξάνδρου Μαυροκορδάτου, ὅπως βοηθήτωσι τοὺς ἀτυχεῖς Σουλιώτας. Οὗτοι τὸ πρῶτον ἀπεβιάσθησαν εἰς τὸ Μεσολόγιον, καὶ ἀπ' ἐκεῖ ὁ Μαυροκορδάτος προαπέστειλε τὸν ἥρωα τοῦ Βαλτετσίου Κυριακούλην Μαυρομιχάλην μετὰ 500 Μανιατῶν εἰς τὸν λιμένα τῆς Κιάφας Φανάριον, ὅπως ἐφο-

Ἀλέξανδρος Μαυροκορδάτος.

διάσῃ τοὺς Σουλιώτας μετὰ τροφὰς καὶ πολεμεφόδια. Ἄλλ' ἀτυχῶς οὗτοι περικυκλωθέντες ὑπὸ 4,000 Τούρκων ἐνίκηθησαν καὶ ἔχασαν τὸν γενναῖον ἀρχηγόν των Κυριακούλην.

Ἐπειτα ὁ Μαυροκορδάτος προχωρήσας μετὰ τοῦ ὑπολοίπου στρατοῦ ἤλθε καὶ ἐστρατοπέδευσε εἰς τι χωρίον Πέτα, πλησίον τῆς Ἄρτης κείμενον. Ἄλλ' αἰφνης ἐπιτίθεται κατ' αὐτῶν ὁ Κιουταχῆς μετὰ 6,000 πεζῶν καὶ ἰππέων, καὶ συνάπτεται μάχη φοβερά. Οἱ Ἕλληνες ἐπολέμουν γενναίως· οἱ δὲ φιλέλληνες ἐνίκων τοὺς ἀπέναντι αὐτῶν Τούρκους. Αἰφνης

δμως ἔκ τινος παρακειμένου λόφου καὶ ἔκ τῶν ὀπισθεν ἐπιπίπτει κατ' αὐτῶν σῶμα τι Ἀλβανῶν. Τότε οἱ Ἕλληνες νομίσαντες ὅτι ἐπροδόθησαν ἤρχισαν νὰ διασκορπίζονται. Οἱ Τούρκοι λαβόντες θάρρος ὤρμησαν κατ' αὐτῶν καὶ περιεκύκλωσαν τοὺς φιλέλληνας. Οὗτοι ἀνθίστανται μὲ καρτερίαν καὶ ἥρωισμόν ἀπαράμιλλον· ἀλλ' ἐπὶ τέλους πίπτουσι σχεδὸν πάντες, ἀλλ' ἔπεσαν ἥρωικῶς καὶ ἐνδοξῶς. Μόνον 25 διεσώθησαν διασχίσαντες τὰς ἐχθρικὰς τάξεις μὲ τὰς λόγχας ὑπὸ τὸν ἔκ Βυρτεμβέργης στρατηγὸν Νόρμαν. Ὁ Νόρμαν, ὅτε συνήντησε τὸν Μαυροκορδάτον, τῷ εἶπε μὲ ὑπερηφάνειαν ἀλλὰ καὶ μὲ καρδίαν συντετριμμένην· «πρίγκιψ, τὸ πᾶν ἐχάσαμεν, ἐκτός τῆς τιμῆς».

ΜΑΘΗΜΑ 24ον

Εἰσβολὴ τοῦ Ἰσχυροῦ εἰς τὴν Πελοπόννησον
καὶ καταστροφὴ αὐτοῦ.

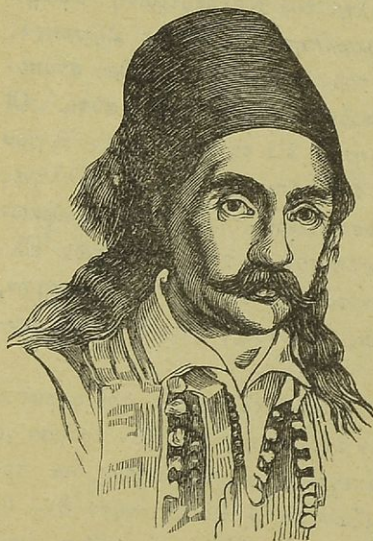
Ὁ Σουλτᾶνος, ἀφοῦ ἀπηλλάγη ἀπὸ τὸν Ἀλῆν, ὑπὸ μιᾶς φροντίδος κατείχετο καὶ ἡ φροντίς αὐτῆ ἦτο πῶς νὰ κατασβέσῃ τὴν ἑλληνικὴν ἐπανάστασιν. Διῶρισε λοιπὸν στρατηγὸν νέας ἐκστρατείας τὸν Μαχμουὶ πασᾶν, τὸν ἐπονομαζόμενον Δράμαλην. Οὗτος δὲ περὶ τὰς ἀρχὰς Ἰουνίου τοῦ 1822 ὁδηγῶν 24, 000 πεζῶν καὶ 6,000 ἵππέων εἰσέβαλε πρῶτον εἰς τὴν Στερεὰν Ἑλλάδα καὶ κατῆλθεν ἀκωλύτως εἰς τὴν Πελοπόννησον. Ἐκεῖ δὲ καταλαβὼν τὸν Ἀκροκόρινθον προχώρησεν ἔπειτα καὶ τὴν 12 Ἰουλίου ἐστρατοπέδευσε πρὸ τοῦ Ἄργους. Ὁ Δράμαλης εὐρὼν τὸ φρούριον τοῦ Ἄργους κατειλημμένον ὑπὸ τοῦ Δημητρίου Ὑψηλάντου μετὰ 700 ἀνδρῶν ἐθεώρησε καλὸν νὰ κυριεύσῃ αὐτὸ πρῶτον καὶ ἔπειτα νὰ προχωρήσῃ κατὰ τῆς Τριπόλεως, τὴν ὅποιαν κατεῖχον οἱ Ἕλληνες. Ἐπολιόρησε λοιπὸν τὸ φρούριον στενωῶς· ἀλλ' ἐν τῷ μεταξὺ ἔφθασεν ὁ Κολοκοτρώνης καὶ κατέλαβε τοὺς Μύλους. Οἱ σύντροφοί του κατ' ἀρχὰς ἦσαν ὀλίγοι, ἀλλ' ἡ βροντώδης φωνὴ τοῦ γηραίου στρατηγοῦ ἀκουσθεῖσα εἰς τὰ πέριξ ταχέως συνήθροισε περὶ τὰς 10,000 Ἑλλήνων. Ἦδη ὁ στρατὸς τοῦ

Δράμαλη ἤρχισε νὰ ὑποφέρει ἀπὸ πείναν, διότι εἶχεν ἐξαντλήσει τὰς τροφάς, πρὸς τούτοις δὲ διάφοροι ἀσθένειαι ἐδεκάτιζον αὐτόν. Ἔνεκα τούτου ὁ Δράμαλης ἐσκέπτετο νὰ ὑποχωρήσῃ εἰς τὴν Κόρινθον. Τοῦτο ἐνόησας ὁ Κολοκοτρώνης ἐσπευσεν ἐγκαίρως μετὰ 2,500 ἀνδρῶν καὶ κατέλαβε τὰ Δερβενάκια, ὁ δὲ Ὑψηλάντης, Παπαφλέσσας, Πλαπούτας, Νικηταρᾶς καὶ ἄλλοι κατέλαβον κατὰ συμβουλήν τοῦ Κολοκοτρώνη ὑψωμάτι κείμενον πλησίον τοῦ ἐρημοκκλησίου «Ἅγιος Σάβιτης». Ὅτε λοιπὸν τὸ πρῶτον σῶμα τοῦ Δράμαλη εἰσῆλθεν ἀνυπόπτου εἰς τὰ Δερβενάκια, φοβερὸν πῦρ ὑπεδέχθη αὐτό. Οἱ Τούρκοι ἐντρομοὶ τότε προχώρησαν εἰς τὸ μέρος τοῦ Ἁγίου Σάβιτου, ἵνα σωθῶσιν, ἀλλ' ἐκεῖ ἐπιτίθενται οἱ Ἕλληνες ὀπλαρχηγοὶ καὶ τοὺς δεκατίζουσι. Περί τὰς 4,000 Τούρκων ἐφονεύθησαν, ἄπειρα δὲ λάφυρα ἔπεσον εἰς τὰς χεῖρας τῶν Ἑλλήνων. Ὁ Νικηταρᾶς διὰ τὴν τόλμην καὶ τὴν καταστροφὴν, τὴν ὁποίαν ἐπροξένητεν εἰς τοὺς Τούρκους, ὠνομάσθη καὶ δευτέραν φορὰν *Τουρκοφάγος*.

Ὁ Δράμαλης, μόλις ἔμαθε τὴν καταστροφὴν τοῦ στρατοῦ του, τόσον ἐφοβήθη, ὥστε δὲν ἐτόλμητε τὴν ἰδίαν ἡμέραν νὰ προχωρήσῃ. Τὴν ἐπομένην ὑπεχώρει εἰς Κόρινθον διὰ τοῦ στενοῦ τοῦ Ἀγινόριου, ἐλπίζων ὅτι ἡ διόδος αὕτη δὲν θὰ εἶχε καταληφθῆ ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων. Ἀλλ' ἠπατήθη διότι αἰφνης ἐπέπεσον κατ' αὐτοῦ ὁ Ὑψηλάντης, ὁ Παπαφλέσσας, ὁ Νικηταρᾶς καὶ ἐφόνευσαν περὶ τοὺς 1000 ἐκ τῶν στρατιωτῶν του. Τέλος ὁ Δράμαλης ἔφθασεν εἰς τὴν Κόρινθον μὲ τὰ λείψανα τῆς πολυαριθμοῦ στρατιᾶς του εἰς ἀθλίαν καὶ ἐλεινήν κατάστασιν. Τοιοῦτον ὑπῆρξε τὸ τέλος τῆς περιφήμου ἐκστρατείας τοῦ Δράμαλη, τὸ ὁποῖον ὀφείλεται εἰς τὴν ἀνδρείαν τῶν Ἑλλήνων ὀπλαρχηγῶν καὶ ἰδίως εἰς τὴν φρόνησιν καὶ τὴν στρατηγικὴν μεγαγοφυῖαν τοῦ Κολοκοτρώνη, ὁ ὁποῖος διὰ τοῦτο δικαίως ἀνεκηρύχθη ὑπὸ τῆς Γερουσίας ἀρχιστρατήγος τῆς Πελοποννήσου.

Δευτέρα πτώσις τοῦ Σουλίου. — Μάρκος Βότσαρης.

Μετά τὴν ἐν Φαναρίῳ καὶ Πέτρα καταστροφὴν τῶν Ἑλλη-
 των οἱ Σουλιῶται ἐξαντλήσαντες πάσας τὰς τροφὰς καὶ τὰ
 πολεμεφοδία των καὶ μὴ δυνάμενοι νὰ ἐξακολουθήσωσιν ἐπὶ
 πλέον τὸν ἄνισον κατὰ τῶν Τούρκων ἀγῶνα συγκατένευσαν

Μάρκος Βότσαρης.

ἔχει νὰ παραδοθῶσιν οὔτε νὰ
 ὑποταχθῶσιν, ἀλλὰ νὰ φύγω-
 σιν ἐκ τοῦ Σουλίου μετὰ
 ὄπλα των καὶ νὰ ὑπάγωσιν
 ὅπου θελήσωσι. Τοῦτο καὶ ἐ-
 γινεν. Ἐκ τῶν Σουλιωτῶν δ'
 ἐκείνων ἄλλοι μὲν μετέβησαν
 εἰς τὰς νήσους τοῦ Ἴονίου πε-
 λάγους καὶ ἄλλοι κατήλθον
 εἰς τὴν Ἑλλάδα, ὅπως βοη-
 θήσωσι τὴν ἐπανάστασιν. Εἰς
 ἐκ τούτων ἦτο καὶ ὁ ἥρωας
 Μάρκος Βότσαρης.

Ὁ Μάρκος ἐγεννήθη εἰς τὸ
 ἥρωικὸν Σούλι κατὰ τὸ ἔτος
 1790 καὶ ἦτο ἀνὴρ ἀνδρείος
 καὶ φρόνιμος. Εἶχεν ὑπηρετη-

σει καὶ αὐτός, ὅπως πολλοὶ ἥρωες τῆς ἐπανάστασεως παρὰ
 τῷ Ἀλῆ-πασᾶ, ἔπειτα δ' ἔλαβε μέρος εἰς τὰς περισσοτέρας
 μάχας τῶν Σουλιωτῶν κατὰ τῶν Τούρκων, ἐνθα διεκρίθη διὰ
 τὴν μεγίστην αὐτοῦ ἀνδρείαν καὶ φρόνησιν.

Πρώτη πολιορκία τοῦ Μεσολογγίου.

Μετά τὴν πτῶσιν τοῦ Σουλίου 12,000 τουρκικοῦ στρατοῦ
 ὑπὸ τὸν Ὁμέρ-Βριώνην καὶ Κιουταχῆν κατέβησαν καὶ ἐπο-
 λιόρκησαν ἀπὸ ξηρᾶς τὸ Μεσολόγγιον, ὃ δὲ Ἰουσοῦφ-πασᾶς
 ἀποπλεύσας ἐκ Πατρῶν ἀπέκλεισεν αὐτὸ ἀπὸ θαλάσσης. Εἰς

τὸ Μεσολόγγιον εἶχον ὀχυρωθῆ 600 μόνον ἄνδρες ὑπὸ τὸν Μαυροκορδάτον, Μακρῆν, Βόστάρην καὶ ἄλλους. Οἱ πολιορκούμενοι ἐντὸς ὀλίγου περιῆλθον εἰς ἀμηχανίαν, διότι καὶ τὰ ὀχυρώματα τῆς πόλεως ἦσαν ἀσθενῆ καὶ αἱ τροφαὶ πολὺ ὀλίγαι. Ἡ ἐπιμονὴ ὅμως καὶ ἡ ἀνδρεία των ἦτο μεγάλη. Διὰ τοῦτο ἀπέκρουσαν ἡρωικῶς πάσας τὰς ἐφόδους τῶν ἐχθρῶν καὶ κατόπιν μὲ ψευδεῖς ὑποσχέσεις περὶ παραδόσεως παρέτειναν τὸν χρόνον τῆς πολιορκίας, μέχρις ὅτου κατέφθασεν ὁ Μιαούλης, ὅστις διαλύσας τὴν πολιορκίαν τῆς θαλάσσης ἀπέβιβασε τροφὰς καὶ πολεμεφόδια, προσέτι δὲ καὶ βοήθειαν ἐκ 1000 ἀνδρῶν ὑπὸ τὸν Πετρόμπεην, Ζαίμην, καὶ Δηλιγιάννην. Τότε οἱ ἐν Μεσολογγίῳ Ἕλληνες παρήγγειλαν εἰς τὸν Ὁμῆρ Βριώνην· « Ἄν θέλῃς τὸ Μεσολόγγι, ἔλα νὰ τὸ πάρῃς ». Οἱ τοῦρκοι ἰδόντες ὅτι ἐνεπαίχθησαν ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων ἀπεφάσισαν νὰ κυριεύσωσι τὸ Μεσολόγγιον τὴν νύκτα τῶν Χριστουγέννων, ὅτε οἱ Ἕλληνες θὰ ἦσαν εἰς τὴν ἐκκλησίαν. Ἄλλ' ἠπατήθησαν. Οἱ Ἕλληνες ἐγκαίρως μαθόντες τοῦτο ἔμειναν εἰς τὰς θέσεις των. Ὅτε λοιπὸν περὶ τὸ μεσονύκτιον οἱ Τούρκοι ἐπλησίασαν εἰς τὰ ὀχυρώματα ἀνύποπτοι, φονικὸν πῦρ τοὺς ὑπέδεχθη. Κατατρομαγμένοι τότε ἐτράπησαν εἰς φυγὴν, ἀφοῦ ἔχασαν περὶ τοὺς 200. Τὸ πάθημα τοῦτο τόσον τοὺς ἐφόβισεν, ὥστε ἀμέσως ἔλυσαν τὴν πολιορκίαν καὶ ἐφυγον ἐν καιρῷ νυκτὸς πρὸς τὸ Ἀγρίνιον ἐγκαταλείψαντες τὰ τηλεβόλα, τὰ πολεμεφόδια καὶ τὰς ἀποσκευὰς των! Ἄλλ' ἐνῶ ἔσπευδον νὰ διαβῶσι τὸν ποταμὸν Ἀχελῷον, οὗτος εἶχε πλημμυρῆσει καὶ ἐπνίγησαν περὶ τοὺς 500, οἱ δὲ ἄλλοι κακῶς ἔχοντες ἐπέραταν εἰς τὴν Πρέβεζαν.

ΤΡΙΤΟΝ ΕΤΟΣ ΤΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ

ΜΑΘΗΜΑ 26ον

Ἐκστρατεία τοῦ Βερκόφσταλν καὶ Μουσταῆ,
Θάνατος Μάρκου Βότσαρη

Μετὰ τὴν καταστροφὴν τοῦ Δράμαλι ὁ Σουλτᾶνος ἀπέ-

στείλειν ἑναντίον τῆς Ἑλλάδος δύο στρατοὺς, τὸν ἓνα ἐκ Θεσσαλίας ὑπὸ τὸν Ἰουσοῦφ-πασᾶν Βερκόφτσαλην ἐκ 10,000 ἀνδρῶν, τὸν δὲ ἄλλον ἐξ Ἠπείρου ὑπὸ τὸν Μουσταῆ-πασᾶν ἐκ 16,000, ὅπως, ἀφοῦ ἐνωθῶσιν εἰς Ναύπακτον, περάσωσιν ἔπειτα εἰς τὰς Πάτρας, ἀπ' ἐκεῖ δὲ διομοιρασθέντες κατασβέσωσι τὴν ἐπανάστασιν τῆς Πελοποννήσου. Καὶ ὁ μὲν Βερκόφτσαλης ἐκκινήσας κατὰ τὰς ἀρχὰς Ἀπριλίου ἐκ Λαρίσης προχώρησε μέχρι τῆς Ἀττικῆς, ἀλλ' ἠναγκάσθη νὰ ἐπιστρέψῃ ἄπρακτος εἰς τὴν Λαμίαν· ὁ δὲ Μουσταῆς κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ Αὐγούστου διὰ τῶν Ἀγράφων εἰσέβαλεν εἰς τὴν Αἰτωλίαν καὶ ἐκεῖθεν ἀπέστειλεν ἐμπροσθοφυλακὴν ἐκ 500 ἀνδρῶν ὑπὸ τὸν Τζελαλεδὶν βέην, ἣ ὁποία ἐστρατοπέδευσε πλησίον τοῦ Καρπενησίου. Τοῦτο μαθὼν ὁ ἥρωὺς Μᾶρκος Βότσαρης ἔσπευσε νὰ συνεννοηθῆ μετ' ἄλλων ὀπλαρχηγῶν Αἰτωλῶν καὶ Ἀχαρνᾶνων, μετὰ τῶν ὁποίων ἀπεφάσισεν, ὅπως αὐτὸς μὲν ἐπιτεθῆ κατὰ τῶν ἐχθρῶν ἐκ τῆς πεδιάδος, ἐκεῖνοι δ' ἐκ τῶν ὄρεων. Μετέβη λοιπὸν ὁ Βότσαρης μετὰ 350 Σουλιωτῶν εἰς τὸ ὀρισθὲν μέρος, ἀλλ' ἐπειδὴ ἡ ὥρα παρήλθε καὶ τὸ σύνθημα διὰ τὴν κοινὴν ἐπίθεσιν δὲν εἶχε δοθῆ ὑπὸ τῶν ἄλλων Ἑλλήνων, ἀπεφάσισε μόνος του νὰ ἐκτελέσῃ τὸ τολμηρὸν καὶ κινδυνῶδες σχέδιόν του. Περὶ τὸ μεσονύκτιον λοιπὸν τῆς 9 πρὸς τὴν 10 Αὐγούστου τοῦ 1822 ἔτους ἐπέπεσε κατὰ τοῦ ἐχθρικοῦ στρατοπέδου. Ἐντρομοὶ ἐξύπνησαν εἰς Τουρκαλθανοὶ καὶ ῥίψαντές τὰ ὄπλα ἐτράπησαν εἰς ἄτακτον φυγὴν· οἱ Σουλιῶται τότε τοὺς κατεδίωξαν καὶ ἐφόνευσαν ἄνω τῶν χιλίων. Πληροφορηθεὶς δὲ ὁ Μᾶρκος ὅτι ὁ ἀρχηγὸς τῶν Τουρκαλθανῶν εἶχε τὴν σκινηνὴν του εἰς τινα μάνδραν ἔσπευσε εἰς αὐτήν. ἀλλ' ἐνῶ ὕψωσε τὴν κεφαλὴν του ὑπὲρ ἄνω τῆς μάνδρας, ἰα ἰδὼν πῶς ἦτο δυνατόν νὰ εἰσέλθῃ εἰς αὐτήν, μία σφαῖρα τουρκικὴ κτυπήσασα αὐτὸν εἰς τὸ μέτωπον τὸν ἔριψε νεκρόν! Οἱ Σουλιῶται τότε παραλαβόντες τὸ σῶμα τοῦ γενναίου ἀρχηγοῦ τῶν χλαίωντες καὶ ὀδυρόμενοι τὸ ἔφερον εἰς τὸ Μεσολογίον, ὅπου ἐτάφη μετὰ μεγάλων τιμῶν. Τότε λέγεται ὅτι ἡ ἀδελφὴ

τοῦ Μάρκου θέλουσα ν' ἀποτρέψη τὴν σύζυγόν του ἀπὸ τοῦς θρήνους εἶπεν εἰς αὐτὴν· «Μὴν κλαῖς· ἐμεῖς οἱ Σουλιώτισσες δὲν πρέπει νὰ κλαῖμε τοῦς ἄνδρας μας γιὰτὶ εἴμαστε συνηθισμένες νὰ τιὸς βλέπωμε νὰ σκοιῶνονται γιὰ τὴν πατρίδα καὶ νὰ πηγαίνουν ὅαν ἀρνιὰ σφακτὰ καὶ μυρωδάτα εἰς τὸν οὐρανὸ καὶ ὄχι ὅαν ψοφήμια ἔς τὸ κρεββάτι τοῦς!»

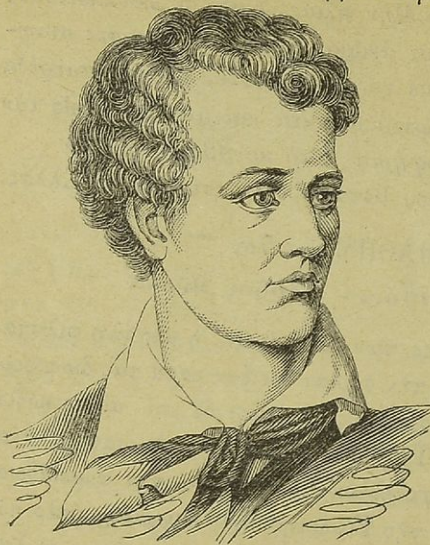
Τὸν θάνατον τοῦ Μάρκου Βότσαρη ἐθρήνησεν ὅλη ἡ Ἑλλάς.

ΜΑΘΗΜΑ 27ον

Φιλελληνισμός. — Λόρδος Βύρων.

Ἡ ἱερότης τοῦ ἀγῶνος τῶν Ἑλλήνων, ἡ μεγάλη φιλοπατρία καὶ ἡ ἀνδρεία των, τὴν ὅποیان ἐδείξαν κατὰ τὰς διαφόρους περιστάσεις τῆς ἐπαιαστάσεως, προσέτι δὲ καὶ αἱ θηριωδία καὶ ἄγρια σφαγαὶ τῶν Τούρκων, τὰς ὅποιας εἰς διάφορα μέρη ἐπραξαν, ἐκίνησαν τὸν φιλελληνισμόν, ἦτοι τὴν συμπάθειαν τῶν χριστιανικῶν λαῶν τῆς Εὐρώπης καὶ Ἀμερικῆς ὑπὲρ τῆς ἀγωνιζομένης Ἑλλάδος. Ἐνεθυμήθησαν πρὸς τοῦτοις οἱ λαοὶ ἐκεῖνοι τὴν δόξαν καὶ τὸ μεγαλεῖον τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος· ἐνεθυμήθησαν, ὅτι ἡ Ἑλλάς ὑπῆρξεν ἡ μήτηρ τῶν γραμμάτων καὶ τοῦ πολιτισμοῦ, ὅτι αὐτὴ μετέδωκεν εἰς ὅλον τὸν κόσμον τὰς τέχνας καὶ τὰς ἐπιστήμας καὶ ὅτι αὐτὴ ἔσωσε πολλάκις τὸν κόσμον ἐκ τοῦ βαρβαρικοῦ κατακλυσμοῦ. Διὰ τοῦτο πάντες προσεπάθουν δι' οἰουδήποτε μέσου ἕκαστος ἠδύνατο νὰ ὑποβοηθήσῃ τὸν ἑλληνικὸν ἀγῶνα. Οἱ ποιηταὶ διὰ τῶν συγκινητικῶν καὶ ἐνθουσιωδῶν ποιημάτων των ἐξήγειρον συμπάθειαν ὑπὲρ τῆς ἀναξιοπαθούσης Ἑλλάδος, ἄλλοι συνίστων εἰς διάφορα μέρη ἐταιρείας, οἱ ὅποισι συνέλεγον χρήματα καὶ ἀπέστειλλον εἰς τοὺς ἀγωνιζομένους τροφὰς καὶ πολεμεφόδια καὶ ἄλλοι ἄρῃνον τὰς πατρίδας των καὶ ἤρχοντο εἰς τὴν Ἑλλάδα ἵνα ἀγωνισθῶσι παρὰ τὸ πλευρὸν τῶν Ἑλλήνων ὑπὲρ τῆς ἐλευθερώσεως τῆς. Εἷς ἐκ τῶν ἀνδρῶν ἐκείνων ἦτο καὶ ὁ μέγας τῆς Ἀγγλίας ποιητῆς, ἐνθερμος δὲ τῆς Ἑλλάδος φίλος λόρδος Βύρων.

Ὁ ἀνὴρ οὗτος ἐγκαταλιπὼν πλοῦτη καὶ δόξαν καὶ τιμὰς ἀπεβίβασθη εἰς τὸ Μεσολόγγιον τὴν 4 Δεκεμβρίου τοῦ ἔτους 1823. Οἱ Ἕλληνες τὸν

Βύρων

ὑπεδέχθησαν μετὰ χαρᾶς καὶ ἐνθουσιασμοῦ. Ὁ Βύρων τότε ἐνδυσθεὶς τὴν σεμνὴν ἑλληνικὴν ἐνδυμασίαν ἀφιερῶθη ψυχῇ καὶ σώματι εἰς τὸν ἱερὸν ὑπὲρ ἐλευθερίας τῶν Ἑλλήνων ἀγῶνα. Ἐξοδεύων δὲ χρήματα ἄφθονα πρὸς τροφήν τῶν ἀγωνιζομένων προσεπάθει ὅσον ἡδύνατο νὰ καταστήσῃ τὸν πόλεμον ἀνθρωπινώτερον, προσεπάθει διὰ παντὸς μέσου νὰ συντελέσῃ εἰς τὴν εὐτυχῆ ἐκ-

θασιν τοῦ ἀγῶνος. Δυστυχῶς ὁμοῦς καταβληθεὶς καὶ τῶν τάλαιπωριῶν καὶ τῶν κόπων ἀπέθανεν ἐκ πυρετοῦ τὴν 7 Ἀπριλίου τοῦ ἔτους 1824 θρηνούμενος ὑπὸ πάντων τῶν Ἑλλήνων. Ἀπέθανε δὲ μετὰ τὸ γλυκὺ τῆς Ἑλλάδος ὄνομα εἰς τὸ στόμα «Ἑλλάς», ἔλεγεν ἀποθνήσκων ὁ μέγας ἀνὴρ, «σοῦ ἔδωκα πᾶν ὅ,τι δύναται νὰ δώσῃ ἄνθρωπος· σοῦ ἔδωκα τὰ πλοῦτη μου, τὸν καιρὸν μου, τὴν υἰγιάν μου καὶ αὐτὴν μου τὴν ζωὴν. Εἶθε ἡ θυσία μου ν' ἀποβῆ πρὸς εὐτυχίαν σου!..» Ἡ Ἑλλάς εἰς ἐνδείξιν εὐγνωμοσύνης ἔστησε τὸν ἀνδριάντα τοῦ εἰς τὸ ἐν Μεσολογγίῳ ἠρώων, ὅπου εἶχε ταφῆ.

ΤΕΤΑΡΤΟΝ ΕΤΟΣ ΤΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ

ΜΑΘΗΜΑ 28ον

Ἑποιαγὴ τῆς Κρήτης.—Καταστροφὴ τῆς Κάσου.

Αἱ ἐπανελημμένα καταστροφὰ τῶν μεγάλων τουρκικῶν στόλων καὶ τῶν πολυαριθμῶν στρατευμάτων ἐπέβαλον—εἰς ἀπελπισίαν τὸν Σουλτάνον, ὁ ὁποῖος κατενόησεν ἐπὶ τέλους, ὅτι μόνος δὲν ἠδύνατο νὰ καταβάλλῃ τὴν ἐπανάστασιν. Διὰ τοῦτο ἐζήτησε τὴν βοήθειαν τοῦ ἀντιβασιλέως τῆς Αἰγύπτου *Μεχμέτ Ἀλή*. οὗτος δὲ ἐστειλεν ἐναντίον τῆς Ἑλλάδος ἰσχυρὸν στόλον καὶ πολὺν στρατὸν ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ αἰμοβόρου *Χουσεῖν-πασᾶ*.

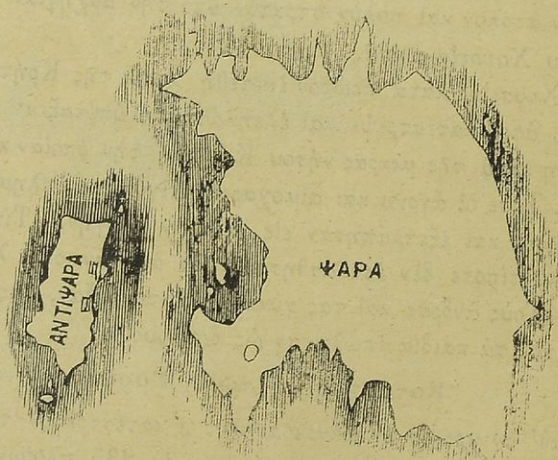
Ὁ Χουσεῖν κατὰ πρῶτον ἐπετέθη κατὰ τῆς Κρήτης, τὴν ὁποίαν, ἀφοῦ κατέστρεψε καὶ ἐλεηλάτησεν, ὑπέταξεν· εἶτα δ' ἐπετέθη κατὰ τῆς μικρᾶς νήσου Κάσου, τὴν ὁποίαν καὶ ἐκυρίευσεν. Τότε οἱ ἄγριοι καὶ αἰμοχαρεῖς Αἰγύπτιοι ἐπλημύρισαν τὴν νήσον καὶ ἐξετράπησαν εἰς φοβεράν σφαγὴν. Τίποτε δὲν ἀφῆκαν, τίποτε δὲν ἐσεβάσθησαν. Δὲν ἀφῆκαν οὔτε λίθον ἐπὶ λίθου. Τοὺς ἄνδρας καὶ τὰς γυναῖκας κατέσφαζαν, τὰς δὲ νεανίδας καὶ τὰ παιδιά ἐπώλησαν ὡς δούλους.

Καταστροφὴ τῶν Ψαρῶν.

Καθ' ὃν χρόνον οἱ Τουρκοαιγύπτιοι κατέστρεφον τὴν Κάσον ὁ τουρκικὸς στόλος συγκεῖμενος ἐκ 235 πλοίων ὑπὸ τὸν ναύαρχον *Χοσρέφ* διηφιύνητο ἐναντίον τῶν Ψαρῶν. Κατὰ τὴν 20 Ἰουνίου φθάσας ἐκεῖ ὁ Χοσρέφ ἤρχισε σφοδρὸν κατὰ τῆς πόλεως κανονιοβολισμὸν· κατόπιν δὲ κατορθώσας νὰ ἀποβιβάσῃ εἰς τι μέρος τῆς νήσου, τὸ ὅποιον ἔμενον ἀφύλακτον, μέρος στρατοῦ κατώρθωσε νὰ γίνῃ κύριος τῆς νήσου. Ἡ πόλις παρεδόθη εἰς τὸ πῦρ, οἱ δὲ αἰμοχαρεῖς Τούρκοι διέτρεχον τὴν νήσον σφάζοντες καὶ λεηλατοῦντες. Ὅσοι ἐζήτουν τὴν σωτηρίαν διὰ τῆς φυγῆς εὕρισκον τὸν θάνατον· θρήνος καὶ κραυγαὶ τῶν σφαζομένων πανταχοῦ ἠκούοντο, τὸ δὲ αἷμα ἔτρεχε πο-

ταμηδόν. Πολλοί, ἵνα μὴ πέσωσιν εἰς χεῖρας τῶν Τούρκων, ἐρρίπτοντο εἰς τὴν θάλασσαν!

Τὴν ἐπομένην οἱ Τούρκοι ἐπετέθησαν κατὰ τοῦ Παλαιοκάστρου, τὸ ὅποιον ἦτο ἀσθενές τι ὀχύρωμα, εἰς τὸ ὅποιον εἶχον καταφύγει πολλὰ γυναικόπαιδα καὶ ὀλίγοι ἄνδρες. Ἀλλὰ πᾶσαι αἱ κατ' αὐτοῦ ἐφοδοὶ τῶν Τούρκων ἀπεκρούσθησαν γενναίως· τέλος δέ, ὅτε οὗτοι εἰσώρμησαν εἰς τὸ ὀχύρωμα, ὁ Ἀντώνιος Βροισάνος ἔθεσε πῦρ εἰς τὴν πυριτιδαποθηκὴν, καὶ τοιουτοτρόπως οἱ τελευταῖοι πρόμαχοι πῶν Ψαρῶν ἐτάφησαν ἐνδόξως ὑποκάτω τῶν ἐρειπίων μετὰ δισχιλίων ἀπίστων!...

Φοβερά ἦτο ἡ καταστροφή τῶν Ψαρῶν· 20,000 ἐσφάγησαν, οἱ λοιποὶ ἐξηνδραποδίσθησαν, ἡ δὲ νῆσος ὄλη ἠρημώθη. Οἱ Ψαριανοὶ ἔχασαν τὰ πάντα, ἀλλὰ τοὺς ἔμεινε δόξα ἀθάνατος. Ἴδου πῶς τὴν περιγράφει ὁ ἐθνικὸς ποιητὴς Σολωμὸς.

«Σ' τῶν Ψαρῶν τὴν ὀλόμυρον θάλαξιν

Περπατῶντας ἡ δόξα-μονάχη

Μελεῖ τὰ λαμπρὰ παλληκάρια

Καὶ 'ς τὴ κόμη στεφάνι φορεῖ,

Καιωμένο ἀπὸ ἄλιγα χορτάρια

Ποῦχαν μένει 'ς τὴν ἔρημη γῆ».

ΠΕΜΠΤΟΝ ΕΤΟΣ ΤΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ

ΜΑΘΗΜΑ 29ον

•Ο Ἰβραήμ εἰς Πελοπόννησον.

Τὰς φοβερωτέρας δοκιμασίας υπέστησαν οἱ Ἕλληνες κατὰ τὸ ἔτος 1825, ὅτε ἀπεστάλη κατὰ τῆς Πελοποννήσου ὁ υἱὸς τοῦ ἀντιβασιλέως τῆς Αἰγύπτου Ἰβραήμ-πασῶς μετὰ πολυαριθμοῦ στρατοῦ. Οὗτος ἀποβασθεῖς εἰς τὴν Πελοπόννησον ἔσπειρε τὴν σφαγὴν, τὴν λεηλασίαν καὶ τὴν ἐρήμωσιν, ὅπου καὶ ἂν διήρχετο. Κατὰ πρῶτον κατέλαβε χωρὶς ἀντίστασιν τὴν Μεθώνην, ἰσχυρὸν φρούριον τῆς Πύλου· ὅτε δ' ἔμαθον τοῦτο οἱ Ἕλληνες, ἐστράτευσαν εἰς Μεσσηνίαν καὶ κατέλαβον τὸ χωρίον Κρεμμύδι. Μάχης γενομένης οἱ Ἕλληνες ἐνικήθησαν καὶ ἔχασαν περισσοτέρους τῶν 500 ἀνδρῶν. Ὁ Ἰβραήμ κατόπιν ἀπεβίβασε στρατὸν εἰς τὴν νῆσον Σφακτηρίαν, τὴν ὅποιαν μετὰ φοβερὰν μάχην ἐκυρίευσε. Διακόσιοι Ἕλληνες ἠχμαλωτίσθησαν κατὰ τὴν μάχην ταύτην καὶ 350 ἐφονεύθησαν, μεταξύ τῶν ὁποίων καὶ ὁ Ἀναγνωστῆρας, ὁ Σαχίνης, ὁ Τσαμαδὸς καὶ ὁ φιλέλλη, Ἴταλὸς Σανταρόζας. Ὁ Σαχτούρης καὶ ὁ Μαυροχορδάτος διετώθησαν ὡς ἐκ θαύματος. Ἀλλὰ τὴν πῶσιν τῆς Σφακτηρίας ἐξεδίκησε μετ' ὀλίγον ὁ ἀτρόμητος Μιαούλης, ὁ ὅποτος εἰσελθὼν εἰς τὸν λιμένα τῆς Μεθώνης, ὅπου ὑπῆρχον 30 ἑχθρικά πλοῖα, τὰ κατέκαυσε.

Μετὰ ταῦτα ὁ Ἰβραήμ ἐπροχώρησεν εἰς τὰ ἐνδότερα τῆς Πελοποννήσου λεηλατῶν καὶ καταστρεφῶν.

Ἡ ἐν Μανιακίῳ μάχη. — Θάνατος τοῦ Παπαφλέσσα.

Ὁ αἰμαβόρος Ἰβραήμ ἀπ' οὗ ἀπεβιβάσθη εἰς τὴν Πελοπόννησον δὲν ἔπαυσεν ἀπὸ τοῦ νὰ σφάζῃ καὶ νὰ λεηλατῇ καὶ νὰ καταστρέφῃ πᾶν ὅ,τι εὑρίσκειν ἢ συνήντα, διὰ τοῦτο οἱ Ἕλληνες μὲ φρίκην καὶ τρόμον ἐζήτουν σωτηρίαν εἰς τὰ ὄρη. Ἀλλ' ἐνθ' τοὺς πάντας εἶχε καταλάβει φόβος καὶ ἀπελπισία καὶ οὐδεὶς ἐτόλμα νὰ ἀνταπεξέλθῃ κατ' αὐτοῦ, ὁ γενναῖος Παπαφλέσσας ἀπεφάσισε νὰ ἐμποδίσῃ τὴν καταστρεπτικὴν του

πορείαν. Ὄθεν κατέλαβε μετ' ὀλίγων συντρόφων του τὸ Μανιάκι καὶ ὠχυρώθη προχείρως ἐκεῖ. Κατὰ τὴν 20 Μαΐου τοῦ ἔτους 1825 ὁ Ἰβραήμ ἐφώρμησε κατ' αὐτοῦ μὲ 6,000 Ἀραβας καὶ συνῆψε μάχην φοβερὰν. Ἐπὶ ἐξ ὥρας οἱ ἥρωες τοῦ Παπαφλέσσα ἀπέκρουον τὰς λυσσώδεις ἐφόδους τῶν ἐχθρῶν, ἀλλ' ἐπὶ τέλος περιεκυκλώθησαν πανταχόθεν καὶ τὰ στίφη τῶν ἐχθρῶν εἰσῆλθον εἰς τὰ ἀσθενῆ ὀχυρώματά των. Ἐκεῖ τότε συνεκροτήθη μία ἐκ τῶν αἱματηροτέρων ἀλλὰ καὶ ἐνδοξοτέρων μαχῶν τῆς ἐπαναστάσεως, κατὰ τὴν ὁποίαν ἐφρονεῦθη ὁ νέος Λεωνίδας Παπαφλέσσας ὡς καὶ πάντες οἱ σύντροφοὶ του ἥρωικῶς μαχομένοι.

ΜΑΘΗΜΑ 30ον

Ὁ Ἰβραήμ παῖδες περιτρέχων τὴν Πελοπόννησον.

Ὁ Ἰβραήμ μετὰ τὴν ἐν Μανιακίῳ μάχην κατέλαβε τὰς Καλάμας, τὰς ὁποίας καὶ ἐπυρπόλησεν· ἔπειτα ἐπροχώρησεν εἰς τὴν Πολιανὴν καὶ ἐπετέθη κατὰ τῶν ἐκεῖ πλησίον ὠχυρωμένων Ἑλλήνων ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Κολοκοτρώνη. Οἱ Ἕλληνες ἐπὶ δύο ὀλοκλήρους ὥρας ἀπέκρουον τὰς ἐπιθέσεις τῶν ἐχθρῶν ἀλλ' ἐπὶ τέλος ἠναγκάσθησαν νὰ ὑποχωρήσωσι, διότι δὲν εἶχον πυροβολικόν. Ἀπ' ἐκεῖ προχωρήσας ὁ Ἰβραήμ κατέλαβε τὴν Τρίπολιν καὶ ἐσχόπει νὰ προχωρήσῃ, ὅπως καταλάβῃ τὸ Ναύπλιον· ἀλλ' ὀλίγοι Ἕλληνες ὑπὸ τὸν Ὑψηλάντην καὶ Μακρυγιάννην καταλαβόντες τοὺς Μύλους ἀπέκρουσαν αὐτόν. Κατόπιν πυρπολήσας τὸ Ἄργος ἐπέστρεψεν εἰς Τρίπολιν καὶ ἐξηκολούθησε τὴν λεηλασίαν, διαρπαγὴν καὶ ἐρήμωσιν τῆς Πελοποννήσου. Κατὰ τὸν χειμῶνα δὲ καὶ κατὰ διαταγὴν τοῦ Σουλτάνου μετέβη εἰς Μεσσολόγγιον, ὅπως ἐνούμενος μετὰ Κιουταχῆ κυριεύσῃ αὐτό.

Δευτέρα πολιορκία τοῦ Μεσολογγίου.

Κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ἔτους 1825 ὁ Σουλτάνος διώρισεν στρατάρχην τῆς δυτικῆς Ἑλλάδος τὸν Κιουταχῆν καὶ διέταξεν αὐτὸν μὲ πάντα τρόπον νὰ κυριεύσῃ τὸ ὑπερήφανον Με

σολόγγιον. Οὗτος λοιπὸν ὀδηγῶν 20,000 ἀνδρῶν ἐφθασεν εἰς τὸ Μεσολόγγιον καὶ ἐπολιορκήσεν αὐτό, ἐνῶ ὁ τουρκικὸς στόλος ἐλθὼν ἐκ Πατρῶν ἐπολιορκήσεν αὐτὸ ἀπὸ θαλάσσης. Πεντακισχίλιοι γενναῖοι ἄνδρες ἐφρούρουν τὴν πόλιν, ἀλλ' ἐντὸς αὐτῆς ὑπῆρχον 12,000 γέροντες, γυναῖκες καὶ παιδιὰ φέροντες μεγάλα προσκόμματα εἰς τὴν ἄμυναν, διότι τὰ τρόφιμα ἦσαν ὀλίγα.

Ὁ Κιουταχῆς προσεπάθησε δι' ἀλλεπαλλήλων ἐφόδων νὰ κυριεύσῃ τὸ Μεσολόγγιον· ἀλλ' οἱ Ἕλληνες ὄχι μόνον ἀπέκρουσαν αὐτὰς γενναίωτα, ἀλλ' ἔκαμον καὶ αὐτοὶ τρεῖς ἐφόδους ἐναντίον τῶν Τούρκων, κατὰ τὰς ὁποίας ἐφόνευσαν πολλοὺς ἐξ αὐτῶν καὶ ἔλαβον πολλὰ λάφυρα καὶ αἰχμαλώτους. Κατὰ τὰ τέλη Ἰουλίου ἐπεφάνη ὁ ἑλληνικὸς στόλος ὑπὸ τὸν ναύαρχον Μιαούλην, ὁ ὁποῖος τρέψας εἰς φυγὴν τὸν τουρκικὸν στόλον εἰσήγαγεν εἰς τοὺς πολιορκουμένους τροφὰς καὶ πομεμεφόδια. Τότε ἐνθαρρυνθέντες οἱ ἐντὸς τοῦ Μεσολογγίου εὐρισκόμενοι ἐξῆλθον ἐκ τοῦ τείχους καὶ μετὰ τριῶν ὥρων ἥρωικὸν ἀγῶνα ἐπέστρεψαν εἰς τὸ Μεσολόγγιον, ἀπὸ ἐφόνευσαν πολλοὺς καὶ κατέστρεψαν πολλὰ ὀχυρώματα τῶν Τούρκων. Ἐν τούτοις ὁ Κιουταχῆς δὲν ἀπηλπίσθη, ἀλλ' ἐπέμεινε πολιορκῶν τὸ Μεσολόγγιον. Κατὰ τὸ ἐξάμηνον διάστημα τῆς πολιορκίας τοῦ Μεσολογγίου ὁ Κιουταχῆς εἶχε χάσει περὶ τὰς 13,000 στρατοῦ, ἀλλ' ὅμως δὲν εἶχε χάσει καὶ τὸ θάρρος του. Κατὰ τὸν μῆνα μάλιστα Ὀκτώβριον ἀπεφάσισε νὰ κάμῃ γενικὴν ἐναντίον αὐτοῦ ἐφοδὸν· ἀλλ' ἐνῶ ἔκαμε τὰς προετοιμασίας τῆς ἐφόδου οἱ πολιορκούμενοι ἐξεληθόντες ἐκ τοῦ τείχους ξιφῆρεις ὤρμησαν κατὰ τῶν Τούρκων καὶ ἐφόνευσαν πολλοὺς αὐτῶν. Τέλος ἰδὼν ὅτι δὲν ἠδύνατο νὰ κάμῃ τίποτε ἠναγκάσθη νὰ ὑποχωρήσῃ εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ ὄρους Ζυγοῦ, ὅπως διαχειμάσῃ. Ἀλλ' ἐκεῖ μετ' ὀλίγον κατέφθασεν ὁ Ἰμβραήμ.

ΕΚΤΟΝ ΕΤΟΣ ΤΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ

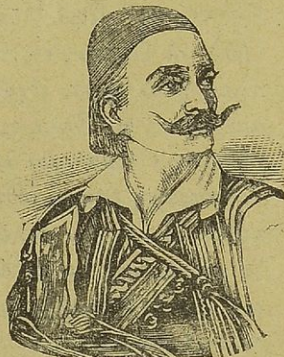
ΜΑΘΗΜΑ 31ον

Ἐξακλουθούσις τῆς πολιορκίας τοῦ Μεσολογγίου.

Ὁ Ἰβραήμ ἀφήσας ἱκανὸν στρατὸν ἐν Πελοποννήσῳ ἔσπευσεν εἰς τὸ Μεσολόγγιον μετὰ 20,000 Αἰγυπτίων καὶ ἔτραποπέδευσε πλησίον τοῦ Κιουταχῆ. Ἀνεγείρας δὲ νέα χαρῶματα ἐκαυχῆθη, ὅτι ἐντὸς δύο ἐβδομάδων θὰ ἐκυρίευσεν τὸν φράκτην ἐκεῖνον, ὅπως περίφρονητικῶς ὠνόμασε τὰ χαμηλὰ ὄχυράματα τοῦ Μεσολογγίου, χάριν τοῦ ὀποίου ὁ Κιουταχῆς ἐξώδευσε δατῶ μῆνας καὶ ἔχασε περὶ τὰς 15,000 στρατιῶν. Ὁ Κιουταχῆς δυσαρεστηθεὶς ἐκ τῶν λόγων τοῦ ὑπερηφάνου Αἰγυπτίου ἀπεχώρησεν ἐκ τῆς πολιορκίας εἰπὼν εἰς τὸν Ἰβραήμ· «τότε κυρίευσεν σὺ τὸν φράκτην τοῦτον». Ὁ Ἰβραήμ τότε ἔκαμε φοβερὰν ἐπίθεσιν κατὰ τοῦ Μεσολογγίου, ἀλλ' ἀπεκρούσθη ὑποστὸς μεγάλας ζημίας. Μετὰ τὴν πρώτην ἐπίθεσιν ἔκαμεν ἄλλην καὶ κατόπιν αὐτῆς ἄλλην· εἰς μάτην ὅμως· πάντοτε ἀπεκρούετο ἥρωικῶς. Διὰ τοῦτο μετὰ 15 ἡμερῶν ἀνωφελεῖς ἀγῶνας ἠναγκάσθη νὰ ζητήσῃ τὴν βοήθειαν τοῦ Κιουταχῆ. Ἐνωθέντες λοιπὸν οἱ δύο πασάδες ἀπετέλεσαν στρατὸν ἐξ 25,000 καὶ περιζώσαντες τὴν πόλιν ἤρχισαν τὰς ἐφόδους τῶν ἀπὸ θαλάσσης. Φοβερά ἦτο ἡ θέσις τῶν πολιορκουμένων τότε· εὐτυχῶς ὁ Μιασούλης κατορθώσας νὰ διασπάσῃ τὸν ἀποκλεισμὸν εἰσήγαγεν εἰς τοὺς πολιορκουμένους τροφὰς καὶ πολεμεφόδια. Ἀλλὰ μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τοῦ ἐλληνικοῦ στόλου ἡ πολιορκία ἐπανελήφθη μετὰ μεγαλυτέρας σφοδρότητος. Τέλος τὰ νησύδρια Βασιλάδι καὶ Ντολμαῆς μετὰ γενναίαν ἀντίστασιν ἐκυριεύθησαν· μόνον ἡ Κλείσσοβα, τὸ προπύργιον τοῦ Μεσολογγίου ἀντεῖχεν ἀκόμη. Τὴν Κλείσσοβαν ὑπερήσπιζεν ὁ ἥρωϊς Κίτσος Τζαβέλλας μετὰ 130 ἀνδρῶν ἀποκρούων ἥρωικώτατα τὰς λυσσώδεις ἐπιθέσεις τῶν ἐχθρῶν. Τὸ ἥρωικὸν ὅμως καὶ ὑπερήφανον Μεσολόγγι, τὸ Μεσολόγγι, τὸ ὅποιον πολυάριθμοι ἐχθρικοὶ στρατοὶ δὲν ἠδυνήθησαν νὰ

καταβάλωσιν, ἤρχισε νὰ ὑπόκυπτη εἰς ἕτερον ἐχθρὸν φοβερόν καὶ ἀκατάβλητον, τὴν πείναν. Αἱ ζωτροφίαι καὶ τὰ πολεμφοδία εἶχον ἐξαντληθῆ ἔντελῶς, οἱ δὲ πολιορκούμενοι ἠναγκάζοντο νὰ τρώωσι φύκη, σκώληκας, γαλαῖς, ποντικούς, δέρματα βεβρασμένα καὶ ὅ,τι ἄλλο εὔρισκον, ἵνα κατευνάσωσι τὴν πείναν των. Πρὸς τούτοις διάφοροι θανατηφόροι ἀσθένειαι ἀνεπτύχθησαν. Ἄνδρες, γυναῖκες καὶ παιδιά ὠχροὶ καὶ ἐξησθημένοι ἐκ τῆς πείνης, τῶν κακουχιῶν καὶ τῶν στερήσεων, περιπλανῶντο ὡς σκελετοὶ ἀνά τὴν πόλιν, πολλοὶ δὲ ἀπέθνησκον εἰς τὸ μέσον τοῦ δρόμου. Ὅλοι σχεδὸν αἱ οἰκίαι τῆς πόλεως εἶχον καταπέσει ἀπὸ τὰς σφαιρας καὶ ἀπὸ τὰς βόμβας τῶν ἐχθρῶν, οἱ δὲ πολιορκούμενοι ἠναγκάζοντο νὰ μένωσι καθ' ὅλην τὴν νύκτα ἐν ὑπαίθρῳ. Ἀπελπιστικὴ καὶ ἀξιόθρηνητος ἦτο ἡ θέσις τῶν πολιορκουμένων· καὶ ἐν τούτοις πάντες εἶχον

Κίτσιος Τζαβέλλας

λάβει μίαν ἀπόφασιν· ν' ἀποθάνωσι καὶ ὄχι νὰ παραδοθῶσι. Τέλος μὴ δυνάμενοι νὰ ὑποφέρωσιν ἐπὶ πλέον συνῆλθον εἰς συνάθροισιν, καθ' ἣν ἔλαβον τὴν γενναίαν καὶ τολμηρὰν ἀπόφασιν νὰ διασχίσωσιν ἐν καιρῷ νυκτὸς ξιφῆρεις τὰς τάξεις τῶν ἐχθρῶν. Ὡς κατάλληλον δὲ νύκτα ἐθεώρησαν τὴν νύκτα τῆς 10ης Ἀπριλίου τοῦ ἔτους 1826. Τὸ σύνθημα τῆς ἐξόδου ὠρίσθη νὰ δώσῃ ὁ Καραϊσκάκης καὶ ὁ Κώστας Βότσαρης.

ΜΑΘΗΜΑ 32ον

Ἡ ἡρωικὴ ἐξοδος τοῦ Μεσολογγίου.

Ὅτε ἔφθασεν ἡ νύξ τῆς 10ης Ἀπριλίου, πάντες, ἄνδρες, γέροντες καὶ γυναικόπαιδα ἦσαν ἔτοιμοι καὶ περιέμενον μὲ ἀνυπομονήσαν τὸ σύνθημα, ὅπως κάμωσι τὴν γενικὴν ἐξοδον. Μόνον οἱ γέροντες καὶ οἱ ἀσθενεῖς ἐγκατελείποντο· ἀλλὰ καὶ οὗτοι

εἶχον ἀπορασίσει νὰ πωλήσωσι πολὺ ἀκριβὰ τὴν ζωὴν των. Συσωρευθέντες δηλαδὴ εἰς στερεὰς οἰκίας ἦσαν ἔτοιμοι νὰ θέσωσι πῦρ εἰς τὴν πυρίτιδα ἢ εἰς τὰ μείναντα πολεμιφόδια καὶ ν' ἀνατινάξωσι τοὺς ἑαυτοὺς των καὶ τοὺς ἐφορμώντας ἐχθροὺς εἰς τὸν ἀέρα. Ἀλλὰ τὸ μεσονύκτιον εἶχε περάσει, καὶ τὸ σύνθημα ἀκόμη δὲν εἶχε δοθῆ. Διὰ τοῦτο, ὅτε ἀνέτειλεν ἡ σελήνη, ἐξώρμησαν πάντες μὲ φοβερὸν ἀλαλαγμὸν καὶ μὲ τὰ ξίφη εἰς τὰς χεῖρας, ὅπως διασχίσωσι τὰς τάξεις τῶν ἐχθρῶν. Ἄλλ' οἱ Τούρκοι, εἰς τοὺς ὁποίους εἶχε προδοθῆ τὸ σχέδιον ὑπὸ τινος Βουλγάρου, εἶχον λάβει ἐγκαίρως τὰ κατάλληλα μέτρα, καὶ μόλις οἱ Ἕλληνες προυχώρησαν ὀλίγον, ἐπετέθησαν κατ' αὐτῶν μὲ ὄρμην καὶ λύσσαν ἀπερίγραπτον. Φοβερά σύγχυσις καὶ ταραχὴ ἐπηκολούθησε τότε· ἐν τούτοις οἱ γενναῖοι ἐκεῖνοι τοῦ Μεσολογγίου πολεμισταὶ προυχώρουν μετὰ μεγίστης γενναϊότητος καὶ ὄρμης, ὡς θύελλα φοβερά, ἡ ὅποια συμπαρᾶσσει ὅ,τι δῆποτε εὐρεθῆ ἔμπροσθέν της. Ἄλλ' ἐν τῷ μέσῳ τῆς ταραχῆς ἐκείνης ἠκούσθη ἑξαφνα φωνή τις· «ὀπίσω, ὀπίσω!» Τότε ἄλλοι μὲν προυχώρησαν πρὸς τὰ ἔμπρὸς καὶ διασχίσαντες τὰς τάξεις τῶν ἐχθρῶν ἐφθασαν εἰς τὸ ὄρος Ζυγόν, ὅπου ἐπετέθη κατ' αὐτῶν ἐν τάγμα Ἀλβανῶν καὶ τοὺς ἐδεκάτισεν, ἐκεῖθεν δὲ οἱ περισωθέντες κατέφυγον εἰς τὴν Ἀμφισσαν· ἄλλοι δὲ νομίσαντες τὸ «ὀπίσω» ἐκείνο ὡς διαταγὴν ὑποχωρήσεως ἐστράφησαν πρὸς τὰ ὀπίσω καὶ μὲ σύγχυσιν καὶ ταραχὴν ἐπέστρεζον εἰς τὴν πόλιν· ἀλλὰ μαζὶ μὲ αὐτοὺς εἰσώρμησαν εἰς τὴν πόλιν καὶ τὰ ἄγρια στίφη τῶν ἐχθρῶν σφάζοντα, λεηλατοῦντα καὶ αἰχμαλωτίζοντα. Πυροβολισμοί, φωναί, θρῆνοι καὶ ὄδυρμοὶ ἠκούοντο καθ' ὅλην ἐκείνην τὴν τρομερὰν νύκτα. Κάθε τόπος ἐγένετο μάρτυς ἐνὸς ἥρωισμοῦ, κάθε γωνία ἐγένετο θεάτρον ἐνὸς αἱματηροῦ δράματος... Πολλοί, ἵνα μὴ παραδοθῶσιν, ἔθιτον πῦρ εἰς τὰς πυριτιδαποθήκας καὶ συνεθάπτοντο ἐνδόξως μετὰ πολλῶν ἀπίστων. Ὅτε ἐξημέρωσεν ἡ 11η Ἀπριλίου, δὲν διεκρίνετο ἄλλο τι εἰς τὸ δεδοξασμένον Μεσολόγγιον παρὰ σωροὶ ἐρειπίων καπνιζόντων! Χι-

λιάδες πτωμάτων ξεκιντο ἐδῶ κ' ἐκεῖ ἠχρωτηριασμένα, παρα-
μεμορφωμένα, κεκαυμένα... Τὸ Μεσολόγγιον ἔπεσεν, ἀλλὰ δὲν
παρεδόθη· ἔπεσεν, ἵνα ὑψωθῆ εἰς τὴν συνείδησιν ὄλου τοῦ
κόσμου· ἔπεσε, διὰ τὴν δῶση εἰς τὴν παγκόσμιον ἱστορίαν πα-
ράδειγμα μοναδικὸν φιλοπατρίας καὶ ἠρωτισμοῦ· ἔπεσεν, ἀλλὰ
πίπτων ἐκέρδιζε τὴν δάφνην τῆς δόξης καὶ τῆς ἀθανασίας!...

ΜΑΘΗΜΑ 33ον

**Νέα ἐπιδρομὴ τοῦ Ἰβραήμ εἰς τὴν Πελοπόννησον
Πολιορκία τῆς Ἀκροπόλεως.**

Μετὰ τὴν πτώσιν τοῦ Μεσολογγίου ὁ Ἰβραήμ εἰσέβαλεν
ἐκ νέου εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ ἐπεχείρησε νὰ τὴν καθυπο-
τάξῃ λεηλατῶν αὐτὴν καὶ σφάζων τοὺς κατοίκους. Ἀφοῦ λοι-
πὸν ἔφθασεν εἰς τὴν Τρίπολιν καὶ ἔσωσε τὴν φρουρὰν ἐκ τῆς
πείνης, κατέβη εἰς τὰς Καλάμας καὶ ἐπεχείρησε νὰ καθυπο-
τάξῃ τὴν Μάνην. Ἀλλ' ἠττηθεὶς ἐπέδραμεν ἐκ νέου τὴν Πε-
λοπόννησον σπεύρων πανταχοῦ, ὅπου διήρχετο, τὴν ἐρήμωσιν
καὶ τὴν σφαγὴν. Ἐν τούτοις ὁ Ἰβραήμ βλέπων ὅτι διὰ τῶν
μέσων τούτων δὲν ἠδύνατο νὰ καθυποτάξῃ τοὺς Ἕλληνας
κατέφυγεν εἰς τὸν δόλον καὶ τὴν ὑποκρισίαν, διὰ τῆς ὁποίας
πολλοὺς προσείλκυσε εἰς ὑποταγὴν. Ἀλλ' ἐκ τοῦ φοβεροῦ
αὐτοῦ κινδύνου ἔσωσε τὴν Ἑλλάδα ἡ φρόνησις καὶ ἡ δραστη-
ριότης τοῦ Κολοκοτρώνη, ὁ ὁποῖος ἄλλοτε συμβουλευὼν καὶ
ἄλλοτε ἀπειλῶν κατῴρθωσε νὰ κατασβέσῃ τὴν πρὸς ὑποταγὴν
ἐπιθυμίαν καὶ νὰ ἐμπνεύσῃ θάρρος πρὸς ἐξακολούθησιν τοῦ
ὑπὲρ ἐλευθερίας ἀγῶνος. Ἀποτυχῶν λοιπὸν ὁ Ἰβραήμ νὰ κα-
θυποτάξῃ τοὺς Ἕλληνας καὶ διὰ τῶν μέσων τούτων κατέ-
φυγε πάλιν εἰς τὴν διὰ τῆς σφαγῆς καὶ τῆς λεηλασίας καθυ-
πόταξιν τῆς χώρας.

Ὁ δὲ Κιουταχῆς μετὰ τὴν ἄλωσιν τοῦ Μεσολογγίου ὤρ-
μησεν εἰς τὴν καθυπόταξιν τῆς ὑπολοίπου δυτικῆς Ἑλλάδος,
καὶ ὅτε κατῴρθωσε τοῦτο ἔσπευσε κατὰ τῆς ἀνατολικῆς. Κατὰ
τὸν Ἰούνιον λοιπὸν τοῦ ἰδίου ἔτους, ἦτοι τοῦ 1826, ὄδηγων

10,000 ἄνδρας καὶ ἰσχυρὸν πυροβολικὸν ἐξεστράτευσε κατὰ τῶν Ἀθηνῶν, τὰς ὁποίας καὶ ἐκυρίευσεν. Μετὰ ταῦτα ἐπολιοῦρ- κησε τὴν Ἀκρόπολιν, τὴν ὁποίαν ἐφρουρεῖ ὁ Γκούρας μὲ 1400 ἄνδρας καὶ ἤρχισε νὰ κάμνῃ ἐναντίον αὐτῆς συχνὰς ἐφόδους. Ἄλλ' οἱ Ἕλληνες ἀπέκρουσαν πᾶσας τὰς ἐφόδους καὶ ἔνεκα τούτου πολλάκις περιήγαγον εἰς ἀμηχανίαν τὸν Κιουταχῆν. Κατὰ τὰ τέλη ὅμως Νοεμβρίου ἡ κατάστασις τῶν πολιορκου- μένων κατήτησεν ἀνυπόφορος καὶ ἀπελπιστικὴ, διότι οὔτε τροφὰς εἶχον οὔτε πυρίτιδα· ἀλλ' ἔσωσεν αὐτοὺς ὁ φιλέλληνας Γάλλος συνταγματάρχης Φαβιέρως, ὅστις παραλαβὼν 650 ἄν- δρας, εἰς ἕκαστον τῶν ὁποίων ἔδωκε καὶ ἓνα σάκκον πυρίτι- δος, κατῴρθωσε περὶ τὸ μεσονύκτιον τῆς πρώτης Δεκεμβρίου ἰδίου ἔτους νὰ διασχίσῃ τὰς τάξεις τῶν ἐχθρῶν καὶ εἰσέλθῃ εἰς τὴν Ἀκρόπολιν.

ΜΑΘΗΜΑ 34ον

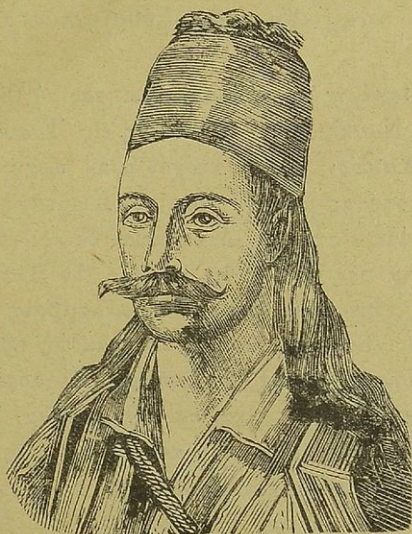
Γεώργιος Καραϊσκάκης.

Κατὰ τὴν περίστασιν ταύτην ἡ ἐπανάστασις εἶχε σβεσθῆ κατ' ὅλην σχεδὸν τὴν Στερεάν Ἑλλάδα. Μόνην τὴν Ἀκρό- πολιν κατεῖχον οἱ Ἕλληνες, ἀλλὰ καὶ ταύτην ἐπολιοῦρκει ὁ Κιουταχῆς. Τοιοῦτοτρόπως ἐκινδύνευε καὶ τὸ τελευταῖον προ- πύργιον τῆς Στερεᾶς. Ἀπελπισία εἶχε καταλάβει πάντας. Διὰ τοῦτο ἡ τότε Κυβέρνησις θέλουσα νὰ δώσῃ νέαν ζωὴν εἰς τὸν ἀγῶνα διώρισεν ἀρχιστράτηγον τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος τὸν Γεώργιον Καραϊσκάκην, εἰς τὸν ὅποιον εἶχον στραφῆ πᾶσαι αἱ ἐλπίδες τοῦ ἔθνους.

Ὁ Γεώργιος Καραϊσκάκης ἐγεννήθη κατὰ τὸ ἔτος 1782 εἰς τι χωρίον τῆς Ἄρτης ὀνομαζόμενον Σκουληκαριά. Ἦτο ἀνὴρ μικροῦ ἀναστήματος, εὐκίνητος καὶ ῥιψοκίνδυνος· εἶχε δὲ ἐκ φύσεως ἔξοχον στρατηγικὴν-μεγαλοφυΐαν. Ὁ Καραϊσκά- κης πρὸ τῆς ἐπαναστάσεως εἶχε παρακολουθήσει τὸν περίφημον θαλασσομάχον Κατσώνην, μετὰ δὲ τὸν θάνατον τούτου ἐχρη- μάτισε σωματοφύλαξ τοῦ Ἀλη-πασᾶ. Ἄλλ' ὅτε ἐξερράγη ἡ

Ἡ Ἀθηνικὴ ἐπανάστασις ὁ Καραϊσκάκης ὕψωσε τὴν σημαίαν τῆς ἐπανάστασεως εἰς τὰ Τσουμέρκα τῆς Ἠπείρου καὶ ἀπὸ τότε ἤρχισε τοὺς ἥρωικοὺς καὶ ἐνδόξους αὐτοῦ ἀγῶνας κατὰ τῶν Τούρκων.

Νῦν λοιπόν, ὅτε ἐκινδύνευεν ἡ ἐπανάστασις νὰ σβεσθῇ, δλων τὰ βλέμματα καὶ αἱ ἐλπίδες ἐστράφησαν εἰς τὸν Καραϊσκάκην. Καὶ ἐκ τούτου ἡ Κυβέρνησις τὸν διώρισεν ἀρχιστράτη-

Γεώργιος Καραϊσκάκης.

γον. Πρόεδρος τῆς Κυβερνήσεως ἦτο τότε ὁ Ἄνδρέας Ζαΐμης, ὅστις εἶχε προσωπικὴν ἐχθραν μὲ τὸν Καραϊσκάκην. Ἐν τούτοις μεγαλοφρόνως φερόμενος συγκατένευσεν εἰς τὸν διορισμόν του εἰπὼν μάλιστα· «ἄς σωθῇ ἡ πατρίς μου, καὶ ἄς ἀνυψωθῇ ὁ ἐχθρός μου». Ὅτε δὲ ὁ Καραϊσκάκης μετὰ τὸν διορισμόν του μετέβη εἰς τὸ Ναύπλιον, διὰ νὰ λάβῃ τὰς διαταγὰς τῆς Κυβερνήσεως, ὁ Ζαΐμης λησμονῶν πᾶσαν ἐχθραν τὸν ἐνηγαλίσθη καὶ εἶπε· «συμπόλιτα, ἄς λησμονήσωμεν τὰς ἐχθρας μας καὶ

ἄς φροντίσωμεν νὰ σώσωμεν τὴν πατρίδα». Τοὺς μεγα-
φρονας τούτους λόγους εἶχεν εἰπεῖ ἄλλοτε καὶ ὁ Ἀριστείδης
πρὸς τὸν Θεμιστοκλέα πρὸ τῆς ἐν Σαλαμῖνι ναυμαχίας...

ΜΑΘΗΜΑ 35ον

Ἡ ἐν Ἀραχώβῃ πανωλεθρία τῶν Τούρκων.

Ὁ Καραϊσκάκης συναθροίσας περὶ τὰς 4,000 ἀνδρῶν ἀνε-
χώρησεν ἐκ Ναυπλίου καὶ διηυθύνθη εἰς Ἐλευσίνα, ὅπου κα-
τέλαβε τὸ Χαϊδάρι, χωρίον ἀπέχον μίαν ὥραν τῶν Ἀθηνῶν.
Ἐκεῖ συγκροτήσας μάχην πρὸς τὸν Κιουταχῆν τὸν ἐνίκησε
καὶ τὸν ἔτρεψεν εἰς φυγὴν. Δὲν ἔπαυσε δὲ καὶ κατόπιν διὰ παν-
τὸς μέσου νὰ τὸν παρενοχλῆ καὶ νὰ τὸν βλάπτῃ. Ἄλλ' ὁ
Καραϊσκάκης ἦτο ἀνὴρ ἱκανὸς νὰ συλλαμβάνῃ ἕξοχα στρατη-
γικὰ σχέδια. Ἐσκέφθη λοιπὸν νὰ διακόψῃ πᾶσαν συγκοινω-
νίαν τοῦ Κιουταχῆ μετὰ τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος, ὅποθεν ἐπρο-
μηθεύετο τὰς τροφὰς του καὶ τὰ πολεμεφόδια, ἵνα οὕτως ἐξα-
ναγκάσῃ αὐτὸν καὶ λύσῃ τὴν πολιορκίαν τῆς Ἀκροπόλεως.
Διὰ τοῦτο ἀπέστειλε τὸν Κωλέττην, ὅπως καταλάβῃ τὴν
Ἀταλάντην· ἀλλ' οὗτος ἠττηθεὶς ὑπὸ τοῦ Μουσταφάμπεη
ἠναγκάσθη νὰ ἐπιστρέψῃ ἄπρακτος. Μετὰ τὴν νίκην ταύτην
ὁ Μουσταφάμπεης ἔσπευσε νὰ καταλάβῃ τὴν Ἀμφισσαν, ὅπως
λύσῃ τὴν πολιορκίαν τῶν ἐν τῷ φρουρίῳ αὐτῆς κεκλεισμένων
Τούρκων. Ἀλλὰ διερχόμενος ἐκ τῆς Ἀραχώβης περιεκυκλώθη
πανταχόθεν ὑπὸ τοῦ Καραϊσκάκη. Οἱ Τούρκοι τότε ἔπασχον
φοβερὰ ἐκ τῆς πείνης καὶ τοῦ ψύχους καὶ πολλοὶ ἀπέθνησκον.
Καὶ ἐπειδὴ καμμία ἐλπίς σωτηρίας δὲν ὑπῆρχε πλέον εἰς
αὐτοὺς οἱ ἐπιζήσαντες ἀπεφάσισαν νὰ φύγωσιν ἐν καιρῷ νυ-
κτός. Τὴν νύκτα λοιπὸν τῆς 25 πρὸς τὴν 26 Νοεμβρίου ἀπε-
πειράθησαν νὰ σωθῶσιν διὰ τῆς φυγῆς· ἀλλ' οἱ Ἕλληνες, οἱ
ὅποιοι τὸ εἶχον ἐννοήσει, ἐπιπεσόντες μὲ τὰ ξίφη εἰς τὰς χει-

ς τούς κατέκοψαν. Ἐκ τῶν 2,000 μόλις 300 διεσώθησαν, ἀλλὰ καὶ οὗτοι κακῶς ἔχοντες. Καὶ αὐτὸς ὁ Μουσταφάμπεης ἐφρνεύθη.

Ἡ λαμπρὰ αὐτῆ νίκη τοῦ Καραϊσκάκη ἐνέπνευσε μέγα θάρρος εἰς τούς Ἕλληνας, πανταχοῦ ἐψάλλησαν δοξολογίαί. Ἡ ἐπανάστασις ἀνέζησε πάλιν, ὁ δὲ Καραϊσκάκης κατώρθωσε μετ' ὀλίγον νὰ ἐκδιώξῃ τούς Τούρκους ἀπὸ πάντα τὰ μέρη τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος, διὰ τοῦτο πολὺ δικαίως ἐθεωρεῖτο καὶ ἐτιμᾶτο ὡς ὁ ἐλευθερωτὴς αὐτῆς.

ΕΒΔΟΜΟΝ ΕΤΟΣ ΤΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ

ΜΑΘΗΜΑ 36ον

Νίκη τῶν Ἑλλήνων παρὰ τὸ Κερατσίνι Θάνατος τοῦ Καραϊσκάκη.

Κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ἔτους 1827 ἡ Ἀκρόπολις ἐκινδύνευεν ἐκ τῆς ἐλλείψεως τροφῶν καὶ πολεμοφοδίων νὰ παραδοθῆ. Ἄν δὲ ἡ Ἀκρόπολις παρεδίδοτο, καὶ ἅπασα ἡ ὑπὸ τοῦ Καραϊσκάκη ἐλευθερωθεῖσα Στερεὰ Ἑλλάς θὰ ὑπέκυπτε πάλιν ὑπὸ τὸν τουρκικὸν ζυγόν. Τότε ὁ Καραϊσκάκης διαταχθεὶς ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως ἦλθεν εἰς τὴν Ἐλευσίνα, ἀπ' ἐκεῖ δὲ διηρθύνθη εἰς τὸν Πειραιᾶ καὶ μετὰ 1000 ἀνδρῶν κατέλαβε τὸ Κερατσίνι. Ἐκεῖ ὅμως πρὶν ἢ ὀχυρωθῆ καλῶς προσβληθεὶς ὑπὸ τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ κατώρθωσε νὰ τὸν ἀποκρούσῃ. Τὴν ἄλλην ἡμέραν ὁ ἴδιος ὁ Κιουταχῆς ὀδηγῶν 3,000 ἀνδρας πεζοὺς καὶ 400 ἵππους, ἔχων δὲ καὶ ἐξ τηλεβόλα ἐπετέθη κατὰ τοῦ Καραϊσκάκη, ἀλλὰ μετὰ πολύωρον φονικὴν μάχην ἠττηθεὶς ἐτράπη εἰς αἰσχροὺς φυγὴν. Ἡ λαμπρὰ αὐτῆ νίκη τοῦ Καραϊσκάκη ἀνεπτέρωσε τὸ φρόνημα τῶν Ἑλλήνων καὶ ἐποπλασίασε τὰς ἐλπίδας των. Διὰ τοῦτο ἐντὸς ὀλίγου χρονικοῦ διαστήματος συνεκεντρώθησαν περὶ αὐτὸν περὶ τὰς 12,000 ἀνδρῶν, οἵτινες ἐστρατοπέδευσαν εἰς τὸ Φάληρον.

Ὁ Καραϊσκάκης ἐπέμενεν εἰς τὸ ἀρχικὸν σχέδιόν του, τὸ ὁποῖον καὶ πρὸ τῆς ἐν Ἀραχώβῃ πανωλεθρίας τῶν Τούρκων προσεπάθησε νὰ ἐφαρμόσῃ. Ἦθελε δηλαδὴ ν' ἀποκόψῃ πᾶσαν συγκοινωνίαν τοῦ Κιουταχῆ καὶ ἐμποδίζων τὴν προμήθειαν τροφίμων καὶ πολεμεφοδίων ἐξαναγκάσῃ αὐτὸν νὰ λύσῃ τὴν πολιορκίαν τῆς Ἀκροπόλεως. Πλὴν δυστυχῶς ὑπερίσχυεν ἡ γνώμη τοῦ ναυάρχου Κόχραν, ὁ ὁποῖος ἤθελε νὰ γίνῃ γενικὴ ἐφοδος τὴν 23 Ἀπριλίου. Ἐνεκα δὲ τούτου πᾶσα συμπλοκὴ εἶχεν ἀπαγορευθῆ πρὶν ἢ ἔλθῃ ἡ ἡμέρα τῆς ἐφόδου, ἀλλὰ κατὰ τὴν 22 Ἀπριλίου Κρητές τινες καὶ Ὑδραῖοι συνεπλάκησαν μὲ τοὺς Τούρκους. Ὁ Καραϊσκάκης, ὁ ὁποῖος κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην ἔκειτο κλινῆρης ἐκ σφοδροῦ πυρετοῦ, παραχθεις ἐκ τῶν πυροβολισμῶν, ἐσηκώθη ἐκ τῆς κλίνης του, διὰ νὰ ἴδῃ τί συνέβαινεν. Ἰδὼν δὲ τοὺς Ἕλληνας καταδιωκομένους ὑπὸ τῶν Τούρκων, ἵππευσεν ἀμέσως καὶ ὤρμησεν ἀκατασχέτως κατὰ τῶν ἐχθρῶν. Οἱ Τούρκοι ἐτράπησαν εἰς φυγὴν· ἀλλ' ἐνῶ ὁ Καραϊσκάκης ἐπέστρεφεν εἰς τὴν σκηνὴν τοῦ Τούρκου τις κεκρυμμένος ἐντὸς χάνδακος ἐπυροβόλησε κατ' αὐτοῦ καὶ τὸν ἐπλήγωσεν εἰς τὴν κοιλίαν. Ἡ πληγὴ ἦτο θανάσιμος· ἀλλ' ὁ γενναῖος ἀνὴρ κατώρθωσε ν' ἀναβῆ πάλιν ἐπὶ τοῦ ἵππου του καὶ νὰ φθάσῃ εἰς τὴν σκηνὴν του. Ἐκεῖ ἡ κατάστασις του ἐχειροτέρευσε καὶ οἱ σύντροφοί του μόλις ἀναπνέοντα τὸν μετέφερον εἰς τὸ πλοῖον τοῦ Ἀγγλοῦ ἀρχιστρατήγου Τζώρτζ-Τέλος ὁ Καραϊσκάκης ἐννοήσας ὅτι ὀλίγοι ὧραι τῆς ζωῆς του ὑπελείποντο ἐξωμολογήθη, μετέλαβε τῶν ἀχράντων μυστηρίων καὶ δώσας πατρικὰς συμβουλάς εἰς τοὺς θρηνοῦντας καὶ ὀδυρομένους συναγωνιστάς ἐξέπνευσε τὴν νύκτα τῆς 22 Ἀπριλίου τοῦ 1827 ἔτους. Τὴν ἐπιούσαν δ' ἐτάφη ἐν Σαλαμῖνι μετὰ μεγίστων τιμῶν.

Ὁ θάνατος τοῦ Καραϊσκάκη ὑπῆρξε μέγα τραῦμα διὰ τὴν ἑλληνικὴν ἐπανάστασιν καὶ μεγίστη καὶ ἀνεπανόρθωτος ἀπώλεια διὰ τὴν Ἑλλάδα.

ΜΑΘΗΜΑ 37ον

Ἡ ἐν Φαλήρῳ ἤττα τῶν Ἑλλήνων.

Ὁ ἀρχιστράτηγος Τζῶρτζ ἔνεκα τοῦ θανάτου τοῦ Καραϊσκάκη ἀνέβαλεν ἐπὶ μίαν ἡμέραν τὴν ἀποφασισθεῖσαν κατὰ τοῦ Κιουταχῆ ἐφοδον· ἐγινε δηλαδὴ τὴν 24 Ἀπριλίου. Ἄλλ' ἀτυχῶς ἡ ἐφοδος ἀπέτυχεν οἰκτρῶς. Διότι οἱ Ἕλληνες, ὅτε ἔκαμνον τὴν ἐπίθεσιν, ἐβάδιζον μὲ ἀταξίαν ἐναντίον τοῦ ἐχθροῦ, πρὸς τούτοις δὲ ἦσαν ἄνευ ἀρχηγοῦ. Ὁ ἀρχηγὸς ἔμενεν εἰς τὰ πλοῖα! Ὁ Κιουταχῆς παρατηρήσας τοῦτο καὶ ἐννοήσας ὅτι ἡ ἀταξία αὐτὴ δὲν προήρχετο ἐκ στρατηγικοῦ τινος σχεδίου ὤρμησε κατ' αὐτῶν μὲ ὄλον τὸ πεζικὸν καὶ ἰππικὸν στράτευμά του. Οἱ Ἕλληνες τότε ἐτράπησαν εἰς ἄτακτον φυγὴν, οἱ δὲ Τούρκοι κατεδίωξαν αὐτοὺς μέχρι τῆς θαλάσσης. Κατὰ τὴν μάχην ταύτην οἱ Ἕλληνες ὑπέστησαν τοιαύτην πανωλεθρίαν, ὅποιαν οὐδέποτε καθ' ὄλην τὴν διάρκειαν τῆς ἐπαναστάσεως ἔπαθον. Περισσότεροι τῶν 1500 ἐφονεύθησαν, μετὰ τῶν ὁποίων καὶ πολλοὶ ὀπλαρχηγοί.

Μετὰ τὴν καταστροφὴν ταύτην, ὁ ὑπόλοιπος στρατὸς διελύθη, οἱ δὲ ἐντὸς τῆς Ἀκροπόλεως Ἕλληνες ἐξαντλήσαντες τὰς τροφὰς καὶ τὰ πολεμιφόδια καὶ χάσαντες πᾶσαν ἐλπίδα σωτηρίας παρέδωκαν τὴν Ἀκρόπολιν εἰς τὸν Κιουταχῆν ἐπὶ τῷ ὄρω νὰ ἐπιτρέψῃ εἰς αὐτοὺς νὰ φύγωσι μὲ τὰ ὄπλα των καὶ τὰς ἀποσκευὰς των.

Μετὰ τὴν παράδοσιν τῆς Ἀκροπόλεως ὁλόκληρος ἡ Στερεὰ Ἑλλὰς ὑπετάγη καὶ πάλιν εἰς τοὺς Τούρκους.

Ἡ ἐν Τροιζῆνι τετάρτη Ἐθνικὴ Συνέλευσις.

Τὴν 19 Μαρτίου τοῦ ἰδίου ἔτους συνήλθεν ἐν Τροιζῆνι ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ Γεωργίου Σισίνη ἡ τετάρτη Ἐθνικὴ Συνέλευσις. Ἡ Συνέλευσις αὕτη διώρισε ναύαρχον μὲν τὸν λόρδον Κόχραν, ἀρχηγὸν δὲ τοῦ κατὰ ξηρὰν στρατοῦ τὸν Ριχάρδον Τζῶρτζ. Ἀμφότεροι οὗτοι ἦσαν Ἄγγλοι φιλέλληνες. Διὰ τοῦτο

ἡ διοίκησις τῶν ἐλληνικῶν πραγμάτων ἀπεφασίσθη ν' ἀνατεθῆ εἰς ἓνα Ἕλληνα καὶ ὡς τοιοῦτος ἐξελέγη ὁ ἐκ Κερκύρας καταγόμενος Ἰωάννης Καποδίστριας. Ὁ Καποδίστριας εἶχε χρηματίσει ὑπουργὸς τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Ῥωσίας, ἐξελέγη δὲ ὡς «Κυβερνήτης τῆς Ἑλλάδος».

ΜΑΘΗΜΑ 38ον

«**Ἡ ἀπόφασις τῶν Δυνάμεων.—Ἡ ἐν Πύλῳ ναυμαχία.**

Οἱ ἥρωικοὶ ὑπὲρ ἐλευθερίας ἀγῶνες τῶν Ἑλλήνων, αἱ λεηλασίαι καὶ αἱ θηριώδεις σφαγαὶ τῶν Τούρκων, ἡ ἥρωικὴ πτώσις τοῦ Μεσολογγίου ἐκίνησαν τὸν θαυμασμὸν καὶ τὴν συμπάθειαν παντὸς τοῦ πεπολιτισμένου κόσμου. Διὰ τοῦτο κατὰ τὴν 14 Ἰουνίου τοῦ ἔτους 1827 αἱ τρεῖς μεγάλαὶ Δυνάμεις Ἀγγλία, Γαλλία καὶ Ῥωσία ὑπέγραψαν ἐν Λονδίῳ πρωτόκολλον, διὰ τοῦ ὁποίου συνεφώνησαν νὰ ζητήσωσι πρὸ ἄμφοτέρων τῶν μερῶν νὰ καταπαύσωσι τὰς ἐχθροπραξίας. Πρὸς τὸν σκοπὸν δὲ τοῦτον ἐκάστη Δύναμις ἀπέστειλεν εἰς τὰ ἑλληνικὰ παράλια ἀνά μίαν μοῖραν στόλου, ὅπως ἐνούμενοι ἐξαναγκάσωσι τὸν αἰμοβόρον Ἰβραῆμ ν' ἀναχωρήσῃ ἀπὸ τὴν Πελοπόννησον ἢ τοῦλάχιστον νὰ παύσῃ τὴν σφαγὴν καὶ τὴν ἐρήμωσιν αὐτῆς. Ὁ ἀγγλικὸς στόλος ναύαρχον εἶχε τὸν Κοδριγκτῶνα, ὁ γαλλικὸς τὸν Δεριγνὺ καὶ ὁ Ῥωσικὸς τὸν Ἐιδεν.

Οἱ τρεῖς λοιπὸν οὗτοι ναύαρχοι ἐνώσαντες τοὺς στόλους των ἐπλευσαν εἰς τὴν Πύλον, εἰς τὸν λιμένα τῆς ὁποίας εἶχεν ἀγκυροβολήσει ὁ Τουρκοαιγυπτιακὸς στόλος καὶ ἀνεκοίνωσεν εἰς τὸν Ἰβραῆμ τὴν ἀπόφασιν τῶν Δυνάμεων. Ὁ Ἰβραῆμ ὑπεσχέθη κατ' ἀρχάς νὰ παύσῃ τὰς ἐχθροπραξίας, ἀλλὰ πολὺ ταχέως παρέβη τὴν ὑπόσχεσίν του. Διὰ τοῦτο οἱ στόλοι τῶν ἠνωμένων Δυνάμεων εἰσῆλθον εἰς τὸν λιμένα τῆς Πύλου, ὅπως ἀποπέμψωσι τὸν τουρκοαιγυπτιακὸν στόλον. Ἀλλὰ παρὰ προσδοκίαν εὐρίσκουσιν αὐτὸν παρατεταγμένον εἰς μάχην. Ὁ δὲ ναύαρχος αὐτοῦ διέταξε τὸν Κοδριγκτῶνα νὰ ἐξέλθῃ ἀμέσως ἐκ τοῦ λιμένος. Ὁ Κοδριγκτῶν δμως ἀπήντησεν ὑπερηφάνως «Ἐγὼ ἤμιθον νὰ δώσω καὶ ὄχι νὰ λίσβω διαταγὰς». Τότε οἱ

Τούρκοι ἐπυροβόλησαν ἐναντίον λέμβου τινὸς ἀγγλικῆς καὶ ἐφό-
νευσαν ἓνα ἀξιωματικὸν καὶ τέσσαρας ναύτας, ἔπειτα δὲ ἐναν-
τίον ἄλλης λέμβου καὶ τελευταῖον ἐναντίον αὐτῆς τῆς ἀγγλι-
κῆς ναυαρχίδος. Ὁ Κοδριγκτῶν μὴ δυνηθεὶς νὰ κρατηθῆ πλέ-
ον διέταξε «πῦρ !» Ἀμέσως δὲ ἤρχισε φοβερὸς καὶ λυσώ-
δης ἀγὼν, ὃ ὁποῖος διήρκεσεν ἐπὶ τέσσαρας ὀλοκλήρους ὥρας.
Οἱ Τουρκοαἰγύπτιοι ἔπαθον ἀληθῆ πανωλεθρίαν. Ἐκ τῶν 120
μεγάλων πλοίων των μόνον 20 διεσώθησαν, 6,000 δὲ ἐχθρῶν
ἐφονεύθησαν. Οἱ Εὐρωπαῖαι μικρὰς μόνον βλάβας ἔπαθον.

Ἡ περίφημος αὕτη ναυμαχία γενομένη τὴν 8 Ὀκτωβρίου
τοῦ ἔτους 1827 ἔθηκε τὸν θεμέλιον λίθον τῆς ἀνεξαρτησίας
τῆς Ἑλλάδος.

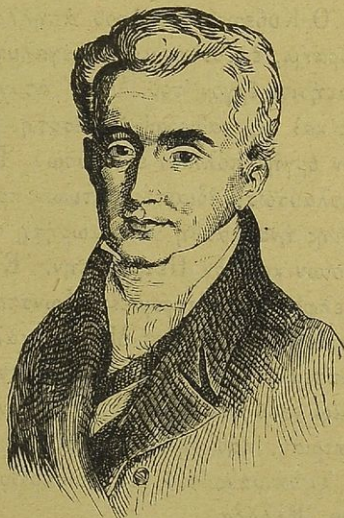
ΜΑΘΗΜΑ 39ον

Ἰωάννης Καποδίστριας

Εἶδομεν, ἐτι ἡ ἐν Τροιζῆνι συνελθοῦσα Ἐθνικὴ Συνέλευσις

τῶν Ἑλλήνων ἐξέλεξε Κυ-
βερνήτην τῆς Ἑλλάδος τὸν
διαπρεπῆ Ἕλληνα Ἰωάννην
Καποδίστριαν. Ὁ Καποδί-
στριας λοιπὸν τῆ 8 Ἰανουα-
ρίου τοῦ ἔτους 1828 κατέ-
πλευσεν εἰς Ναύπλιον, ὅπου
ἔγινεν ἐνθουσιωδῶς δεκτός.
Ἀπ' ἐκεῖ μετέβη εἰς τὴν Αἴ-
γινα, ὅπου δώσας τὸν νόμι-
μον ὄρκον ἀνέλαβε τὴν διοί-
κησιν τῆς Ἑλλάδος.

Ὁ Κυβερνήτης εὗρε τὴν
Ἑλλάδα μεταβεβλημένην εἰς
ἐρείπια, πτωχεῖα δὲ καὶ ἀ-
ναρχία ἐμάστιζον αὐτήν. Ἐν
τούτοις εἰργάσθη ὁ μέγας
ἐκεῖνος ἀνὴρ μετὰ συνέσεως καὶ ζήλου πατριωτικοῦ, ὅπως

Ἰωάννης Καποδίστριας.

τακτοποιήσῃ τὰ πράγματα τοῦ ἔθνους. Διωργάνωσε τὸν στρατὸν καὶ τὸ ναυτικόν· συνέστητε σχολεῖα· συνέστησεν ὄρφανοτροφεῖον ἐν Αἰγίνῃ, ὑπεστήριξε τὴν γεωργίαν συστήσας καὶ γεωργικὴν σχολὴν ἐν Τύρινθι· ἐνεψύχωσε τὴν βιομηχανίαν καὶ τὸ ἐμπόριον· ἐτακτοποίησε τὰ οἰκονομικὰ καὶ ἐν γένει ἔπραξε πᾶν ὅ,τι ἦτο ἀναγκαῖον, ὅπως θεραπευθῆ τὸ νεοσύστατον ἔθνος ἐκ τῶν δεινῶν πολυχρονίου πολέμου. Μισθὸν δὲν ἠθέλησε νὰ λάβῃ ὁ φιλότιμος Κυβερνήτης, ἡ δὲ ὀλιγάρκειά του ἦτο παροιμιώδης. Ἄλλ' ἐνῶ ὁ ἀγαθὸς Κυβερνήτης εἰργάζετο πρὸς ἀνόρθωσιν τοῦ ἔθνους ὁ αἰμοχαρὴς Ἰβραήμ ἐξηκολούθει νὰ διαρπάζῃ καὶ νὰ καταστρέφῃ τὴν Πελοπόννησον. Τότε κατ' ἀπόφασιν τῶν τριῶν προστατῶν Δυνάμεων ἀπεστάλη γαλλικὸς στρατὸς ἐκ 14,000 ἀνδρῶν ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Μαιζῶνα, ὁ ὁποῖος κατώρθωσε νὰ ἐκδιώξῃ αὐτὸν ἐκ τῆς Πελοποννήσου.

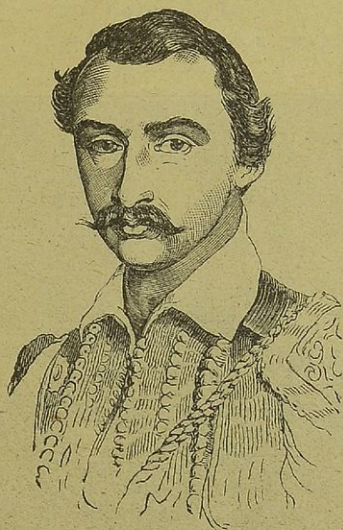
Ὁ Κυβερνήτης, ἀφοῦ ἀπηλλάγη ἐκ τῶν ἐνοχλήσεων τοῦ Ἰβραήμ, ἐπεδόθη μετὰ μεγαλυτέρας δραστηριότητος εἰς τὸ σωτήριον ἔργον του. Ἄλλ' ἀτυχῶς ἡ αὐστηρὰ αὐτοῦ διοικήσις καὶ ἡ καθιερωθεῖσα ἰσότης ἀπέναντι τῶν νόμων ἐκίνησε τὴν ὀργὴν πολλῶν ἐξεχόντων Ἑλλήνων, οἱ ὁποῖοι ἤθελον ν' ἀπολαύσωσιν ἰδιαιτέρων τινῶν προνομίων. Διὰ τοῦτο ὁ Κυβερνήτης ἠναγκάσθη νὰ τιμωρήσῃ τινὰς ἐκ τούτων, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ τὸν Πετρόμπεην. Ἐνεκα δὲ τῆς αἰτίας ταύτης ὁ ἀδελφὸς τοῦ Πετρόμπεη Κωνσταντῖνος Μαυρομιχάλης καὶ ὁ υἱὸς αὐτοῦ Γεώργιος Μαυρομιχάλης, κατὰ τὴν πρῶταν τῆς 27 Σεπτεμβρίου 1831, παραφυλάττοντες ἐμπροσθεν τοῦ ἐν Ναυπλίῳ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Σπυρίδωνος ἐδολοφόνησαν τὸν Καποδίστριαν, καθ' ἣν στιγμὴν εἰσῆρχετο εἰς τὸν ναόν!

Ὁ θάνατος τοῦ Καποδιστρίου ὑπῆρξε μεγίστη συμφορὰ διὰ τὴν Ἑλλάδα.

ΜΑΘΗΜΑ 40ον

Ἡ Ἑλλάς βασιλείον ανεξάρτητον. — Ὅθων Α'.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Καποδιστρίου φοβερὰ ἀναρχία καὶ ἀταξία ἐπῆλθε πάλιν εἰς τὴν Ἑλλάδα· διὰ τοῦτο αἱ τρεῖς προστάτιδες Δυνάμεις σπεύδουσαι νὰ ρυθμίσωσι τὰ πράγματα τῆς Ἑλλάδος, ὅπως μὴ ἐμφύλιος πόλεμος κατερηνώσῃ αὐτήν, ἐκήρυξαν τὴν Ἑλλάδα κράτος ανεξάρτητον καὶ ἀνηγόρευσαν ἡγεμόνα αὐτοῦ τὸν πρίγκιπα Λεοπόλδον· ἀλλ' ἐπειδὴ τὰ δ-

Ὅθων.

ρια τοῦ βασιλείου ἦσαν πολὺ στενά· ὁ Λεοπόλδος δὲν ἀπεδέχθη τὸν θρόνον. Τότε αἱ Δυνάμεις ἠύξησαν κατὰ τι τὰ ὅρια τῆς Ἑλλάδος καὶ ἀνηγόρευσαν βασιλέα αὐτῆς τὸν δευτερότοκον υἱὸν τοῦ βασιλέως τῆς Βαυαρίας Λουδοβίκου Ὅθωνα τὸν Α'. Ὁ Ὅθων ἐφθασεν εἰς Ναύπλιον τὴν 25 Ἰανουαρίου 1833, ὅπου μετὰ μεγάλης χαρᾶς ὑπεδέχθη αὐτὸν ὁ λαός. Ἐπειδὴ ὁμοῦς ἦτο ἀνήλικος, ἐκυβέρνησε τὸ κράτος μέχρι τῆς 20 Μαΐου

1835 τριμελής αντιβασιλεία, όποτε ενηλικιωθείς ό Όθων ανέλαβεν αύτός τήν διοίκησιν. Κατ' άρχάς πρωτεύουσα τοῦ ελληνικοῦ βασιλείου υπήρξε τό Ναύπλιον, αλλά κατά τόν μήνα Ίανουάριον τοῦ έτους 1835 πρωτεύουσα τής Ἑλλάδος έγιναν αἱ ένδοξοί Ἀθηναί.

Ό Όθων ήτο άνήρ αγαθός και ήγάπησε θερμώς τήν Ἑλλάδα, έπροστάτευσε τά γράμματα και τός τέχνας και ίδρυσεν έν έτει 1837 τό Πανεπιστήμιον. Ἀλλ ένεκα πολιτικῶν λόγων εξεθρονίσθη τήν 10 Ὀκτωβρίου τοῦ έτους 1862 και έφυγεν έκ τής Ἑλλάδος.

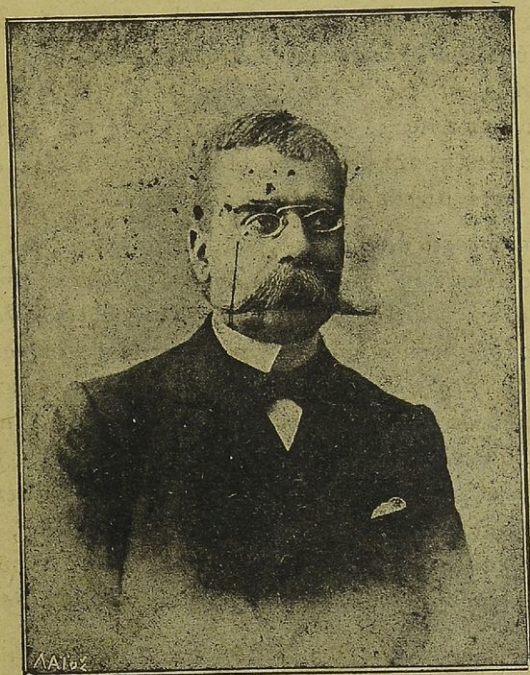
Γεώργιος Α΄.

Ἡ έν Ἀθηναίς συνελθοῦσα Ἐθνική Συνέλευσις εξέλεξε

Γεώργιος Α΄. Βασιλεύς τῶν Ἑλλήνων.
κατά τήν 18 Μαρτίου τοῦ έτους 1863 βασιλέα τής Ἑλλά-

τὸν δευτερότοκον υἱὸν τοῦ κατόπιν βασιλέως τῆς Δανίας
 Χριστιανοῦ Γεώργιον τὸν Α'. Ὁ σεπτὸς ἡμῶν ἀναξ κατῆλ-
 θεν εἰς τὴν Ἑλλάδα τὴν 18 Ὀκτωβρίου τοῦ 1863, ὅποτε
 καὶ ἀνέλαβε τὴν διοίκησιν τοῦ κράτους. Μετ' ὀλίγον δὲ ἡ
 Ἀγγλία εἰς αὐτὸν χαρίζομένη παρεχώρησεν εἰς τὴν Ἑλλάδα
 τὰς ὑπ' αὐτῆς κατεχομένας Ἰονίους νήσους. Ὁ Γεώργιος

Ἀλέξανδρος Ζαΐμης, Ὑπατος ἀρμοστής ἐν Κρήτῃ.

κατὰ τὸ ἔτος 1867 ἐνυμφεύθη τὴν μεγάλην δούκισσαν τῆς
 Ῥωσίας Ὀλγαν καὶ κατὰ τὴν 22 Ἰουλίου 1868 ἐγεννήθη ὁ
 διάδοχος τοῦ Ἑλληνικοῦ θρόνου Κωνσταντῖνος. Κατὰ τὸ ἔτος
 1881 προσηρτήθη κατ' ἀπόφασιν τῶν Δυνάμεων εἰς τὴν Ἑλ-
 λάδα ἡ Θεσσαλία καὶ μέρος τῆς Ἡπείρου· ἐν ἔτει δὲ 1898

ἡ ἥρωική μεγαλόνησος Κρήτη ἐλευθερωθεῖσα ἀπὸ τοῦ Ὀθωνικοῦ ζυγοῦ ἀπετέλεσε κατ' ἀπόφασιν τῶν τεσσάρων Μεγάλων Δυνάμεων, Ἀγγλίας, Ῥωσίας, Γαλλίας καὶ Ἰταλίας αὐτόνομον ἡγεμονίαν ὑπὸ τὸν πρίγκιπα Γεώργιον, δευτερότοκον υἱὸν τοῦ ἡμετέρου βασιλέως. Ἀποχωρήσαντος δὲ τοῦτου περὶ τὰ τέλη τοῦ 1906 ὤρισθη τῇ εὐμενεῖ ἐπινεύσει τῶν τεσσάρων προστατίδων τῆς μεγαλονήσου Δυνάμεων, ὅπως ὁ ὕπατος ἀρμοστής διορίζεται μὲν ὑπ' αὐτῶν, ὑποδεικνύεται ὅμως ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῆς Ἑλλάδος. Πρῶτος δὲ τοιοῦτος διορίσθη ὁ συνετὸς πολιτευτὴς καὶ πρόφην πρωθυπουργὸς κ. Ἀλέξανδρος Ζαΐμης, ὅστις καὶ διοικεῖ ἤδη τὴν Κρήτην. Τοιοῦτοτρόπως ἐπὶ τῆς βασιλείας Γεωργίου τοῦ Α' ἐκπληροῦνται μικρὸν κατὰ μικρὸν οἱ ἐθνικοὶ μας πόθοι.

Πᾶσα ἱστορία παρέχει διδάγματα ἀξία λόγου· ἀλλ' ἡ Ἱστορία τῆς Νεωτέρας Ἑλλάδος παρέχει τὰ διδακτικώτερον ἀπὸ πᾶσαν ἄλλην· διότι παρουσιάζει ἔργα μεγάλα καὶ θαυμαστά, αἵτινα ἀποδεικνύουσιν, ὅτι οἱ Ἕλληνες εἶναι ἄνθρωποι γενναῖοι καὶ ὑπερήφανοι, μὲ καρδίαν εὐγενῆ καὶ φρόνημα ὑψηλόν. Εἶθε δὲ ἡ σπουδάζουσα νεότης, ἡ χρησιτὴ αὕτη τοῦ ἔθνους μας ἐλπίς, νὰ μιμηθῇ τοὺς πατέρας ἡμῶν, οἱ ὅποιοι τόσας μεγάλας θυσίας αἵματος καὶ χρήματος ὑπέστησαν, διὰ νὰ διαρρήξωσι τὰ φοβερὰ δεσμὰ μακροῦς δουλείας, καὶ συμπληρώσῃ τὸ μέγα ἔργον ἐκείνων, καταστήσῃ δ' οὕτω τὴν πατρίδα ἡμῶν ἐλευθέραν, ἰσχυράν, μεγάλην. Εἶθε!...